

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Bc. Lubomír Lachman

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Lachman Lubomír

Veřejná správa a regionální rozvoj Jičín

Název práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Anglický název

Psychological and social aspects of unemployment

Cíle práce

Zhodnotit psychologické aspekty dlouhodobé nezaměstnanosti v závislosti na volnočasových aktivitách.

Metodika

Teoretická část práce bude realizována na základě kritické analýzy relevantní domácí i zahraniční odborné literatury.

V empirická části budou použity výzkumné kvalitativní metody a následná analýza jejich výsledků by měly poskytnout odpovědi k formulovanému cíli.

Harmonogram zpracování

prosinec 2013 – únor 2014: prostudování odborné literatury

březen 2014 – duben 2014: zpracování první verze teoretické části práce

duben 2014 – květen 2014: příprava empirické části práce, výběr metod, výběr respondentů

červen 2014 – červenec 2014: realizace empirická částí

srpen 2014 – září 2014: zpracování druhé verze teoretické části dle připomínek vedoucího

září 2014 – říjen 2014: vyhodnocení empirické části diplomové práce

listopad - prosinec 2014: zpracování příloh práce, abstraktu a tezí

leden - únor 2015: kompletace práce, vazba

březen 2015: odevzdání práce

Rozsah textové části

65-80 stran

Klíčová slova

Nezaměstnanost, nezaměstnaný, trh práce, aspekty nezaměstnanosti, důsledky, podpora, zvládání nezaměstnanosti, rodina, volný čas

Doporučené zdroje informací

BROŽOVÁ, D. Společenské souvislosti trhu práce. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 1. vyd. 140 s. ISBN 80-86429-16-4.

BUCHTOVÁ, B. a kol. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 236 s. ISBN 80-247-9006-8.

KEBZA, V. Psychosociální determinanty zdraví. 1. vyd. Praha : Academia, 2005. 263 s. ISBN 80-200-1307-5.

MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. 2. vyd. doplněné Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. 172 s. ISBN 80-901424-9-4.

Vedoucí práce

Kebza Vladimír, prof. PhDr., CSc.

Termín odevzdání

březen 2015

Elektronicky schváleno dne 20.10.2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20.10.2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2015

Poděkování

Zvláštní poděkování patří vedoucímu práce prof. PhDr. Vladimíru Kebzovi, CSc. za jeho odborné vedení, cenné připomínky, náměty a užitečné rady při zpracování diplomové práce.

Rád bych touto cestou poděkoval všem, kteří se zúčastnili výzkumu a podělili se o své jedinečné zkušenosti.

Děkuji také své rodině za její pomoc, pochopení a podporu během psaní této práce.

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Psychological and social aspects of unemployment

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá problematikou psychologických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. Cílem práce je poukázat na dopady nezaměstnanosti a negativních jevů s ní spojených v oblasti psychické, sociální i zdravotní, které se projevují v životě jednotlivce, jaký význam pro člověka práce má a co pro něj ztráta zaměstnání znamená.

V práci je definována nezaměstnanost, její vývoj, typy, státní politika zaměstnanosti a možnosti snižování nezaměstnanosti. Zabývá se nezaměstnaností a jejími společenskými souvislostmi, sleduje vazby mezi nezaměstnaností a zdravím jednotlivce. Zmiňuje ztrátu sociálního statusu, novou sociální roli nezaměstnaného a sociálně patologické jevy, které se projevují jako důsledek nezaměstnanosti.

Praktická část práce je zaměřena na empirické šetření zjišťování subjektivních zkušeností osob s nezaměstnaností, na jejich vnímání a prožívání dané situace, dopadů nezaměstnanosti na jejich dennodenní život a postoje k hledání zaměstnání. Výsledky práce jsou předloženy, následně porovnány a konfrontovány s obecně platnými předpoklady uvedenými v odborné literatuře. V závěrečné části práce jsou navržena možná řešení ke zmírnění dopadů nezaměstnanosti.

Klíčová slova: Nezaměstnanost, aspekty nezaměstnanosti, zvládání nezaměstnanosti, rodina, volný čas

Summary

This thesis deals with the psychological and social aspects of unemployment. The aim is to highlight the impact of unemployment and negative effects associated with it in the psychological, social and health, which are manifested in the life of the individual, the importance of human work is and what it means loss of employment. The work is defined by unemployment, its development, types, state employment policy and the possibility of reducing unemployment. It deals with unemployment and its social context, monitors links between unemployment and health of the individual. He mentions the loss of social status, a new social role unemployed and socially pathological phenomena that manifest as a result of unemployment. The practical part is focused on identifying empirical investigation of subjective experience of unemployment, their perception and experience of the situation, the impact of unemployment on their daily lives and attitudes to job search. The results of the work are presented, then compared and confronted with generally accepted assumptions referred to in the literature. In the final part, are possible solutions to mitigate the effects of unemployment.

Keywords: Unemployment, aspects, coping with unemployment, family, leisure

Obsah

1. Úvod	9
2. Cíl a metodika práce.....	11
3. Teoretická východiska.....	12
3.1. Nezaměstnanost a její rozměr	12
3.2. Definice nezaměstnanosti.....	12
3.3. Typologie nezaměstnanosti.....	13
3.4. Rizikové skupiny na trhu práce.....	16
4. Období nezaměstnanosti z ekonomického hlediska.....	18
4.1. Trh práce	18
4.1.1. Typologie pracovního trhu.....	18
4.1.2. Nabídka práce	19
4.1.3. Poptávka práce	19
4.1.4. Funkce trhu práce.....	20
4.1.5. Zaměstnanost	21
4.1.6. Zaměstnatelnost	21
4.2. Vývojové trendy nezaměstnanosti v ČR a zahraničí.....	21
4.2.1. Měření nezaměstnanosti	22
4.2.2. Nezaměstnanost v zemích Evropské unie.....	23
4.2.3. Nezaměstnanost v České republice.....	25
5. Období nezaměstnanosti za sociologického hlediska.....	27
5.1. Životní úroveň.....	27
5.2. Vnímání času u nezaměstnaných	28
5.3. Sociálně patologické jevy	28
5.4. Dopady na rodinu	29
6. Období nezaměstnanosti z psychologického hlediska	30
6.1. Význam práce pro člověka.....	30
6.2. Stres ze ztráty zaměstnání	31
6.3. Psychické zdraví.....	32
6.4. Fyzické zdraví	33
6.5. Léčení.....	34

6.6. Životní strategie nezaměstnaných	35
7. Státní politika zaměstnanosti.....	37
7.1. Státní správa v oblasti státní politiky zaměstnanosti.....	38
7.2. Národní plán zaměstnanosti v České republice	40
7.3. Pasivní politika zaměstnanosti	41
7.4. Aktivní politika zaměstnanosti.....	43
8. Empirická část	46
8.1. Popis projektu okresu Liberec.....	46
8.2. Liberecko v datech	47
9. Kvantitativní výzkum.....	50
9.1. Metodologie	50
9.2. Struktura respondentů	51
9.3. Schéma dotazníku	51
9.4. Analýza a interpretace kvantitativních výsledků	52
9.5. Komentář k provedené analýze.....	62
10. Kvalitativní výzkum	63
10.1. Design výzkumu	63
10.2. Analýza a interpretace výsledků	64
10.2.1. Anamnéza respondentů.....	65
10.2.2. Myslíte si, že výše sociálních dávek v nezaměstnanosti je dostatečně vysoká na pokrytí potřeb nezaměstnaných lidí, jaká je pomoc Úřadu práce?.....	70
10.2.3. Domníváte se, že nezaměstnanost může ve vyšších věkových skupinách zvýšit riziko sociální izolace?.....	73
10.2.4. Je pro Vás období nezaměstnanosti stresující, a jaké fyzické a psychické potíže spojené s nezaměstnaností pociťujete?	77
10.2.5. Jaká omezení Vám nezaměstnanost přinesla, jaké měla naopak výhody. Jak nakládáte s volným časem, jsou pro Vás domácí práce oporou, například více pracujete okolo domu či se raději věnujete sportu?.....	81
10.2.6. Jak vám práce na zlepšení obydlí pomáhá překonat stres ze ztráty zaměstnání?	83
10.3. Dílčí závěr k provedené analýze.....	86
10.4. Splnění hlavního cíle	88

11. Diskuze a doporučení	89
12. Závěr	93
Seznam použitých zdrojů	95
Seznam obrázků	98
Seznam tabulek	99
Seznam grafů.....	100
Seznam příloh.....	101

1. Úvod

Tématem předložené diplomové práce jsou „Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti“. Nezaměstnanost je jedním z problémů moderní společnosti a můžeme naznačit, že fenomén se dotýká každého z nás. Vždyť v řadách nezaměstnaných se může ocitnout téměř každý, byť pouze na přechodně krátkou dobu nebo na delší čas. Nezaměstnanost je nedílnou součástí každodenní reality, protože v posledních letech se potýkáme s hospodářskou krizí a proto toto téma je ještě více diskutované a s prodlužující se délkou nezaměstnanosti i bolestivější. Společnost zápolí s nezaměstnaností různými způsoby, zkoumají se příčiny a důsledky nezaměstnanosti, poněvadž způsobují změny nejen v sociální struktuře společnosti, ale má také značný vliv na psychiku jedince. Málokdo řeší pocity nezaměstnaných a změny jejich životů. Lidé ztrácí své povolání, přijdou o finanční zabezpečení a tím i o sociální jistoty. V případě že nemají dostatečné úspory, naprosto logicky upadají do stavu zoufalství a beznaděje, které vyústí až v deprese. Toto nebezpečí se ale dotýká i lidí, jejichž finanční situace není vážná, přesto kvůli ztrátě zaměstnání musí vyhledat i odbornou pomoc. Trpí výčitkami, že zklamali, stydí se za to, že jsou nepotřební, že nic nedělají, mají pocity méněcennosti, a jen obtížně hledají nový smysl svého života.

Postižení je u lidí se základním vzděláním, absolventů vysokých škol, postihuje lidi mladé, staré a zasahuje do života nezaměstnaného jednotlivce, postihuje sociální okolí s celou společností. Ztráta zaměstnání je pro většinu lidí závažnou psychosociální zátěží, provázena úbytkem sociálních kontaktů a v některých případech může mít negativní vliv na fyzické a duševní zdraví, kdy dochází ke změně životní úrovně, člověk se uzavírá sám do sebe a dostává do sociální izolovanosti.

Z tohoto důvodu tudíž nezaměstnanost nemění život jen nezaměstnaným, ale ztráta práce se může velmi silně podepsat i na rodinných příslušnících, může od základu změnit všechny jejich zaběhnuté stereotypy, a to jak z hlediska finančního, kdy se rodina musí kvůli ztrátě příjmu výrazně omezit a opustit své dosavadní zájmy, tak i z hlediska psychologického, kdy se rodina musí naučit soužití s člověkem, který prodělává těžké období, dát mu najevo svou podporu a zároveň nepodlehnout negativismu a pocitu bezvýchodnosti situace, které tato událost může do rodiny vnášet.

Rostoucí nezaměstnanost a nevysoká nabídka volných pracovních míst způsobuje dlouhodobou nezaměstnanost a uchazeči se musí zaevidovat na úřadu práce, který má za úkol snížit počty dlouhodobě evidovaných uchazečů a to pomocí aktivní politiky nezaměstnanosti. V České republice zajišťuje úřad práce nejen evidenci uchazečů o zaměstnání, ale především poradenství a pomoc nezaměstnaným, a také výplatu sociálních dávek. Úřad práce České republiky v posledních letech prošel sám významnými změnami a od 1. ledna 2012 se pro občany mnohé mění. Začínají platit i reformní změny týkající se státní politiky zaměstnanosti.

Jak je patrné, že na tento složitý problém nezaměstnanosti, který provází celou naši společnost, musíme nahlížet z mnoha stran a je proto důležité se jím zabývat nejen z pohledu ekonomického, ale i řešit sociální aspekty nezaměstnanosti a především z hlediska psychologického.

2. Cíl a metodika práce

Metodika teoretické části diplomové práce bude vycházet z informací načerpaných v odborné literatuře a internetových odkazů, popis a komparaci. Po získání informací na dané téma dojde k jejich vyřídění podle tematických okruhů, kde budou vysvětleny základní pojmy a terminologie spojené s nezaměstnaností a související s trhem práce, je následně zpracován vývoj nezaměstnanosti v České republice, Evropské unii a některých dalších zemích. Zaměřil jsem se také na dlouhodobou nezaměstnanost a jak je možné jí zabránit., je uvedena řada různých důsledků a forem nezaměstnanosti a přiblížena rovněž státní politika zaměstnanosti. Kromě toho jsou popsány rizikové skupiny nezaměstnaných a zpracovaná problematika, a to především z pohledu psychologických a sociálních aspektů. Dále bude objasněna souvislost mezi nezaměstnaností a osobním životem jedinců z nich vyplývajících důsledků, které vlivem ztráty zaměstnání mohou nastat. Problém nezaměstnanosti je nejen celostátním, ale i světovým problémem, který je třeba řešit a snažit se, aby míra nezaměstnanosti byla co nejnižší.

Dílčím cílem práce bude charakteristika nezaměstnanosti v městě Liberec. Smyslem empirické části práce je provedení dotazníkového šetření, které si klade za cíl zmapovat vliv nezaměstnanosti na psychiku dlouhodobě nezaměstnaných osob, jejich životní úroveň, rodinné vztahy, postavení ve společnosti a strukturování činností v rámci běžného dne.

Součástí empirické části bude proveden kvantitativní výzkum za pomoci techniky dotazníkového šetření. Hlavním výstupem empirické části bude kvalitativní výzkum, provedený formou interview a pomocí rozhovorů respondentů bude provedena analýza, mapující obtížnost získání zaměstnání, a jak tato situace na ně působí po psychické stránce. Závěrem obou metod výzkumu bude poukázáno na rozdíly lidí, kteří se věnují volnočasovým aktivitám a práci na svých domech, kdy tyto aktivity je pro ně jistý způsob odreagování a zvládání těžké situace.

Pro lepší přehled budou veškerá data zanesena do tabulek a následně graficky vyjádřena.

3. Teoretická východiska

3.1. Nezaměstnanost a její rozměr

Nezaměstnanost je jev, který v současnosti doprovází tržní hospodářství a řadí se k velmi negativním ekonomickým a sociálním problémům. Přináší také s sebou celou řadu problémů politických, a proto je řešen vládami ve všech vyspělých zemích světa. Jedná se o stav ekonomiky, kdy člověk dosahující produktivního věku nepracuje, ačkoliv by pracovat měl a mohl, ale práci nemůže najít. Zdravý vývoj ekonomiky má zaznamenávat nízkou, anebo alespoň přijatelnou míru nezaměstnaných, kdy nezaměstnanost je na jedné straně ztráta statků a služeb, které mohly být těmito osobami vyrobeny a na druhé straně je to především ekonomická ztráta v podobě dávek v nezaměstnanosti, bez kterých by vlastní nezaměstnanost byla nesnesitelná. Druh těchto dávek pochopitelně velmi výrazně zatěžuje státní rozpočet.

Mimo ekonomické ztráty, přináší nezaměstnanost také mnoho negativních sociálních důsledků v podobě poklesu životní úrovně nezaměstnaného člověka a jeho rodiny, zdravotní důsledky, alkoholismus, stres a stále rostoucí kriminalitu. Vesměs se dá říci, že vždy záleží na délce nezaměstnanosti, a tím jsou i horší její následky. Zejména dlouhodobá nezaměstnanost je ztráta kvalifikace nebezpečnou stránkou jedince a tím pádem je také ztížena možnost najít pro takového člověka vhodné zaměstnání.

3.2. Definice nezaměstnanosti

Na počátku lidské kultury se patrně zrodil všeobecný pocit potřeby práce pro člověka, dnes nicméně slábne, a dokonce zdánlivě zaniká. Nezaměstnanost je z hlediska historického, ale i současného jedním z nejdiskutovanějších a nejsledovanějších jevů tržního hospodářství. Rozhodně je nezaměstnanost nepříjemným a nesympatickým průvodním jevem rozvoje společenských systémů založených na tržní ekonomice. Stav vysoké míry nepříznivě ovlivňuje celkovou společenskou atmosféru, zhoršuje hospodářskou situaci daného státu, zdraví lidí a jejich spokojenost. Ukazatele zaměstnanosti a nezaměstnanosti je konstruován podle metodiky Eurostatu, plně odpovídají definicím Mezinárodní organizace práce (dále jen ILO) (VŠPS, online).

Makroekonomická definice srozumitelně udává, kdo je nezaměstnaný a nezaměstnanost, vypočítává se z ekonomicky aktivního obyvatelstva. Nepatří sem důchodci, děti a studenti, a jak uvedl Pavelka, jedná se o všechny nezaměstnané osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne souběžně splňovaly 3 podmínky ILO:

- ~ nejsou aktivně zaměstnané ani sebezaměstnané,
- ~ aktivně hledají práci přes úřad práce, zprostředkovatelny práce, přes inzerát,
- ~ jsou schopné nastoupit do práce nejpozději do 14 dnů (2007).

Zařazení do této kategorie nesouvisí s kategorií registrovaných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce.

Ztráta práce je pro člověka především ponížením, neboť on umí a chce pracovat, narušuje jeho obvyklou psychickou pohodu, poškozují život jeho rodiny.

Veškeré poznatky u nás i v zahraničí potvrzují, že pro jedince ztráta práce znamená nejen pokles životní úrovně, ale především řadu dalších negativních osobních změn. Z hlediska psychologie je to hluboké strádání ze ztráty práce, pocit neužitečnosti a beznaděje, pokles sebeúcty a sebevědomí. Bez nároku na přesnost můžeme vyjádřit, že ztráta práce vyvolává patologické stavy (příznaky a symptomy), a rozlišujeme dvě úrovně. V rovině člověka to může být dezintergace osobnosti, dysfunkční chování, tělesné a psychické potíže, potíže v rodině. V rovině společnosti je projev především v konzumaci alkoholu, nikotinu, drog a gamblerství (Buchtová a kol., 2000).

3.3. Typologie nezaměstnanosti

Hodnota pracovní síly je tím vyšší, čím více převyšuje poptávka po pracovní síle nabídku pracovních sil. Na trhu práce proti sobě vystupují nabídka pracovních sil s určitou kvalifikací, vzděláním a dovednostmi a poptávka firem vyžadující pracovní síly s požadovanými znalostmi. Každý člověk je výjimečný svými vlastnostmi, talentem, vzděláním a z toho vyplývá, že i práce, kterou může člověk nabídnout, se liší. Pracovník navíc neočekává za svou práci pouze výdělek, ale zajímají ho i možnost dalšího růstu, pracovní prostředí, míra ohrožení jeho zdraví a smysl práce, kterou má vykonávat. Trh práce je podřízen zákonitostem fungování trhu a je ovlivňován silami nabídky a poptávky. Cena práce je nástrojem pro vyrovnání nabídky a poptávky na trhu práce.

Frikční nezaměstnanost

Vzniká z důvodu mobility pracovníků na trhu práce, lidé se sami rozhodli hledat jinou práci, jedná se tudíž o plynulé přecházení z jednoho zaměstnání do druhého. V angličtině se tyto osoby označují jako „lidé mezi dvěma zaměstnáními“. Do skupiny nezaměstnaných řadíme především ty, kteří dobrovolně opustili své zaměstnání, ať již jsou tyto přesuny motivovány vlastními potřebami, nebo potřebami ekonomického vývoje, např. z důvodu stěhování, touhy po vyšší pracovní pozici, v nedostatečných znalostech o pracovních příležitostech, z důvodu propuštění, nebo se jedná o absolventy škol, kteří hledají svou první práci nebo obyvatelé, kteří za zaměstnáním migrují. Charakteristickým rysem frikční nezaměstnanosti je její krátká epizoda, a tento typ nezaměstnanosti je v tržní ekonomice neodstranitelný. Pokusy o její odstranění nebývají úspěšné, naopak mohou vést ke zhoršení efektivnosti ekonomiky. Výši frikční nezaměstnanosti je možné do určité míry ovlivnit lepší informovaností o pracovních příležitostech a také opatřeními k usnadnění mobility pracovních sil (Mareš, 2002).

Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nebo také technologická nezaměstnanost vyplývá ze změn ve struktuře národního hospodářství. Je podněcována většinou technickým pokrokem a změnami v preferencích spotřebitelů a působící změny struktury světové ekonomiky. Vzniká rozpadem neefektivních podniků a postihuje zpravidla celá odvětví. Postupem času některá odvětví úplně zanikají, jiná se vyvíjí a pracovní síla je často nahrazována technikou. Nezaměstnanost bývá v nepoměru při vytváření pracovních míst a v některých oblastech je velmi vysoká a dlouhodobá, řešení však není jednoduché. Ve spojitosti s transformací české ekonomiky a s procesem strukturálních změn vznikly problémy v menších městech, a to z důsledku závislosti na jednom větším podniku. Hlavním problémem se stává rekvalifikace starších pracovníků, jejichž kvalifikace již zastarala, a je u nich velmi omezeno využití perspektivy. Za dobrovolnou považujeme strukturální nezaměstnanost v případě, kdy pracovníci nepřijmou místo za nižší mzdu v jiném odvětví (Mareš, 2002).

Cyklická nezaměstnanost

Nezaměstnanost v důsledku nevyužití stávajících kapacit z důvodu odbytových potíží a je spojena s hospodářským cyklem tržních ekonomik. Má sklon výrazně růst v období recese a naopak mizí při konjunktúře, závisí tedy na vztahu mezi skutečným a potenciálním HDP. Cyklická nezaměstnanost je vlastně způsobená propadem nebo poklesem hospodářské

činnosti. Tak jako u strukturální nezaměstnanosti, má i tato nezaměstnanost závažné následky, poptávka po práci je ve vztahu k její nabídce nedostatečná, a je proto předmětem opatření hospodářské politiky usilujících o snižování nezaměstnanosti (Mareš, 2002).

Sezónní nezaměstnanost

Jedná se o cyklickou nezaměstnanost, která je pravidelná a spojená s přírodním cyklem. Nejvíce bývají postiženy regiony a odvětví zaměřené na zemědělství, lesnictví, cestovní ruch. Patří sem skupina lidí, kteří jsou nezaměstnaní kvůli ročnímu období, je však nezaměstnaností dobrovolnou, z důvodu samostatného rozhodnutí jedince. Často mimo sezónu přijmou jinou práci (Mareš, 2002).

Skrytá nezaměstnanost

Hidden (skrytá) nezaměstnanost, skrytá pracovní síla, lidé, kteří nejsou jako zaměstnaní registrováni, i když zaměstnání nemají, nezaměstnaná osoba práci nehledá a ani se jako nezaměstnaná neregistruje. Velkou část tvoří vdané ženy, ženy v domácnosti, mladistvé, absolventi škol, osoby zařazené do rekvalifikačních kurzů, osoby s nízkou kvalifikací (Mareš, 2002).

Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost se řadí mezi nezaměstnanost nedobrovolnou. Naopak dobrovolně nezaměstnaný člověk má možnost vstoupit do zaměstnání, ale není ochoten pracovat za stanovenou mzdu. Preferuje vyčkat, raději věnovat svůj volný čas jiným aktivitám. Nedobrovolně nezaměstnaný člověk je ochoten pracovat za stanovenou mzdu nebo dokonce i nižší mzdu, ale není v jeho silách si najít práci. K této skutečnosti dochází v případě, že je poptávka po práci nižší než celková nabídka práce (Helísek, 2002).

Dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost představuje jednu ze zásadních problematik celkové míry nezaměstnanosti, kdy je velmi obtížné najít výkonný způsob, který by vedl k jejímu snížení. Jedná se o nezaměstnanost trvající déle než 1 rok, spojená s výskytem opakované nezaměstnanosti pracovníka v průběhu jeho zaměstnání. Riziko je nejvyšší u nekvalifikovaných uchazečů o práci a sociálně nepřizpůsobivých skupin, tak z hlediska zátěže nezaměstnanosti na státní rozpočet. Podle Brožové *„Dlouhodobá nezaměstnanost může přetrvávat v období dlouhotrvající hospodářské deprese. Pokud oživení ekonomiky*

dlouho nepřichází, nevytvářejí se nová pracovní místa a nezaměstnaní nemohou pracovní místo najít“ (2003, s. 87).

3.4. Rizikové skupiny na trhu práce

Obava z nezaměstnanosti nepostihuje všechny kategorie obyvatel stejným způsobem a při dlouholeté nezaměstnanosti jsou vždy vytvořeny některé specifické skupiny jedinců. V ekonomicky vyspělých zemích jsou ohroženy určité skupiny populace, které bývají pojmenovány jako rizikové skupiny a právě na toto seskupení musí být zaměřena politika zaměstnanosti. Jedná se o lidi, kteří mají z nejrůznějších důvodů ztíženou možnost uplatnitelnosti, a dané jedince vyčleňuje na okraj trhu práce. Jedná se především o zdravotní stav, kvalitu lidského kapitálu, věk, rodinnou situaci, absence praxe a také délka nezaměstnanosti. Jedinci nacházejí uplatnění spíše na sekundárním trhu práce a na méně placených pracovních pozicích (Buchtová, 2002, s. 109).

Hledisko věku

Značnou nevýhodu mají absolventi vysokých a středních škol, nedosahující žádné praxe v oboru. U některých oborů po vystudování nenachází absolventi uplatnění a z tohoto důvodu si těžko hledají své první zaměstnání. V souvislosti s nezaměstnaností vzniká řada problémů, jako ekonomické problémy, psychologické potíže, závislost na rodičích a pozdější ztráta motivace. Dostávají se pak mimo trh práce, stávají se pracovním negramotnými, bez návyků, bez pracovní přípravy, pouze jsou trvalými adepty na sociální péči. Horší situace je u věkové skupiny 45 – 55 let, tato věková kategorie prožívá ztrátu zaměstnání velmi těžce. Krátce před důchodovým věkem se těžko odbourávají zaseté zvyky a život bez práce si člověk neumí ani představit. Typická je ztráta sebevědomí a pocit nejistoty a obavy z budoucnosti. Ztrátu své pracovní činnosti berou mnohdy jako osobní křivdu, ponížení a nespravedlnost.

Hledisko vzdělání

Lidé bez kvalifikace, nebo s nízkou kvalifikací u nás tvoří jednu třetinu nezaměstnaných a tvoří největší skupinu dlouhodobě nezaměstnaných. Převážně se jedná o mladé, hůře vzdělatelné lidi, kteří nemají zájem se vzdělávat, a lidé s nežádoucím, deviantním chováním, kteří jsou neustále závislí na pomoci státu a díky tomuto aspektu se začleňují se na okraj společnosti.

Hledisko pohlaví

Zvažuje-li zaměstnavatel, zda zaměstnat ženu nebo muže, bývá žena na trhu práce znevýhodňována, upřednostňuje se mužská síla, protože oproti muži se předpokládá, že žena bude pečovat o děti a domácnost, s čímž souvisí i její absence v práci. Na druhé straně, ale žena neprožívá nezaměstnanost tak těžce jako muž, protože její role je naplněna rolí matky, a proto ztráta zaměstnání není pro ni tak degradující, jak to pociťuje muž.

Hledisko zdravotní

Bývá především v dnešní době, kdy je veliký důraz kladen na velký výkon a produktivitu práce, nevelikou šanci uplatnit se na trhu práce. Zdravotně znevýhodnění jedinci mají šanci svého uplatnění v chráněných dílnách, ale jejich počet je omezen. Tito lidé se musí často vypořádat s problémy ekonomickými, psychickými a svým handicapem.

Hledisko etnické

Romové zpravidla nedosahují vyššího vzdělání než základního, mající proto stále větší problémy nalézt vhodné zaměstnání, i z příčiny nedostačující praxe. Dalším handicapem je pracovní morálka, neodpovídající požadavkům majoritní společnosti. Vzhledem k jejich životnímu stylu existuje obecně horší zdravotní stav romské populace. Převážná většina romského etnika se řadí mezi sociálně slabé vrstvy a tradičně nepociťují potřebu vzdělávat se. Oproti mužům je situace horší u žen. V romské komunitě je u nás v současnosti 3,5 krát vyšší nezaměstnanost než v majoritní společnosti.

Hledisko dlouhodobé nezaměstnanosti

Na ohrožené skupiny je pamatováno v Zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, kterým je nutné věnovat cílenou péči, a tyto znevýhodněné skupiny byly taxativně v tomto zákoně vymezeny. Jedná se o fyzické osoby do 20 let věku, těhotné ženy, kojící ženy a matky do devátého měsíce po porodu, fyzické osoby pečující o dítě do 15 let věku, fyzické osoby starší 50 let věku, fyzické osoby se zdravotním postižením, fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání a fyzické osoby, potřebující zvláštní pomoc, což jsou lidé společensky nepřizpůsobiví, po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

V novele platné od 1. 1.2012 jsou znevýhodnění uchazeči vymezeni takto:

„Při zprostředkování zaměstnání se věnuje zvýšená péče uchazečům o zaměstnání, kteří ji pro svůj zdravotní stav, věk, péči o dítě nebo z jiných vážných důvodů potřebují“ (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 33).

4. Období nezaměstnanosti z ekonomického hlediska

4.1. Trh práce

Základními výrobními faktory jsou práce spolu s kapitálem a půdou. Charakteristickým místem trhu práce je místo, kdy zaměstnavatelé hledají vhodnou pracovní sílu a naopak pracující ji nabízejí. Oba komponenty působí na cenu práce a ovlivňují zároveň i míru nezaměstnanosti. Pro vývoj na trhu práce mají rozhodující význam jakékoliv změny, dochází k nim jak u objemu, tak u struktury nabídky, tudíž poptávky po práci. V rámci makroekonomických analýz lze běžně trh charakterizovat jako místo střetu nabídky s poptávkou, tedy trh práce je střetávání nabídky práce s poptávkou po práci. Pracovní síla je úzce spojena s člověkem a zaměstnání pro člověka znamená okruh prací, které vykonává za odměnu, mzdu nebo plat, slouží tedy k jeho živobytí. Není však podmínkou, že musí pracovat v oboru, který vystudoval, neboť celá řada profesí dnes chybí na českém trhu práce, z tohoto důvodu velké množství pracovníků ztrácí své uplatnění, poněvadž jejich znalosti a dovednosti jsou nedostačující pro zaměstnavatele.

4.1.1. Typologie pracovního trhu

V životě každého člověka práce zaujímá nezastupitelné místo a je významnou podmínkou jeho důstojné existence. Přináší mu jak materiální prospěch, tak mu současně dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Začleňuje člověka do řádu sociálních vztahů, uspokojuje jeho potřeby, sebeuplatnění a sebeúcty (Buchtová, 2002, s. 75).

Na práci je důležité nahlížet především z ekonomického hlediska, vzhledem k tomu, že se jedná o veškerou činnost, kterou jedna osoba zvyšuje užitek druhé osobě. Řadí se mezi výrobní faktory, které společně s přírodními zdroji a kapitálem slouží k výrobě statků v podobě zboží a služeb. Pracovní trh je z tohoto důvodu spojen s tržní ekonomikou, ve které je, stejně jako služba a výrobky, prodávána a kupována i práce (Mareš, 1998, s. 54).

Na odvětvovém trhu práce se střetává nabídka služby práce určité profese, nabízející mnoho spotřebitelů, s poptávkou po práci této profese, kterou poptává mnoho firem. Pokud by se snížila cena práce, všechny firmy v odvětví by najaly více práce a více by také vyrobily. Tržní nabídka práce je naopak rostoucí, růst mzdové sazby na odvětvovém trhu

láká pracovníky z jiných trhů, ochotné se kvalifikovat a vstoupit na trh s vyšší mzdou (Brožová, 2003).

Primární trh

Práce nabízí atraktivnější pracovní místa a výhodné pracovní příležitosti, která přináší mnoho šancí, vyšší ohodnocení a zaměstnanecký růst, slibují jistou stálost a lepší pracovní podmínky, a tím i udržení vlastní pozice na primárním trhu práce. Na tomto trhu nedochází k časté ztrátě zaměstnání formou propouštění ze současného zaměstnání. Odměna za vykonanou práci je na tomto trhu poměrně dobře ohodnocena a je zde možný i nárůst těchto odměn (Mareš, 2002).

Sekundární trh

Trh se vyznačuje nižší významností, práce přináší místa neatraktivní, nevalně ohodnocená a bez chabé naděje na pracovní kariéru. Nezaměstnanost má na sekundárním trhu proměnlivou podobu, přestože je zde získání nového zaměstnání snazší než na primárním trhu, pracovníci sekundárního pracovního trhu se vyznačuje častou změnou zaměstnání. Je pro ně velmi těžké zvýšit si svou kvalifikaci a dostat se tak na trh primární (Mareš, 2002).

4.1.2. Nabídka práce

Nabídku práce je možné definovat jako celkový počet pracovníků, který máme k dispozici na trhu práce. Důležitou složkou je pracovní síla a určitá výše mzdy. Posuzujeme dva pohledy. Nabídka práce uspokojená, kterou reprezentují osoby zaměstnané a na druhé straně nabídka neuspokojená, sestavená z těch, kteří pracovat chtějí, aktivně se účastní hledání volného pracovního místa, ale právě kvůli nedostatku míst nepracují. Můžeme proto tvrdit, že neuspokojená nabídka práce je shodná s počtem nezaměstnaných.

4.1.3. Poptávka práce

Makroekonomicky řečeno se jedná o příjem z mezního produktu práce, předpoklady jednotlivých zaměstnavatelů při celkovém objemu pracovních sil, s kterými trh práce disponuje, opět při určité výši mzdy, požadující jednotliví zaměstnavatelé. Poptávku po práci můžeme také rozdělit na uspokojenou a neuspokojenou. O uspokojenou poptávku po práci půjde tehdy, když nároky, které si stanoví zaměstnavatelé, budou splněny a jimi

poskytnutá pracovní místa budou plně obsazena. Naopak neuspokojená poptávka po práci je samozřejmě opakem poptávky po práci uspokojené.

4.1.4. Funkce trhu práce

Rovnováha na trhu práce je ovlivněna několika vnějšími faktory, není tedy zcela volná, neplatí standardní tržní mechanismy, jelikož mzda nevyrovnává poměr mezi nabídkou a poptávkou. Reálný trh však není v dokonalé konkurenci a mzdové sazby nejsou dostatečně pružné, proto není možné vyrovnat poptávku po práci s nabídkou práce. Standardní tržní mechanismus oslabují některé příčiny, jako členění trhu práce, vycházející z difference mezi lidmi a pracovními místy, územní lokalizace, skupinové jednání u některých profesí a jiné. Jednotliví zaměstnavatelé i zaměstnanci upřednostňují různé věci, a toto upřednostňování ovlivňuje právě trh práce (Mareš, 2002).

Ke změně výše uvedené rovnováhy může dojít ovlivněním nebo působením dalších faktorů. Ovlivňující trh práce je zákonodárství (úprava pracovní doby, stanovení minimální mzdy), vliv ze strany státu (mzdová regulace, vládní regulace, důchodové zabezpečení, vzdělání, pracovní doba, druhy pracovních závazků) a v neposlední řadě, například aktivní účast na pracovním trhu cizinců, kteří vyhledávají lepší pracovní podmínky v cizině a ovlivňují tak náš trh práce (Brožová, 2006).

Změna nabídky práce může být také způsobena kupříkladu demografickým vývojem, prodloužením věku odchodu do důchodu, mezinárodní migrací obyvatelstva a i změnou cenové hladiny. Rovnováha na trhu práce je ovšem abstraktní pojem, stejně jako jeho homogenita. Na trhu práce se vyskytují i další nedokonalosti, jako je nedostatečná pružnost mezd, které nereagují tak rychle na změny poptávky a nabídky trhu, dále mzdové tarify firem, kdy právě větší firmy vytvářejí určité mzdové struktury odměňování ke zjednodušení mzdových rozhodnutí, omezení zaměstnavatelů ze strany kolektivních smluv, a již zmíněné zákonodárství. Hlavními projevy nedokonalé konkurence je monopol na straně poptávajícího, který značně může ovlivnit mzdové sazby, pracovník vždy usiluje o zvýšení své mzdy (Mareš, 2002).

4.1.5. Zaměstnanost

Pod tímto pojmem lze chápat skutečnost, že část ekonomicky aktivního obyvatelstva si prostřednictvím svého zapojení do pracovního procesu zabezpečuje prostředky pro zajištění svého živobytí a uspokojení svých potřeb (Tomšík, M. a kol. 1996, s. 81).

Nezaměstnanost je nebezpečným symptomem narušení rovnováhy v ekonomice. Stává se výlučně makroekonomickým problémem, protože nikdo jiný než vláda nemá možnost ji usměrňovat globálně. Vzhledem k vážným následkům nezaměstnanosti pro sociální a politickou stabilitu ve společnosti si jí dnes všímá každá, i ta nejliberálnější z vlád vyspělých zemí (Brožová, D. 2003 s. 26).

V minulých letech 1948 - 1989 přetrvával v naší republice stav plné a často i povinné zaměstnanosti. Dokonce až do poloviny 90. let minulého století u nás nepřekročila nezaměstnanost 5%, což byla hranice přípustné nezaměstnanosti. Postupem času se však nezaměstnanost začala postihovat větší počet obyvatel, i když se jednalo převážně o nekvalifikované pracovníky a lidi v pomocných profesích.

4.1.6. Zaměstnatelnost

Měřítko, jež vymezuje schopnosti a dovednosti uchazeče o zaměstnání, je ale nezbytností, aby naše vláda umožnila kvalitní odborný výcvik, systém rekvalifikací a kvalitní poradenství pro povolání. Uchazeči o zaměstnání by tak dosáhli určité pracovní úrovně a tím zvýšili svoji zaměstnatelnost.

4.2. Vývojové trendy nezaměstnanosti v ČR a zahraničí

Poprvé se začalo hovořit o nezaměstnanosti krátce po průmyslové revoluci, a v této době došlo k nahrazování lidského faktoru stroji a vzniku hospodářských cyklů. Ve spojení s ekonomickým problémem byl výraz nezaměstnanost vysloven až na počátku 20. století. Nezaměstnanost se stala závažným ekonomickým problémem, až když se s hospodářskými krizemi objevila i hromadná nezaměstnanost. Zde se již nedalo mluvit o nezaměstnanosti dobrovolné, nešlo o neochotu pracovat.

Největším politickým úkolem v roce 1918, po vzniku samostatné Československé republiky, se stal boj s nezaměstnaností. Krize se prohloubila roku 1929 krachem na Newyorské burze, došlo k celosvětové hospodářské krizi, která způsobila obrovský nárůst

nezaměstnanosti. Následkem komplikací znamenala třicátá léta v USA krach bezmála 10 000 bank, což v té době byla skoro třetina celkového počtu. Přineslo to snížení platební schopnosti a výrazné zdražení vývozu. Logicky se dotkla krize i tehdejšího Československa, a k těmto komplikacím značně napomohla pasivita vlád, neschopnost jak předvídat, tak reagovat na vzniklou situaci. Toto byl hlavní krok k značnému nárůstu zaměstnanosti a ze strany lidí docházelo k nedůvěře ekonomického systému, o celkové politice nemluvě a nedařilo se systému stabilizovat (Vodička, 2009).

4.2.1. Měření nezaměstnanosti

Nezaměstnanost může být vyjádřena buď absolutním číslem, tedy přímo počtem registrovaných nezaměstnaných. Je evidentní, že k měření nezaměstnanosti se využívá ukazatel míry nezaměstnanosti, která je podílem nezaměstnaných v celku práce schopné populace, přičemž je i zde v různé podobě přihlíženo k ochotě této populace pracovat (Mareš, 2002, s. 21). Míru nezaměstnanosti vypočítáme podle následujícího vzorce:

Tabulka 1: Míra nezaměstnanost v procentech

<i>Míra nezaměstnanosti</i>	
$u = \frac{U}{E + U}$	u - míra nezaměstnanosti vyjádřená v %
	U - počet lidí bez práce
neboli $u = \frac{U}{L}$	L – celkový počet pracovních sil
	E – počet nezaměstnaných lidí

Pramen: Autor

Počet nezaměstnaných osob se zjišťuje dvěma nejrozšířenějšími způsoby. První metodou je zjištění míry nezaměstnanosti díky údajům o registraci uchazečů o práci na úřadech práce. Druhý postup je šetření v terénu na určitém vzorku populace a do měření se podaří zahrnout i osoby neregistrované na úřadu práce (Brožová, 2003).

Přirozenou míru nezaměstnanosti

Přirozená míra nezaměstnanosti je nejnižší dlouhodobě udržitelná míra nezaměstnanosti. Odpovídá potenciálnímu produktu, a proto její výše je pro každou ekonomiku jiná a nelze říci, že je žádoucí – je prostě přirozená. Vzniká působením tržních sil, není možné ji proto ovlivňovat nástroji fiskální ani měnové politiky a uváděna 2 a 6 %. Překročení této hranice směrem nahoru, nebo i dolů není potřebný. Za podmínky, když se míra nezaměstnanosti

drží mezi uvedenými hodnotami, je převážná část nezaměstnanosti chápána jako dobrovolná (Mareš, 2002).

4.2.2. Nezaměstnanost v zemích Evropské unie

Aktivní politika zaměstnanosti byla úspěšně aplikovaná ve skandinávských zemích při řešení problému nezaměstnanosti, zvláště dlouhodobé nezaměstnanosti (Potužáková, 2011).

Rok 2004 se stal vstupem České republiky do Evropské unie. Zasloužila se o možnost, podílet se na čerpání prostředků ze strukturálních fondů. Nejstarším ze strukturálních fondů je Evropský sociální fond, založený Římskými smlouvami roku 1957. Podstatou tohoto fondu je podpora zaměstnanosti členských států a jejím hlavním cílem je podpora nezaměstnaných. Významem Evropského sociálního fondu je podpora aktivit, jež vedou ke zlepšení situace na trhu práce, vytváření rovných příležitostí, znovu začlenit nezaměstnané do společnosti, zvyšování kvality a produktivity práce a v neposlední řadě, podpora znevýhodněných občanů. Podílí se na takzvané politice ekonomické a sociální soudržnosti, jejímž hlavním cílem je snižování nerovností mezi jednotlivými zeměmi (ESF, online).

Z tohoto důvodu je kromě vývoje nezaměstnanosti v České republice zapotřebí unii sledovat vývoj v Evropské unii. V Evropské unii byla politika zaměstnanosti zahájena v roce 1997, první Národní plán zaměstnanosti České republiky byl přijat v roce 1999. Tento národní plán byl od roku 2001 aktualizován v Národních akčních plánech zaměstnanosti, které byly zpracovány každoročně. Plán přijatý v roce 2002 byl plně standardním k plánům Evropské unie (Krebs a kol., 2002).

Občané Evropské unie nejsou ohroženi absolutní chudobou, vzhledem k sociální vyspělosti členských zemí Evropské unie, neboť se občané mohou spolehnout na státní pomoc. Celé čtyři pětiny celkového světového bohatství vlastní pouze necelých 20 % lidí. Důvod je zajímavý, obrovský ekonomický rozdíl mezi chudými zeměmi před bohatými vyspělými státy. Mezi bohaté státy patří občané USA, Japonska, Kanady, Austrálie, arabské země a západní Evropa. Chudobou jsou nejvíce postižené africké země.

Následující Tab. 2 ukazuje míru nezaměstnanosti v jednotlivých členských zemích Evropské unie a průměrnou míru za celou unii.

Tabulka 2: Nezaměstnanosti EU v letech 2005 - 2012

<i>Věková skupina 15 – 64 let</i>									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	9,3	9,0	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7	10,5
EA-18	9,3	9,2	8,5	7,6	7,6	9,6	10,1	10,2	11,4
Belgium	8,4	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6
Bulgaria	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3
Czech republik	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0
Denmark	5,5	4,8	3,9	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5
Germany	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Estonia	9,7	7,9	5,9	4,6	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2
Ireland	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7
Greece	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3
Spain	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0
France	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,2
Croatia	13,7	12,7	11,2	9,0	8,4	9,1	11,8	13,5	15,9
Italy	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7
Cyprus	4,6	5,3	4,6	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9
Latvia	11,2	9,6	7,3	6,5	8,0	18,2	19,8	16,2	14,9
Lithuania	11,3	8,0	5,2	3,8	5,3	13,6	18,0	15,3	13,3
Luxembourg	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1
Hungary	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Malta	7,2	7,3	6,9	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5	6,4
Netherlandsd	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4	4,3
Austria	4,9	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3
Poland	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1
Portugal	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9
Romania	8,0	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4	7,0
Slovenia	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9
Slovakia	18,4	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,6	14,0
Finland	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7
Sweden	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	7,6
United Kigdom	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9
Turkey	-	9,2	8,7	8,8	9,7	12,5	10,7	8,8	8,1
Norway	4,3	4,5	3,4	2,5	2,5	3,2	3,3	3,3	3,2
Japan	4,7	4,4	4,1	3,9	4,0	5,1	5,1	4,6	4,3
United States	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1

Autor – Pramen Míra nezaměstnanosti EU

Nejvyšší míra nezaměstnanosti zatěžuje Španělsko, Portugalsko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Chorvatsko, Slovensko, Řecko a Irsko, naopak nižší míru nezaměstnanosti vykazují Německo, Lucembursko, Velká Británie, Nizozemsko, Rakousko, Norsko a Japonsko.

Míra nezaměstnanosti v České republice, na úrovni sedmi procent, byla v roce 2013 po Nizozemsku, Německu a Rakousku čtvrtá nejnižší v EU, kde v průměru činila

11 procent. V tomto dosahovala míra nezaměstnanosti v Evropské unii rekordních hodnot, v září 2013 překročila 11 %, což představuje téměř 27 milionů lidí.

Informace o nezaměstnanosti odrážejí sociální i ekonomické podmínky v eurozóně, poněvadž míra nezaměstnanosti může vyvíjet určitý tlak na státní výdaje a zároveň snižuje osobní příjem. Nejpodstatnějším zdrojem údajů o nezaměstnanosti, jenž používá Eurostat, je „Šetření o zaměstnancích v Evropské unii“ a provádí se ve všech zemích evropské sedmadvacítky, dodávané údaje nejméně jednou za každé čtvrtletí.

4.2.3. Nezaměstnanost v České republice

Světové hospodářství prošlo v uplynulých letech značně dynamickým vývojem, který ovlivnil i ekonomickou situaci národních statků. Za nejpodstatnější změny považujeme zrychlení globalizačního procesu, charakterizovaný nárůstem využití informačních technologií, rostoucí nároky na kvalifikaci pracovní síly i celkové zpřísnění konkurence. Česká republika přídatkem v tomto období procházela transformací z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Trh práce v uplynulých dvou dekadách prošel zásadními strukturálními změnami, vyplývající z centrálního plánování na tržní hospodářství (Potužáková, 2011).

Začátkem období ekonomické transformace došlo k značnému nárůstu nezaměstnanosti, následkem institucionálních a organizačních změn a likvidací podniků. Lidé, kteří takto přišli o své zaměstnání, nebyly často bez kvalifikace, a tak bez větších obtíží nebyl pro ně problém, najít uplatnění v rozvíjejícím se soukromém sektoru nebo sektoru služeb. V dalších letech práci ztratili i lidé méně kvalifikovaní a v roce 1991 míra nezaměstnanosti stoupla na 4,13 %, zakrátko začala opětovně klesat, až se situace ustálila. Míra nezaměstnanosti v České republice patřila mezi nejnižší v Evropě v letech 1992 – 1996, pohybovala se přibližně okolo 3 %, což se dalo považovat za poměrně stabilní s nízkou mírou nezaměstnanosti. Nápomocno bylo i pomalé tempo strukturálních přeměn ekonomiky a také nedostatečně obsazený terciální sektor na tuto dobu, zato začalo se dařit (Buchtová, 2002).

Projevené stupňující problémy, které již zavládly v minulosti, přináší rok 1997. Zpomalilo se tempo hospodářského růstu a bylo zapotřebí dořešit změny vlastnických vztahů a restrukturalizaci ekonomiky, a o to naléhavější bylo využití nových technologií. Otázkou především privatizujících se podniků a bank se stala takzvaná „druhá vlna“

nezaměstnanosti. Cílem podniků bylo zrušit přezaměstnanost, která do té doby v podnicích s vysokou státní účastí převládala, a hlavně zbavit se nadbytečných pracovníků. Ekonomika v České republice v rozmezí let 1997 a 1999 prodělala období růstu nezaměstnanosti, kdy míra nezaměstnanosti v roce 1999 přesáhla hranici 9 %. Současně se začaly sledovat regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti (Buchtová, 2002).

Jak můžeme vysledovat v Tab. 3, nejvyšší podíl nezaměstnaných byl v kraji Karlovarském a Moravskoslezském. Úřady práce zaznamenaly k 31. lednu 2013 v okresech Bruntál (14,0 %), Most (13,4 %), Jeseník (13,3 %) a Znojmo (12,1 %). Nejnižší naopak v okresech Praha-východ (3,3 %), Praha-západ (3,7 %), Praha (4,4 %) a Mladá Boleslav (4,6 %).

Tabulka 3: Nezaměstnanost ČR v letech 2005 - 2012

<i>Přirozená míra nezaměstnanosti</i>									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Česká republika	9,47	8,88	7,67	5,98	5,96	9,24	9,57	8,62	9,36
Praha	3,58	3,25	2,72	2,16	2,14	3,66	4,07	3,95	4,52
Středočeský	6,85	6,25	5,32	4,25	4,47	7,01	7,73	7,07	7,52
Jihočeský	6,59	6,69	5,58	4,47	4,83	7,78	8,50	7,53	8,36
Plzeňský	6,74	6,45	5,60	4,43	5,03	8,16	8,25	7,01	7,31
Karlovarský	10,75	10,28	9,20	7,32	7,62	11,07	11,39	9,83	10,84
Ústecký	15,85	15,41	13,77	10,96	10,26	13,61	13,90	12,94	14,02
Liberecký	8,22	7,73	7,04	6,05	6,95	11,24	10,54	9,46	10,26
Královéhradecký	7,67	7,33	6,32	4,70	4,81	7,97	8,37	7,49	8,61
Pardubický	8,94	8,35	6,91	5,43	5,95	9,58	9,87	8,44	9,16
Vysočina	8,85	8,23	7,10	5,63	6,27	10,25	10,73	9,44	10,23
Jihomoravský	10,69	10,21	8,82	6,92	6,83	10,59	10,87	9,81	10,42
Olomoucký	11,73	10,65	9,97	6,73	6,87	12,19	12,48	11,37	11,86
Zlínský	9,53	9,27	7,75	6,02	6,13	10,83	10,74	9,35	10,42
Moravskoslezský	15,66	14,23	12,58	9,62	8,49	12,14	12,36	11,18	12,34

Pramen: Autor – dle MPSV

Úřady práce evidovaly k 31. lednu 2013 celkem **33 794 volných** pracovních míst, kdy na jedno volné pracovní místo nyní připadá průměrně 17,3 uchazeče. Nejvíce pak v okresech Jeseník (122,9), Havlíčkův Brod (100,5), Most (89,1), Bruntál (72,6) a Děčín (59,4). Situace se na pracovním trhu od začátku roku 2014 zlepšuje a podíl nezaměstnaných osob v říjnu poklesl na 7,1 %, v září bylo 7,3 %, přitom na počátku roku podíl nezaměstnaných osob činil 8,6 % a bez práce bylo téměř 630 tis. osob (Kursycz, online).

5. Období nezaměstnanosti za sociologického hlediska

Význam práce a zaměstnání je pro náš život velmi důležitý a nezaměstnanost má citelný vliv na společenský život, a především na život nezaměstnaného jedince. Jedná se především o pokles životní úrovně, spojené s poklesem příjmů, změny v rodině a jejich zvyklostech, kdy se mění její pozice. Zároveň může nastat nestabilita partnerského soužití a izolace členů rodiny. Důležitým aspektem je také vnímání času a jeho využití, poněvadž nezaměstnanost velice narušuje režim dne, výrazně chybí čas strávený v zaměstnání, do života zasahují z velké míry pasivní aktivity v podobě sledování televize. Častými vážnými důsledky nezaměstnanosti bývají společenské vztahy, hodnoty v podobě zkušeností a jiné sociální kategorie, jiné pro muže a jiné pro ženy, pro lidi kvalifikované a nekvalifikované, pro generace, dle priorit jedince.

Nikoliv krátkodobá frikční nezaměstnanost, nýbrž dlouhodobá nezaměstnanost je chápána jako ekonomický a hlavně sociálně nežádoucí jev, který uvádí postižené osoby do nepříznivých životních podmínek – chudoba, rodinná krize, zdraví postižené populace, redukuje její sociální síť, ničí její sociální status spojený se sebevědomím a vylučuje ji z participace společenského a politického života. Konsekvencí jsou sociálně patologické jevy (Mareš, 2002, s. 75).

5.1. Životní úroveň

Již výsledky výzkumů z 30 let 20. století ukazovaly na souvislost mezi nezaměstnaností a zhoršením zdravotního stavu nezaměstnaných lidí. V této době se jednalo spíše o nevhodnou stravu až podvýživu, spojenou s chudobou a nedostatkem peněz, spojené s řadou nemocí. Dnes náš sociální stát zabezpečuje základní potřeby lidí a děje se tak i při dlouhodobé nezaměstnanosti. Následky nezaměstnanosti nejsou tak dramatické pro zdraví jako dříve. V současnosti existují zdravotní potíže nezaměstnaných, které jsou vyvolávány různými psychickými problémy. Hlavně stres má vliv na celkovou kondici člověka, jeho imunitu a bývá podpůrným faktorem při vzniku kardiovaskulárních onemocnění. Přidávají se další podpůrné negativní faktory jako kouření, užívání léků, alkoholu a návykových látek. Hlavně dlouholetá nezaměstnanost je zaručenou vstupenkou do světa chudoby a nouze (Mareš, 2002).

5.2. Vnímání času u nezaměstnaných

Každá nezaměstnanost je spojena s psychologickými stresujícími změnami ve vnímání času a narušení časové struktury a změny. Vnímání času je pokládáno za jeden z nejvýraznějších psychologických důsledků nezaměstnanosti, kdy pro tyto osoby čas přestal být důležitý. Bývá jim jedno, zda postávají na ulici, vysedávají v kinech a čekají na to, co se bude dít. Zabíjejí čas u televize nebo u hracích automatů. Dny se neskutečně vlečou a jsou vyplňovány pocitem nudy (Mareš, 1998). Je také nutné si uvědomit, že právě s neúměrným finančním úbytkem právě roste množství volného času, který neumí nezaměstnaný využít. Činorodost realizovaná ve volném čase vyžaduje především finanční zázemí, které je však v tomto období nedostačující. Ztrátou zaměstnání se rozpadá zažitá struktura dne, nezaměstnaný se ocitá v bludném kruhu. *„Zákeřnost nezaměstnanosti spočívá v tom, že zpočátku může být nezaměstnanost prožívaná jako určitá forma “dovolené“, jako období, v němž člověk má příležitost zamyslet se nad svým dosavadním životem“* (Buchtová, 2002, s. 115). Zvláště bezmezné množství volného času paradoxně zabraňuje nezaměstnaným v tom, aby ho vhodně využívali. Dlouhodobá nezaměstnanost směřuje k úplnému přetvoření volného času. Zvláště ohrožená je mládež, která preferuje hodnotu volného času a mívá tak větší tendenci uniknout z trhu práce, naopak se chtějí vyhýbat zaměstnanosti. Mezi uchazeči o zaměstnání jsou velké rozdíly, většina z nich považuje za hlavní aktivitu kontakt se zaměstnavatelem a hledá si místo i pomocí rekvalifikace, rozvíjí své zapomenuté koníčky a vedlejší práce.

5.3. Sociálně patologické jevy

Při vyšší míře nezaměstnanosti se celá společnost, zvláště pak jedinci se potýkají s nežádoucími a nebezpečnými sociálně patologickými jevy, které se projevují sociální izolací, neschopností postarat se o děti, konflikty v rodině. Byla provedena řada výzkumů, které měly poukázat na výskyt těchto jevů. Ty se projevují zvýšenou konzumací alkoholu, nikotinu a zneužívání drog, zvláště u mladých lidí, zvýšená nemocnost a rostoucí konzumace léků, možný výskyt sebevražedných pokusů v návaznosti na ztrátu zaměstnání, násilí a kriminalita, rasové konflikty, krize v rodině. Mezi další závažné jevy se řadí pocit vyřazení od společnosti. Z ekonomického hlediska se dlouhodobá nezaměstnanost negativně projevuje zvýšenými náklady ze státního rozpočtu, ke kterým se řadí dávky

v nezaměstnanosti a další podpory na zdravotní a sociální služby (Buchtová, 2002, s. 119). Masová nezaměstnanost nedopadá pouze na jedince, ale na celou společnost, může vyvolat chronickou desorganizaci jeho života, může ve společnosti vyvolat analogické sociálně patologické procesy, což je krize hodnot, úpadek úcty k autoritám, rozpad občanské společnosti a také rozpad rodiny (Mareš, 1998, s. 91).

5.4. Dopady na rodinu

V průběhu našeho života se musíme utkat s řadou přirozených překážek. Životní cyklus člověka je spojen s životním cyklem rodiny a rodina je nucena procházet změnami, nebo se naopak musí přizpůsobovat rodinným podmínkám. Dochází tak k nevyhnutelným krizím, a v této situaci potřebuje pomoc jak jedinec, tak i rodina (Vodáčková a kol., 2002, s. 35).

Nezaměstnanost jednoho člena z rodiny může vést ke krizovým situacím, případně i k rozpadu rodiny, které je zapříčiněno závažnými změnami ve vztazích v rodině a rovněž také finanční problémy. Při srovnání postavení mužů a žen na trhu práce je nesporné, že ženy jsou ve většině případů znevýhodněny, a jsou za odvedenou práci odměňovány nižšími platy. Jejich diskriminace se také projevuje jejich nízkým počtem na řídicích a vedoucích pozicích. Pro zaměstnavatele je ženská populace neatraktivní jmenovitě z důvodu mateřství (Hersch, 2006). Přesto hůře prožívají ztrátu zaměstnání muži, kteří si připadají ve vztahu k rodině méněcenní, jelikož nemohou splňovat svoji roli živitele rodiny. Někteří vyhledávají domácí práce, pro ostatní jejich neustálá přítomnost doma nutí manželku přenést na ně část odpovědnosti, ale to se zase nelíbí některým mužům.

Tak jako se v rodinách dědí řemeslo, tak se dědí i nezaměstnanost, a proto zde dochází k tzv. vícegenerační nezaměstnanosti. Živitelé rodin jsou nezaměstnaní a žijí pouze ze sociálních dávek a podpor, vedou lhostejný život, upadají do neurotických návyků, což jsou zlovyky, návyky, problémy řeší alkoholem (Matoušek, 2005, s. 307).

Následek nezaměstnanosti pociťuje ten jedinec, který ztratil své zaměstnání, ale toto tvrzení ve skutečnosti nebývá pravdou. Naprosto stejné nebezpečí ovlivňuje i potřeby celé rodiny, důvod je jediný, uvádí tyto rodiny do dluhů, jak uvádí Mareš. „*Čím déle člověk zůstává nezaměstnaným, tím je jeho finanční situace a existenční situace jeho rodiny horší.*“ Podpora jen stěží pokrývá potřeby, zasahuje daleko větší počet rodinných příslušníků, ale i vztahy celého příbuzenstva. Může narušit i zcela rozbít vztahy mezi celou rodinou, a to jak stresem, tak nedostatkem finančních prostředků (1998, s. 75).

6. Období nezaměstnanosti z psychologického hlediska

6.1. Význam práce pro člověka

Lidský kapitál je ekonomický termín, označující znalosti a schopnosti pracovníka. Tento termín do ekonomie zavedl Milton Friedman. Lidský kapitál je vázán na svého nositele – člověk, který jej získává v procesu učení, znalostí, schopností a praxí. Z pohledu trhu práce jsou firmy ochotné zaplatit vzdělané lidi, protože vzdělání signalizuje schopnosti, přináší vyšší mezní produkt (Brožová, 2003).

Práce zaujímá v životě člověka nezastupitelné postavení. Tvoří nepostradatelnou součást jeho důstojné existence, přináší mu nejen materiální prospěch, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Práce jako taková uspokojuje lidské potřeby ctizádosti, sebeúcty a sebeuplatnění. V rovině života nám určuje jak začátek, tak konec ekonomické aktivity jedince. Autorka uvádí „*Náhlá, neočekávaná ztráta práce je v naší kultuře velkým zásahem do života lidí, je dokonce traumatizujícím existenciálním zážitkem.*“ Nedobrovolné vyřazení z práce má průkazné negativní sociální, psychologické, ale i zdravotní důsledky. Vzniká osobní i rodinná ekonomická nejistota, ničí se zvyky, dovednosti a ničí se rozvržení pracovního dne. Ocitne-li se člověk bez práce, ztrácí nejsilnější pojitko s realitou, zmocní se ho strach a nejistota, pochybnosti o vlastních schopnostech (Buchtová a kol., 2002).

Podle Giddense je zde shrnutí šesti charakteristik placené práce, které mají pro člověka důležitý význam:

- 1. peníze** – hlavní prostředek uspokojování potřeb člověka a dokonce určují, které potřeby člověk vůbec má,
- 2. úroveň činnosti** – zaměstnání slouží pro rozvoj schopností a získávání dovedností,
- 3. rozmanitost života** – zaměstnání přivádí člověka i do jiného prostředí, než je jeho domov a umožňuje mu udržovat širší společenské vztahy,
- 4. struktura času** – práce v zaměstnání přináší organizaci denního režimu podle pracovního vytížení a smysluplné uspořádání aktivit,
- 5. sociální kontakt** – díky zaměstnání má člověk příležitost k utváření vztahů s lidmi mimo svou rodinu a získávání přátelství,
- 6. osobní identita** – zaměstnání je ceněno i pro stabilní sociální identitu (1989).

Životopis hraje jednu z nejdůležitějších rolí při hledání nového zaměstnání, ale právě ten bývá mezi uchazeči nadměru podceňován. Zaměstnavatel se logicky dozví pouze to, co v něm žadatel sám uvede. Nejvíce se tato problematika týká dlouhodobě nezaměstnaných a maminek vracející se na trh práce. Nejednou chybně napsaný životopis vyřazuje uchazeče z nabízeného zaměstnání (Siegel, 2012).

6.2. Stres ze ztráty zaměstnání

Pracovní činnost přináší každému jedinci nejenom materiální užitek, ale také pocit seberealizace a začlenění do sociálních vztahů. Při dlouhodobém narušení těchto aspektů, dochází k negativním důsledkům, projevující se u člověka v oblasti zdravotní, psychické i sociální. V rozvinutých společnostech se v posledních letech objevuje stále více stres, který se stává součástí běžného života, což má za následek především dnešní rostoucí životní tempo, narůstající požadavky na výkon a zvyšující se časový a organizační tlak. Pojem stres se stal synonymem toho, že není něco momentálně nebo dlouhodobě v pořádku, že někomu něco přerůstá přes hlavu. Tímto pojmem chápeme jakoukoliv zátěž, a ani nerozlišujeme, zda se jedná o škodlivou, nebo o prospěšnou záležitost. Pojem stres se tak užívá jako univerzální pojem, jímž je označován jakýkoliv požadavek, kterému je nutno vyhovět, tak i kterékoliv části stresové reakce (Kebza, 2005).

Mnohdy je stres posuzován jako proces a stav zvýšeného opotřebování organismu. Podle Kebzy a Šolcové vzniká syndrom vyhoření jako důsledek chronického stresu a dlouhodobého zatížení bez vyváženého odpočinku, jako výsledek nerovnováhy mezi hodnocením požadavků a hodnocením zdrojů k jejich zvládnutí (2003, s. 13).

Při dlouhodobé nezaměstnanosti začíná člověk většinou trpět nedostatkem iniciativy, k ní patří například převrat v denním rozvrhu a odchylnému vnímání času. Lidé bez práce častěji řeší, jak naložit s nadměrným časem, jak odlišit víkendové dny od těch všedních, neboť převládá pasivita ve všech činnostech. Spojení je především s nechutí zbytečně se angažovat bez finančních prostředků.

Nejednou se objevují pocity beznaděje, méněcennosti, osobní nespokojenosti a poruchy mezilidských vztahů. Z úzkosti a stresu uvažuje i určité procento o sebevraždě. S dlouhodobou nezaměstnaností se daleko hůře vyrovnávají lidé s vyšším vzděláním, zvláště vysokoškoláci trpí pocity sebeobviňování, komplexy a depresiemi.

Skutečným fenoménem moderní doby se stalo slovo nezaměstnanost, o tomto problému se často mluví až moc děsivě, při ztrátě práce pak nezaměstnaní okamžitě propadají do stresu a deprese, aniž by se pokusili najít si nové zaměstnání. Ztráta zaměstnání není opravdu nic příjemného, ale jaký je důvod šířit nesmyslné mýty a vše zbytečně dramatizovat. Dopady světové ekonomické krize, neobjektivní média, manipulace, politické ambice, že ztráta zaměstnání je tragédie, Normální člověk pak nabývá dojmu, že najít zaměstnání je beznadějně, a tak se raději do tohoto úkolu ani nepustí, z pocitu neúspěchu, že vlastně vůbec nic nefunguje. Občas je dobré přijmout ztrátu zaměstnání jako šanci, pro začátek druhé etapy (Siegel, 2012).

6.3. Psychické zdraví

Současná společnost klade důraz na hmotné vlastnictví, které je jakýmsi ukazatelem úspěšnosti. Stanovuje společenské postavení a posiluje prestiž člověka ve společnosti. Nezaměstnaní lidé si nemohou dovolit komfortní bydlení, nákladně vybavenou domácnost, ani moderní šatník. Začínají se projevovat pocity marnosti, úzkosti, apatie, nespokojenosti a také odporu vůči vnější společnosti. Z tohoto důvodu je psychologický vliv dlouhodobé nezaměstnanosti zcela zřejmý. Nezaměstnanost s sebou přináší celou řadu chronických stresorů a nepříznivých vlivů na duševní, ale i tělesné zdraví a vede k nedostatečnému uspokojování (deprivaci) potřeb člověka. Deprivace při delší trvání se může proměnit ve frustraci, vyvolat deprese a v konečném důsledku absolutní rezignaci při hledání zaměstnání.

Odezva na ztrátu zaměstnání je někdy přirovnávána k reakci na ztrátu blízké osoby - hledání viníka, hněv, odmítání, deprese a smíření se s těžkou situací. Lidé většinou trpí obavami z budoucnosti, mají pocit nejistoty, strach, apatii, eventuálně i agresí. Těmto jedincům se může zhoršovat zdravotní stav a navíc mohou začít více holdovat alkoholu, zvyšuje se i riziko sebevražedného jednání a u dlouhodobě nezaměstnaných dochází i k rozpadu manželství. Zřídka se objevují pozitivní pocity, patří sem úleva, dostatek volného času atd.

Nezaměstnanost může zvyšovat i jiná rizika, proto je velmi důležité, aby instituce působící v oblasti státní politiky zaměstnanosti, které s nezaměstnanými pracují, řešily a věnovaly se této stránce, a poskytovaly svým klientům profesně kariéerní a finanční poradenství, ale také pomoc psychologickou. Buchtová uvádí výrok M. Frese: „...*po delší*

době než šest měsíců zanechává nezaměstnanost trvalé následky v psychice člověka spolu s poruchami spánku, celkovou labilitou, ztrátou dlouhodobých cílů a stavy deprese“ (2002, s. 103). Uvádí se, že při ztrátě zaměstnání prochází psychický stav několika fázemi, kdy přichází prvotní šok ze ztráty práce, který člověka naprosto paralyzuje a nastává pocit beznaděje a demotivace. Dochází k střídání optimismu a nová energie při hledání nové pracovní příležitosti, ale po delším neúspěchu se opět vracejí výchozí negativní pocity. Člověk se setkává s odmítáním, smiřuje se se statutem nezaměstnaného a adaptuje se na nový životní styl. Návrat na trh práce bývá velmi obtížný, lidé bez práce časem ztrácí pracovní návyky, dovednosti a kvalifikaci. Jedinci z venkova jsou na tom přeci jenom o něco lépe, jelikož se snaží věnovat více času zahradě a hospodářství, nemají v hlavě tolik sebedestruktivních a pesimistických myšlenek.

Zásadně nežádoucím důsledkem, přinášející negativní prožívání nezaměstnanosti člověkem, je zaručeně fakt, že zhoršení psychiky vede ke zhoršení sebe prezentace nezaměstnaného a tím i pravděpodobnosti získat nové zaměstnání. Vjemy nepotřebnosti a snížená sebedůvěra jsou u nezaměstnaných velice obvyklým projevem. Bývá to i z důvodu, že nezaměstnanost se společensky prohlašuje za lidskou slabost, projevující se pracovními a osobními nedostatky. Tyto předsudky jsou pak přijaty zčásti i samotnými nezaměstnanými, oni sami se definují jako slabí, nepotřební a zbyteční. Tento projev se popisuje jako pocit sociální nežádoucnosti (Kebza, 2005).

6.4. Fyzické zdraví

Zdraví je pojem nepochybně komplexní povahy, a je zpravidla chápán jako žádoucí kladný prvek lidského života. Autorem nejznámější citované definice zdraví je Světová zdravotnická organizace (World Health Organization, WHO) z roku 1948. Tyto vymezení v překladu zní: *„Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody a harmonické rovnováhy.“* Definuje zdraví jako stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, a ne jako pouhou nepřítomnost nemoci nebo slabosti (Kebza, 2005).

Hodnotu psychického zdraví ovlivňuje i zdravotní stav člověka. Dojde-li k jeho narušení, dá se soudit, že se negativně projeví i ve zdraví fyzickém. Dlouhodobě nezaměstnaní lidé trpí značnou nemocností, mající za následek nenalezení vhodné práce. Lidé se dostávají do deprese, která s sebou nese projev právě zvýšená konzumace alkoholu, cigaret a jiných návykových látek. *„Problém vztahu mezi nezaměstnaností*

a fyzickým zdravím má, podle nejrozšířenějších dnešních názorů, společného jmenovatele ve stresu, atakujícím imunitní systém a kardiovaskulární systém člověka“ (Mareš, 2002, s. 84).

Často se spekuluje o tom, zda jsou zdravotní problémy důsledkem dlouhodobé nezaměstnanosti, nebo naopak její příčinou. Jsou důvodem hledání nové práce, mohou být též vhodnou záminkou pro nehledání nového zaměstnání. Účinky nezaměstnanosti na naše zdraví jsou však nesporné a rozhodně není dobré je podceňovat. Jednou z bariér omezující aktivní účast na trhu práce bývá zejména zdravotní komplikace. Autorka Buchtová analyzuje vliv neúspěšného hledání zaměstnání na psychiku a uvádí, že vede až k otupělosti, apatii, k negativním pocitům, zklamání naděje na získání práce, která je zdrojem emoční labilita a depresí (2002, s. 149). Problém spojitosti mezi nezaměstnaností a fyzickým zdravím má, podle nejrozšířenějších dnešních názorů, společného jmenovatele ve stresu, atakujícím imunitní systém a kardiovaskulární systém člověka. Ke stresu, kterým je ztráta zaměstnání doprovázena, se často připojují další doprovodné faktory, již zmíněné kouření, alkohol a návykové látky. Spojitost mezi zdravím a nezaměstnaností je můstkem k nemocím, záleží, jak velké jsou ekonomické obtíže, které mají přímý vliv na zdraví psychické, jeví se také jako impuls vzniku dlouhotrvajících procesů vedoucích k chronickým zdravotním potížím (Mareš, 1998, s. 84).

Negativně hodnocená životní situace, zejména pokud není vyhlídka na přijatelné řešení, ohrožuje zdravotní stav nezaměstnaného člověka. Stres se neprojevuje jen v oblasti psychiky, ale i somatickými reakcemi – souhrnně mluvíme o psychosomatických potížích. Projevem stresu je bolest hlavy, zažívací potíže, zvýšený krevní tlak a další potíže (Buchtová, 2002 s. 139).

6.5. Léčení

Adaptace je závislá na celkové osobní a životní situaci jednotlivce a rovněž tak na jeho osobnosti. V životní situaci jsou nejzávažnějšími faktory celková finanční situace, míra sociální podpory v rodině a širším sociálním okolí, dobré fyzické a psychické zdraví, uplatnitelnost vzdělání. Z osobních faktorů hraje nejdůležitější úlohu pohlaví, věk, odolnost vůči zátěži, aktivita člověka, motivace k práci a subjektivní význam práce. Aplikuje se vztah ke změnám v pocitu osobní pohody (well-being), celkový životní názor, emoční vyladění, sebepojetí, postoj k práci (Kebza, 2005).

Při získaném vzdělání očekává člověk vyšší zhodnocení své investice, která ho motivuje k péči o vlastní zdraví, k prevenci a zájmu o zdravý způsob života. Jedná se o jeho vlastní soukromé investice do svého zdraví. Opak je již v případě nezaměstnanosti, nemůže výnosy inkasovat a dostává se vlastně do ztráty. Nezaměstnanost brání inkasování výnosů z investic do vzdělání. Pokud se pracovník dostane mimo pracovní proces, ztrácí kvalifikaci, prestiž, kontakty, společenské vztahy. Nezaměstnanost tak devaluje, znehodnocuje lidský kapitál (Brožová, 2003).

Problematika psychosociálních intervencí a vlastní léčba nezaměstnaných má mnoho společného s psychiatrií, eventuálně lékařskou psychologíí. Na prvním místě je diagnostika, následně je možno navrhnout terapeutický plán, který by měl zahrnovat jak sociální, tak psychosociální zásahy.

Psychoterapie je důležitá především pro práci ve skupinách, ale ani individuální přístup by se neměl v praxi podceňovat. Nezaměstnaní se léčí farmaky a s ohledem na značné deprese se léčí tak, aby nebyla následně vyvolána závislost na léky. V běžné praxi se budou podávat antidepresiva, s nimiž pracují psychiatři (Buchtová, 2002, s. 154).

6.6. Životní strategie nezaměstnaných

Nejdůležitější je diagnostika, na základě které je možné navrhnout terapeutický plán, který obsahuje sociální a psychosociální pomoc. Jedná se o pracovní terapie, práce v chráněných dílnách, chráněné bydlení, psychologické poradenství, psychoterapii, kdy musí terapeut pracovat metodou, kterou ovládá a musí léčit pacienty, kterým vyhovuje on i jeho metoda (Buchtová a kol., 2002, s. 153).

Vyrovnaní se se ztrátou práce závisí hlavně na tom, jakou váhu připisoval člověk svému zaměstnání a jaká byla oddanost vůči své práci. Zvládání dopadů nezaměstnanosti na jedince je podmíněno osobnostními charakteristikami nezaměstnaných a také daným postojem k situaci. Někdo si poradí lépe, pro druhého je to složitý a neřešitelný problém, záleží na jejich odlišných schopnostech, dovednostech, názorech, hodnotovém žebříčku, vnímání sebe samých a zvládání problémových situací. To vše jim napomáhá, vyrovnat se situací, přežít a řešit toto nepřející období, musí se přizpůsobit nové situaci. Strategie je závislá na délce nezaměstnanosti, a s jejím prodlužováním dochází k stále větším změnám od počátečního stavu, k prohlubování potíží, což může vést až k rozpadu celé rodiny (Buchtová, 2002).

Dlouhodobá nezaměstnanost je nežádoucí, a když přeci jenom nastane, vytvářejí se podle autora Mareše tři základní typy strategií:

~ **strategie spojená s hledáním zaměstnání** – nezaměstnaní využívají pomoci příslušných státních organizací, jiní se odmítají i zaregistrovat a využívají přímé kontakty, inzeráty, internet, personální agentury,

~ **strategie související s přežitím v nových podmínkách** – vyrovnání s nižším příjmem,

~ **strategie zaměřené na překonání stigmatu nezaměstnanosti** – mezi opakované možnosti patří vytěsnění vlastní nepříznivé situace z vědomí, nebo únikem do jiné sociální skupiny, přijetím statusu nezaměstnaného (1998).

7. Státní politika zaměstnanosti

Obsahovou náplní pojmu státní politikou zaměstnanosti se rozumí, v českém právním systému, činnosti a opatření k zabezpečování práva na zaměstnání všech osob na území České republiky. Toto nezpochybnitelné právo vychází z článku 26 Listiny základních práv a svobod. Dnem 1. 10. 2004 nabyl účinnosti zákon č.435/2004 Sb., o zaměstnanosti a v souladu s právem Evropského společenství upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti, jejímž cílem je dosažení plné zaměstnanosti a ochrany proti nezaměstnanosti. Je základní právní normou stanovující postup k dosažení cílů politiky státu v oblasti zaměstnanosti. Státní politika zaměstnanosti usiluje o dosažení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, o produktivní využití zdrojů pracovních sil, o zabezpečení práva občanů na zaměstnání, koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoj lidských zdrojů na trhu práce v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami pro čerpání pomoci z Evropského sociálního fondu. Uplatňuje aktivní politiku hospodaření a zaměstnanosti, a poskytuje podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci občanů, poradenství pro volbu povolání a odbornou výchovu, hmotné zabezpečení občanů ucházejících se o zaměstnání, opatření pro zaměstnávání občanů se změněnou pracovní schopností, systém evidence volných pracovních míst a občanů ucházejících se o zaměstnání. Státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti v České republice vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) a úřady práce. Státní politika zaměstnanosti je financována finančními prostředky, vybíranými v rámci sociálního pojištění a distribuovanými prostřednictvím státního rozpočtu.

Státní politika zaměstnanosti zahrnuje zejména soustavné sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracování prognóz a koncepcí zaměstnanosti a programů pro další pracovní uplatnění zaměstnanců při velkých strukturálních a organizačních změnách a racionalizačních opatření, bezplatně poskytovanou informační, poradenskou a zprostředkovatelskou činnost, zřizování společensky účelných pracovních míst a vytváření veřejně prospěšných prací.

Státní politika zaměstnanosti je řešena v:

- ~ Zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů,
- ~ Zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů,

~ Zákoně č. 73/2011., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Politika zaměstnanosti je činnost příslušných subjektů, a to jak státu, zaměstnavatelů, tak i odborů. Zaměřuje se na regulaci a řešení problémů trhu práce s cílem dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti.

Státní politika zaměstnanosti se mimo aktivní a pasivní politiku, dělí také na centrální a regionální politiku. Centrální politika zaměstnanosti má ve své činnosti právě Ministerstvo práce a sociálních věcí a formuje tak široké spektrum ekonomických opatření, působících hned jako prevence proti vzniku nezaměstnanosti, řeší i její negativní sociální dopady. Nástroji jsou měnová, fiskální a mzdová politika, vzdělávání, strukturální změny ekonomiky a zaměření na podporu zaměstnanosti. Na druhé straně je regionální politika zaměstnanosti, realizovaná převážně Úřadem práce České republiky, kde prvořadým úkolem je zajištění provádění centrální politiky zaměstnanosti, právě na regionální úrovni, pomáhá zajistit vznik nových pracovních míst.

7.1. Státní správa v oblasti státní politiky zaměstnanosti

Státní politiku zaměstnanosti vytváří stát. Podílejí se na ní další subjekty činné na trhu práce, zaměstnavatelé, odborové organizace. Jak bylo již zmíněno, správu pro politiku zaměstnanosti zabezpečuje MPSV, konkrétně tedy Správa služeb zaměstnanosti a Úřady práce České republiky.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy na úseku práce a sociálních věcí. Státní pomoc v rámci úřadů práce se však psychologickou intervencí určitě nezabývá. V každodenní praxi je kontakt úředníků v podobě zprostředkovatelů práce omezen obvykle na vyřízení administrativních formalit.

Podle autorky Dvořákové MPSV České republiky:

- ~ reguluje a kontroluje výkon Státní správy a dodržování zákonnosti při zabezpečování státní politiky zaměstnanosti,
- ~ zpracovává celostátní koncepce, programy státní politiky zaměstnanosti, řešení zásadní otázky na trhu práce,

- ~ zpracovává analýzy a prognózy vývoje na trhu práce, včetně mezinárodního srovnávání,
- ~ poskytuje prostředky na zabezpečování státní politiky zaměstnanosti, zajišťuje národní financování v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na trhu práce,
- ~ rozvíjí mezinárodní vztahy a mezinárodní spolupráci v oblasti zaměstnanosti,
- ~ účelem zaměstnanosti je zajištění vedení centrální evidence zájemců o zaměstnání, uchazečů o zaměstnání, osob se zdravotním postižením, cizinců, volných pracovních míst, agentur práce a evidenci povolení k výkonu umělecké, kulturní, sportovní a reklamní činnosti dětí (Dvořáková a kol., 2012).

Úřad práce

Poměrně známou institucí je úřad práce, který byl v České republice založen Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky dne 17. 9. 1990 na základě zákonného opatření České národní rady č. 306/1990 Sb. Účelem založení úřadů bylo naplnění úkolů státní politiky zaměstnanosti v jednotlivých okresech. Zákonem 453/2004 Sb. došlo k novelizaci zákona číslo 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Úřad práce je veřejnou institucí, jehož působnost je vymezena zákonem o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. v platném znění a jednou z nejdůležitějších náplní úřadu práce je zprostředkování zaměstnání. Nejedná se však o povinnost zajistit lidem práci, více méně slouží pouze jako zprostředkovatel mezi zaměstnavateli a jedinci hledajícími práci. (Schelle, Schelleová, 2011). Obdobný názor má i Siegel, který tvrdí, že tento pohled je zcela mylný, aby uchazečům úřad práce hledal práci. K tomu rozhodně nemá ani kompetence, ani možnosti. Z tohoto důvodu je tato instituce v první řadě evidenčním místem, jenž spravuje legislativu v oblasti zaměstnanosti, lépe řečeno v nezaměstnanosti a veškeré úkony týkající se zprostředkování a poradenství jsou bezplatné (2012).

Agentury práce

Podoba agenturních zaměstnání není v našem právním systému dlouho, byla uvedena do chodu v našem českém právním řádu podle ustanovení § 59 odstavce 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který nabyl účinností 1. 10. 2004. Úpravu tohoto zákona upravoval institut dočasného přidělení zaměstnance k výkonu práce k jiné právnické nebo fyzické osobě. Tento zaměstnanec s dočasným přidělením souhlasil a dohodu stvrdil svým podpisem. Agenturní zaměstnání se sjednává na základě pracovní smlouvy, dohody

o pracovní činnosti, dohoda o provedení práce, a tento druh činnosti zprostředkovávají krajské pobočky úřadu práce a agentury práce, v tomto případě se jedná o zavedení trojstranného právního vztahu „agentura práce – zaměstnanec – uživatel.“ Fyzická osoba musí splňovat dosažení věku 18 let, bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům, odbornou způsobilost a musí mít bydliště na území České republiky. Agentury práce mají vlastně spíše doplňkovou funkci, stěžejní například při hromadném propouštění a nalézání nových pracovních míst (Tošovský, 2011).

7.2. Národní plán zaměstnanosti v České republice

Národní plán zaměstnanosti je soubor doporučení, opatření, úkolů, kterými byly stanoveny priority politiky zaměstnanosti a záměr byl přijat v roce 1999 usnesením Vlády České republiky, vypracováním podle metodiky zadané Evropskou unií. Je založen na principu rozvoje lidských zdrojů, a tím reaguje na situaci na trhu práce v České republice, pravidelně se aktualizuje. Vždy dává jednoznačně přednost aktivním před pasivním opatřením státní politiky zaměstnanosti a preferuje tvorbu pracovních míst, adaptabilitu a flexibilitu pracovníků (Krebs a kol., 2002, s. 238).

V souladu se zásadami schválenými Radou Evropské unie byly stanoveny priority politiky zaměstnanosti, které jsou postupně rozpracovávány do tzv. Národních akčních plánů zaměstnanosti:

- ~ podpora zaměstnatelnosti lidí,
- ~ rozvoj malého a středního podnikání,
- ~ podpora schopnosti podniků a jejich zaměstnanců přizpůsobit se změnám,
- ~ podpora rovných příležitostí všech osob.

7.3. Pasivní politika zaměstnanosti

S termínem pasivní politika zaměstnanosti se v zákoně o zaměstnanosti nesetkáme. Přesto ho však máme možnost najít, v rámci platného práva, v zákonech a vyhláškách z oblasti finančního práva.¹ Jedná se o druhou stranu aktivní politiky a zahrnuje aktivity, které jsou spojené se zprostředkováním zaměstnání uchazečům o práci a jejich hmotné zabezpečení. Velké množství osob má zájem o práci a zajištění dostatečného příjmu k životu, ale nastávají situace, kdy bez svého přičinění zaměstnání ztratí. Dostane-li se člověk do takové situace, očekává od státu pomoc, určitou finanční kompenzaci ztráty svého pravidelného příjmu do doby, než se jim naskytne nová pracovní příležitost na trhu práce. *„Uchazečům o zaměstnání, kteří nemohou najít práci, je poskytován příspěvek v nezaměstnanosti. Tento příspěvek může být odvozen od výše posledního výdělku (většina evropských zemí) nebo může být stanoven v jednotné výši pro všechny nezaměstnané (Velká Británie od roku 1982)“* (Potůček, 1995, s. 66). Stát na sebe přebírá závazek zajistit určitou životní úroveň nezaměstnaných osob, jelikož ohrožení životní úrovně by se posléze promítlo i do politické situace. Tento závazek stát plní formou podpory v nezaměstnanosti a podporou při rekvalifikaci, které jsou hlavním nástrojem pasivní politiky zaměstnanosti. Cílem pasivní politiky je kompenzovat po přechodnou dobu a v určité míře ztracený příjem a motivovat nezaměstnaného k hledání nové pracovní příležitosti v souladu s ekonomickými potřebami a ambicemi ekonomiky (Krebs a kol., 2007).

Podpora v nezaměstnanosti

Nejvýznamnějším nástrojem sociální ochrany nezaměstnaných lidí je podpora v nezaměstnanosti a účelem tohoto nástroje se má zmírnit finanční dopad ze ztráty zaměstnání a nesoucí negativní důsledky. Poskytuje se uchazeči, splní-li zákonem stanovené podmínky pro její přiznání, které získal v rozhodném období zaměstnáním, nebo jinou výdělečnou činností podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění v délce alespoň 12 měsíců. Dalším úkolem je zaregistrovat se do evidence o zaměstnání u úřadu

¹ Zákon č. 675/2004 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2005, nebo Vyhláška č. 267/2001 Sb., kterou se stanoví rozsah a struktura podkladů pro vypracování střednědobého výhledu státního rozpočtu a termíny pro jejich předání.

práce. Poskytnutí podpory v nezaměstnanosti je ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána. Podmínkou je, že není poživitelem starobního důchodu.

Pro žadatele je podstatné, po jakou dobu mu v případě jejího přiznání bude podpora v nezaměstnanosti vyplácena - podpůrčí doba. Rozhodující je věk uchazeče ke dni podání žádosti o podporu v nezaměstnanosti. Lhůta podpůrčí doby pro uchazeče o zaměstnání ve věku do 50 let je pět měsíců, mezi 50 a 55 lety osm měsíců, ve věku nad 55 let je podpůrčí doba 11 měsíců. Výše podpory v nezaměstnanosti se vypočítá jako násobek určené procentní sazby z výše průměrného měsíčního čistého výdělku, což činí v prvních dvou měsících podpůrčí doby 65%, následující dva měsíce 50 % a po zbývajících podpůrčí dobu 45 % (Zákon o zaměstnanosti).

Podpora při rekvalifikaci

Samotná rekvalifikace je nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, kdežto podporu při rekvalifikaci řadíme mezi nástroje pasivní politiky zaměstnanosti. Nárok přiznání a vyplacení podpory má uchazeč, který se účastní rekvalifikace, kterou zajišťuje krajská pobočka Úřadu práce. Podmínkou je, že nezaměstnaný nepobírá starobní důchod, takže dle zákona, nárok na podporu při rekvalifikaci má pouze uchazeč o zaměstnání. Pro přiznání podpory nemusí při rekvalifikaci uchazeč podnikat žádné kroky, podpora mu je přiznána zmocí úřední krajskou pobočkou Úřadu práce. Výše podpory se stanovuje stejným způsobem jako výše podpory v nezaměstnanosti, pouze s tím rozdílem, že procentní sazba při výpočtu podpory při rekvalifikaci je pevná a činí 60 % průměrného měsíčního čistého výdělku.

Kompenzace na nevyplacené odstupné, odbytné, odchodné

Uchazeč o zaměstnání splňuje všechny zákonné podmínky a vzniká mu nárok na podporu v nezaměstnanosti. Jedná se o skončení pracovního nebo služebního poměru a z tohoto důvodu měl uchazeč nárok na vyplacení odstupného, odbytného či odchodného, ale tyto peněžní dávky mu nebyly v řádném termínu zaměstnavatelem vyplaceny. Z tohoto hlediska přejímá úřad práce povinnosti k výplatě mzdových prostředků namísto bývalého zaměstnavatele, a to od doby, kdy uchazeč požádá o zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, až do doby, za kterou by mu náležela výplata odstupného, odbytného či odchodného. Nárok na podporu v nezaměstnanosti uchazeči o zaměstnání nezaniká, pouze doba počátku se posouvá o počet měsíců, za které bude uchazeči vyplaceno odstupné, odbytné či odchodné. Výše kompenzace je limitována určenou procentní částkou a stanoví

se jako násobek doby, za kterou uchazeči o zaměstnání náleží odstupné, odchodné, odbytné a 65 % průměrného měsíčního čistého výdělku uchazeče.

Podpora při pracovní rehabilitaci

Pracovní rehabilitace je určena osobám se zdravotním postižením, a tuto skutečnost doloží osoby se zdravotním postižením posudkem nebo potvrzením orgánu sociálního zabezpečení, dále zabezpečuje krajská pobočka Úřadu práce, a s ohledem na postiženou osobu hradí i náklady s ní spojené. Na pracovní rehabilitaci na doporučení ošetřujícího lékaře mohou být také osoby, které jsou uznány za dočasně neschopné práce, a v rámci kontrolní lékařské prohlídky též fyzické osoby, které přestaly být invalidními. Pracovní rehabilitace je souvislá činnost za účelem získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením. Pracovní rehabilitace náleží osobám za předpokladu, že tato osoba nesmí pobírat dávky nemocenského pojištění, starobní důchod nebo mzdu či plat nebo jejich náhradu (Zákon o zaměstnanosti).

Zprostředkování zaměstnání

Tato činnost je v současné době zabezpečena jak veřejnými institucemi tak i soukromými a řadí se k nim krajské pobočky Úřadu práce a agentury práce, v případě, že mají povolení k příslušné formě zprostředkování zaměstnání.

Úřady práce zprostředkovávají zaměstnání ex lege bezplatně a to na celém území České republiky, tato zásada platí pro Úřad práce absolutně. Opačný postup je u agentur práce, které tuto činnost vykonávají za účelem dosažení zisku. Nutno se ale zmínit, že úhrada za zprostředkování práce nesmí být požadována od uchazeče o zaměstnání.

7.4. Aktivní politika zaměstnanosti

Teoretické pojmenování aktivní politiky zaměstnanosti je na rozdíl od pojmu pasivní politika zaměstnanosti v zákoně o zaměstnanosti výslovně definována a toto ustanovení je v celé části zákona o zaměstnanosti. Prostřednictvím zákona lze definovat souhrn opatření, směřujících k zajištění maximální možné úrovně zaměstnanosti, zabezpečující úřady práce, MPSV a za určitých podmínek i další subjekty, směřující k dosažení rovnovážného stavu mezi nabídkou a poptávkou práce na trhu práce.

Znevýhodněné skupiny jsou ohroženy dlouhodobou nezaměstnaností a sociálním vyloučením, a proto je na tyto lidi cílena aktivní politika zaměstnanosti. Podle zákona

o zaměstnanosti, konkrétně v ustanovení § 104, nalezneme demonstrativní výčet jednotlivých nástrojů, pomocí nichž se aktivní politika zaměstnanosti realizuje. Těmito nástroji jsou:

Rekvalifikace

V praxi nejčastějším a nejvýznamnějším z nástrojů realizace aktivní politiky zaměstnanosti patří rekvalifikace, která znamená vzdělávání zaměstnanců, prohloubení či rozšíření stávající kvalifikace uchazeče o zaměstnání. Definici a vymezení rekvalifikace nalezneme v § 108 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. *„Rekvalifikací se rozumí, získání nové kvalifikace, zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických znalostí a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání“* (Macháček, 2010, s. 99).

Investiční pobídky

Jedná se o nástroje aktivní politiky s cílem vytvořit nová pracovní místa. Jedná se o příspěvek pro zaměstnavatele, kterému bylo vydáno rozhodnutí o příslibu investiční pobídky dle zvláštního právního předpisu. Stát podporuje vytváření nových pracovních míst, financuje ho, a proto je také jeho cílem, směřovat tento nástroj především do těch krajů, kde je nejvyšší nezaměstnanost.

Veřejně prospěšné práce

Hlavní cílem je zaměstnávat zejména obtížně umístitelné nezaměstnané evidované na úřadu práce. Veřejně prospěšné práce jsou považovány za omezené pracovní příležitosti, mohou být pouze dočasné s maximální délkou 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců. Práce spočívá zejména v údržbě veřejných prostranství, komunikací a budov, nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí a tuto činnost vykonávají nezaměstnaní s nízkou kvalifikací, osoby vyššího věku, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní a jejich uplatnění je obtížné na trhu práce.

Překlenovací příspěvky

Jedním z možností je překlenovací příspěvek, který může úřad práce poskytnout nezaměstnané osobě, která ukončila svoji evidenci z důvodu zahájení své samostatné výdělečné činnosti. Tento nástroj slouží jako motivace pro nezaměstnané, aby se podnikání stalo jejich zdrojem finančních příjmů a především snížení výdajů na vyplácení podpor v nezaměstnanosti.

Příspěvek na zapracování

Dalším nástrojem je příspěvek na zapracování, kdy se tento příspěvek poskytuje zaměstnavateli, přijme-li do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání. Tomuto jedinci je věnována zvýšená péče (Zákon o zaměstnanosti, § 33).

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Kromě uvedených nástrojů rozšiřuje zákon o zaměstnanosti aktivní politiku zaměstnanosti o činnosti uvedené v § 105 další ustanovení, jimiž jsou:

- ~ poradenství prováděné krajskými pobočkami Úřadu práce, posláním je zjištění osobnostních a kvalifikačních předpokladů lidí,
- ~ podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením,
- ~ sdílené zprostředkování zaměstnání,
- ~ cílené programy k řešení zaměstnanosti.

Znění zákona o zaměstnanosti uvádí, že se jedná pouze o příkladný demonstrativní výčet, nemůže být považován za definitivní, může být proto dle vývoje doplňován novými nástroji aktivní politiky zaměstnanosti, podle situace na trhu práce, a proto je potřeba flexibilně reagovat na tyto změny. Na základě schválení Ministerstva práce a sociálních věcí je možnost ověřování nových nástrojů svěřena úřadu práce.

8. Empirická část

8.1. Popis projektu okresu Liberec

Město Liberec se nachází vzdušnou čarou asi 85 km na severovýchod od Prahy a okres Liberec je jedním z nejseverněji položených okresů v České republice. Liberecký kraj se rozprostírá na severu České republiky při hranicích s Polskou republikou a Spolkovou republikou Německo. **Rozloha** okresu Liberec činí **989 km²** a na území Libereckého kraje se nachází 59 obcí s celkovým počtem 11 měst, přičemž středisky osídlení jsou především město Liberec, Hrádek nad Nisou, Frýdlant, Chrastava, Nové Město pod Smrkem a Jablonné v Podještědí. V Libereckém kraji k datu 31. 12. 2012 žilo 438 594 obyvatel, který je 4,2 % z celkového počtu obyvatel České republiky, což je po Karlovarském kraji druhým populačně nejmenším. Svoji hustotou 139,1 obyvatel/km² je však šestým nejhustěji zalidněným krajem v ČR a mírně překračuje průměrnou hustotu zalidnění pro ČR.

Liberecký okres je charakteristický hojnou členitostí terénu. Krajina zahrnuje sever České kotliny, východní část Lužických hor, Jizerské hory, západní Krkonoše s Krkonošským podhůřím. Na jihu kraj sousedí se Středočeským krajem, na západě s Ústeckým krajem a na východě a jihovýchodě s Královéhradeckým krajem. Nejvyšším bodem kraje je krkonošský vrchol Kotel, 1 435 m n. m., nejnižším bodem 208 m n. m. je místo ve Frýdlantském výběžku, kde řeka Smědá opouští území České republiky. **Výměra** Libereckého kraje tvoří **3 163 km²** a pokrývá **4 % rozlohy ČR**, po hlavním městě Praha je nejmenší v České republice.

Průmysl v Liberci se v historii prosadil obzvláště zásluhou **textilní výroby**. Rodina Liebiegů vybudovala v Liberci na svou dobu jeden z největších průmyslových podniků v celém Rakousko-Uhersku. Z důvodu zmenšeného trhu a dalších vlivů došlo ke stagnaci, nicméně i nadále zůstávala textilní výroba pro Liberec charakteristickým znakem. Transformační proces po roce 1990 přinesl zásadní změny ve všech oblastech života a textilní oblast již nadále nemohla vzdorovat přílivu zboží ze zahraničí, což je výmluvným dokladem ukončení činnosti zdejší Textilany a.s. a všech textilních továren v celém okrese. Další jmenovaná města jsou Smržovka, Tanvald, Velké Hamry a Plavy. Naopak rozkvět zažívá **automobilový průmysl**, jmenovitě výroba součástek a náhradních dílů do

automobilů. V současnosti je srdcem výroby tzv. Průmyslová zóna Liberec - **Jih** (125 ha) v jihozápadní části Liberce, kde během krátké doby vyrostlo několik výrobních závodů. Další lokalitou je tzv. Průmyslová zóna Liberec - **Sever** (67 ha) v severozápadní části města.

8.2. Liberecko v datech

V závěru měsíce května 2014 bylo evidováno úřady práce v Libereckém kraji 24 607 uchazečů o zaměstnání, a tento počet se snížil o 996 osob oproti měsíci dubnu, což bylo o 3,9 %. Nápadný úbytek byl zaznamenán na straně mužů (o 785 osob, 6,3 %), než na straně žen (pokles o 211 osob, 1,6 %). Během května se na úřady práce v Libereckém kraji nově nahlásilo 1 990 osob, ukončená evidence byla u 2 986 uchazečů, nebo z ní byli vyřazeni. Zaměstnání našlo 2 135 uchazečů a prostřednictvím úřadů práce 351 z nich. Osobám se zdravotním postižením bylo nabídnuto 213 pozic, tedy o 5 míst méně než na konci dubna. Absolventům a mladistvým bylo naopak k dispozici o 62 míst více, tzn. 467 pozic. Přesto na jedno volné pracovní místo v Libereckém kraji k 31. 5. 2014 připadlo 8,77 uchazečů, za celou Českou republiku, tento ukazatel činil 11,45 uchazečů.

Obrázek 1: Kraje České republiky

Pramen: Autor

Nezaměstnanost se různila i podle okresů, kdy nejvyšší hodnoty dosáhl v okres Jablonec nad Nisou (11,65 uchazečů na 1 volné místo), nejnižší byl naopak okres Liberec (7,16 uchazečů na 1 volné místo). V rámci České republiky byl nejnižší ukazatel v rozmezí

od 5,76 uchazečů (Plzeňský kraj) a nejvyšší ukazatel 21,21 uchazečů (Moravskoslezský kraj). „Nejvýraznější snížení nezaměstnanosti bylo dosaženo v okrese Semily (o 0,59 procentních bodů), poprvé od začátku roku 2014 se tak podíl nezaměstnaných v tomto okrese dostal pod 8 % hranici (7,68 %). V okrese Česká Lípa se podíl nezaměstnaných snížil o 0,44 procentních bodů na 8,47 %, v okrese Jablonec nad Nisou o 0,30 procentních bodů na 7,04 % a v okrese Liberec o 0,21 procentních bodů na 8,51 %. S uvedenými hodnotami okresu Jablonec nad Nisou, mezi 77 okresů České republiky mu patřila 35. příčka, okres Semily se umístil na 43. místě, okres Česká Lípa na 55. a okres Liberec na 56. pozici. První místo meziokresního žebříčku obsadil okres Praha-východ (3,42 %), poslední okres Most (13,27 %)“ (Nezaměstnanost v Libereckém kraji).

Tabulka 4: Nezaměstnanost v České republice podle krajů - květen 2014

	Uchazeči o zaměstnání		z toho			Podíl nezaměstnaných na obyvatelstvu (%) ¹⁾			Volná pracovní místa		Počet uchazečů na jedno volné pracovní místo
	abs.	index (květen 2014/ duben 2014)	dosažitelní ve věku 15–64 let	ženy	s podporou v nezaměstnanosti	celkem	ženy	muži	abs.	index (květen 2014/ duben 2014)	
Česká republika	549 973	95,7	534 342	275 033	107 980	7,54	7,62	7,46	48 023	108,5	11,45
Hl. město Praha	45 874	99,0	44 563	22 663	10 151	5,30	5,22	5,38	6 370	99,9	7,20
Středočeský	57 942	96,3	56 890	29 689	12 844	6,49	6,73	6,26	6 573	112,5	8,82
Jihočeský	27 935	92,9	26 765	14 392	6 642	6,25	6,51	6,00	3 601	109,4	7,76
Plzeňský	22 400	95,0	21 647	11 823	4 956	5,61	6,01	5,22	3 889	110,5	5,76
Karlovarský	17 405	95,3	16 796	8 153	2 759	8,22	7,81	8,62	1 518	120,0	11,47
Ústecký	62 960	97,1	61 446	31 368	9 579	11,00	11,14	10,87	3 180	120,5	19,80
Liberecký	24 607	96,1	23 781	12 840	4 943	8,06	8,46	7,67	2 807	112,7	8,77
Česká Lípa	6 226	95,9	5 977	3 294	1 206	8,47	9,00	7,96	623	150,1	9,99
Jablonec n. N.	4 530	96,0	4 234	2 320	886	7,04	7,20	6,87	389	104,0	11,65
Liberec	10 012	97,6	9 787	5 233	2 040	8,51	8,92	8,11	1 398	106,7	7,16
Semily	3 839	92,9	3 783	1 993	811	7,68	8,16	7,21	397	101,5	9,67
Královéhradecký	24 435	94,0	23 753	12 274	5 396	6,48	6,60	6,36	2 066	103,6	11,83
Pardubický	22 545	92,3	21 958	11 471	5 130	6,33	6,54	6,14	2 952	110,8	7,64
Vysočina	23 697	93,2	23 102	12 525	5 041	6,73	7,27	6,22	2 208	112,7	10,73
Jihomoravský	65 880	95,6	64 204	32 850	12 454	8,16	8,22	8,10	4 147	106,5	15,89
Olomoucký	39 131	94,5	37 556	19 395	7 252	8,77	8,76	8,79	2 293	109,6	17,07
Zlínský	29 574	93,7	28 753	14 532	6 366	7,27	7,23	7,30	2 384	105,2	12,41
Moravskoslezský	85 588	96,9	83 128	41 058	14 467	9,99	9,69	10,28	4 035	102,0	21,21

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Podíl nezaměstnaných v souhrnu za Českou republiku k 31. 5. 2014 dosáhl 7,54 %, což je pokles o 0,35 procentních bodů ve srovnání s koncem dubna. Nejnižší nezaměstnanost můžeme vidět u Hlavního města Praha (5,30 %), poslední místo řadíme k Ústeckému kraji (11,00 %). Ukazatel za Liberecký kraj byl mezi ostatními regiony 6. nejvyšší.

Nezaměstnaných v Libereckém kraji ještě nepatrně ubývá. Tento podíl klesl v červnu o 0,2 bodu na 7,9 procenta. Práci hledalo na konci měsíce června 23.995 lidí, v květnu jich úřady evidovaly o 612 víc. Na konci června bylo v evidenci 23.206, o 575 méně než v květnu, což vyplývá to z informací Úřadu práce ČR. Před rokem bylo v kraji bez práce 24 390 lidí a nezaměstnanost byla stejná - **7,9 procenta**. Volných míst v červnu v Libereckém kraji přibývalo a největší poptávka je po strojařích a montážních dělnících. Na jedno volné místo je pro Liberec 7,5 uchazeče, na Jabloneckém okrese mají úřady jedno místo pro 10,5 nezaměstnaných (Nezaměstnanost v Libereckém kraji).

9. Kvantitativní výzkum

9.1. Metodologie

Teoretická část seznámila čtenáře s problémem nezaměstnanosti, rizikem dlouhodobé nezaměstnanosti, s politikou pracovního trhu, s aktivní a pasivní politikou. V těchto kapitolách určíme hlavní výzkumnou otázku, způsob získání dat kvantitativní a kvalitativní metodou a provedeme jejich analýzu.

Hlavním cílem výzkumu byla snaha rozpoznat a zhodnotit, do jaké míry dlouhodobá nezaměstnanost ovlivňuje jejich vlastní život a jejich životní úroveň, vztahy v rodině, s přáteli a zdravotní problémy vzniklé touto situací – zda byli respondenti nuceni omezit finanční výdaje, zda šlo o omezení jejich sociálních kontaktů, a co je hlavním důsledkem zhoršení jejich zdraví.

V rámci kvantitativního výzkumu diplomové práce bylo provedeno šetření formou dotazníku, metodou standardizovaného dotazování mezi nezaměstnanými města Liberce. Nezaměstnanost je velmi složitý jev, a aby bylo možno tuto problematiku popsat a hlavně řešit, je nezbytné mít k dispozici celou řadu informací - kde se nezaměstnanost vyskytuje, jak dlouho trvá a hlavně, koho se týká, zda je také ochota lidí přizpůsobit se novým pracovním podmínkám, a právě tyto konkrétní údaje byly zjišťovány pomocí anonymního dotazníkového šetření.

Existence kvalitativního výzkumu je tedy, pokud jde o jeho zaměření, doplňkem výzkumu kvantitativního, není mu však podřízen. Cílem kvalitativního výzkumu je odhalovat neznáme skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech, a to zejména existenci těchto jevů, jejich strukturu, jejich vlastnosti a faktory, které sociální či sociálně-psychické jevy ovlivňují nebo s nimi jinak souvisejí. Z těchto důvodů se výzkum provádí na malém vzorku (8 – 12 respondentů), a jeho záměrem je právě hlubší pochopení problému, neboť o zkoumané problematice toho mnoho nevíme a potřebujeme ji vpravdě pochopit.

9.2. Struktura respondentů

Do výzkumného souboru byli zařazeni nezaměstnaní lidé registrovaní na Úřadu práce v Liberci, kteří byli ochotní se zúčastnit výzkumu. Další výběr vzorku respondentů byl proveden oslovením potenciálních respondentů v blízkém okolí, o nichž jsem věděl, že jsou nezaměstnaní, nebo jsem se po zveřejněné výzvě dozvěděl, že s účastí na výzkumném šetření souhlasí, a především, že splňují dané kritérium. Toto měřítkem vymezovalo, že mají vlastní současnou či minulou zkušenost s nezaměstnaností.

O spolupráci s distribucí dotazníku byly požádány zaměstnankyně příslušného úřadu, kde jsem se setkal se vstřícným a profesionálním přístupem a ochotou spolupracovat. Mezi oslovené patřili lidé dlouhodobě nezaměstnané, kteří prošli prvním rokem nezaměstnanosti bez valného úspěchu. Jejich šance jsou tak po kritické době nadále mizivé a nezaměstnaní si tuto skutečnost uvědomují, čímž ztrácí i poslední zbytky motivace. Nedostatečná prevence a ztracená touha po vrácení situace do stabilní formy je uzamkla ve vakuu, straní se životu, nadějí a nejvíce společnosti.

Respondenty pro kvalitativní výzkum jsem osobně požádal o participaci na rozhovoru k danému tématu nezaměstnanosti. Snahou bylo zajistit soubor alespoň deseti respondentů, splňující uvedené kritérium. Na tomto základě se podařilo uskutečnit 11 setkání, kde respondenti vyprávěli svůj životní příběh, zkušenosti s nezaměstnaností.

9.3. Schéma dotazníku

Bylo provedeno statistické šetření formou dotazníku. Pilotní studie byla realizována v měsíci listopad 2014, cílem bylo ověřit srozumitelnost položek v dotazníkovém formuláři. Dotazníky k pilotní studii byly rozdány třem respondentům, kteří splňovali zadaná kritéria a dotazník vyplnili bez problémů a také v relativně krátkém termínu. Z tohoto důvodu mohlo dojít k vlastnímu šetření.

Techniku sběru dat nezaměstnanosti jsem zvolil dotazování prostřednictvím dotazníku, která je sestavena z šestnácti otázek. Dotazník byl anonymní, tato možnost navíc zaručuje, že zjištěná realita bude pravdivější. Respondenti měli především záruku, že dotazníkem zjištěné skutečnosti nebudou v budoucnu zneužity proti nim. O vyplnění dotazníků bylo požádáno 240 respondentů, z toho 50 dotazníků bylo předáno úřadu práce

a 190 dotazníků metodou sněhové koule. Metoda se opírala o to, že jeden respondent řekne o dalších respondentech, kteří jsou ochotni dotazník vyplnit.

Zvolil jsem formu tištěného dotazníku, a každý z respondentů byl předem upozorněn na anonymitu výzkumu a zpracování výsledků, které budou sloužit cíleně pouze pro potřeby této diplomové práce. Sběr dat probíhal od 7. 11. 2014 do 2. 12. 2014.

9.4. Analýza a interpretace kvantitativních výsledků

Návratnost dotazníků byla 43,8 %, což toto procento bylo úměrně vysoké, činilo 105 dotazníků. Z tohoto počtu bylo nutné jeden dotazník vyřadit z důvodu neúplného vyplnění. Příčinou úbytku oslovených respondentů byl většinou nedostatek motivace k účasti na výzkumu, proto si někteří dotazník odnesli, ale už ho nevrátili.

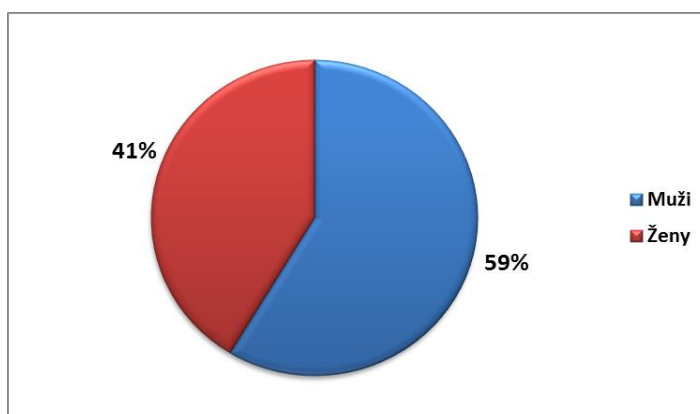
Pro statistické zpracování bylo použito 104 dotazníků, z toho množství je více mužů. Pohlaví je důležitý faktor, který má sociální a psychologický význam. Ztratí-li práci žena, na změnu její role se nahlíží jinak než u muže. Právě muž je živitelem rodiny, a když přijde o práci, je u něj psychosociální zátěž silnější než u nepracujících žen. Odpovědi na jednotlivé otázky byly jasně a přehledně zobrazeny pomocí tabulek a na kruhových grafech.

Otázka č. 1: Vaše pohlaví?

Tabulka 5: Pohlaví respondentů
Graf 1: Pohlaví respondentů

Ženy	43
Muži	61

Zdroj: Autor

V první části dotazníku se šetření zabývá zjištěním demografických údajů o respondentech. Z Grafu 1 je patrné, že dotazník znázorňuje zastoupení žen a mužů v rámci všech respondentů, a v tomto dotazníkovém šetření se zúčastnilo více mužů. Z celkového

množství dotazovaných odpovídalo 43 respondentů ženské populace (41 %) a o třetinu více 61 mužské populace, což je 59 % z celkového počtu 104 respondentů. Téma nezaměstnanost bylo tudíž více přitahováno muži než ženami.

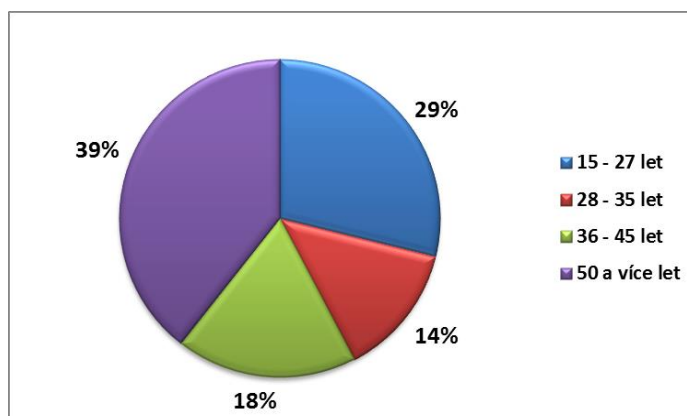
Otázka č. 2: Kolik je Vám let?

Tabulka 6: Věková skladba

Graf 2: Věková skladba

15 – 27 let	30
28 – 35 let	14
36 – 45 let	19
50 a více let	41

Zdroj: Autor

Převážně věk zapříčinil rušení pracovních míst, a v dnešní turbulentní době rostou značné změny věkové struktury uchazečů o zaměstnání. V grafu je znázorněno, že nejpočetnější skupinou respondentů 41 (40 %) je kategorie 50 a více let, nejméně pak kategorie 28 – 45 let 14 (13 %) osob. Šetřením této položky tak bylo zjištěno, že věkové rozmezí 28 – 35 let činilo 14 lidí (13 %) a nejslabší věkovou skupinou je kategorie v rozmezí 36 – 45 osob (18 %). U všech dotazovaných lidí tvoří podstatnou část všech respondentů mladší generace ve věku 15 až 35 let.

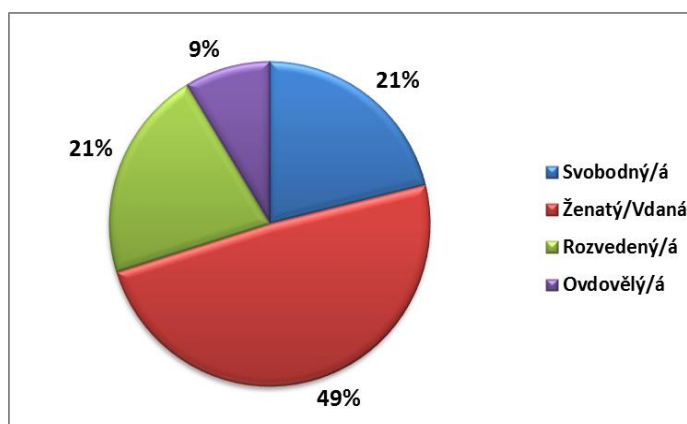
Otázka č. 3: Rodinný stav?

Tabulka 7: Rodinný stav

Graf 3: Rodinný stav

Svobodný/á	22
Ženatý/Vdaná	51
Rozvedený/á	22
Ovdovělý/á	9

Zdroj: Autor

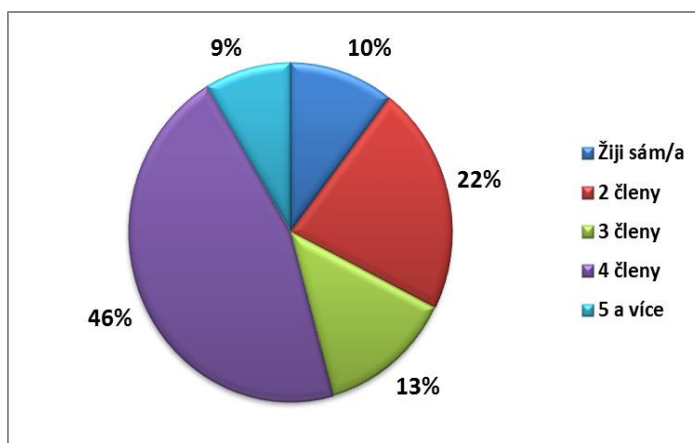
Další doplňující otázkou byl rodinný stav respondentů. Nejvíce 51 (49 %) respondentů odpovídalo ve stavu ženatý/vdaná. Dle zjištěných výsledků 51,3 % respondentů bylo v době vyplňování dotazníku svobodných 22 (21 %) osob a stejně dopadla kategorie rozvedený/á. Nejméně respondentů bylo ve stavu ovdovělý/á, ale i tak se jedná o vysoké číslo 9 (9 %) respondentů. Tato skutečnost má zřejmě souvislost i s věkem respondentů, kteří odpovídali nejvíce.

Otázka č. 4: Kolik členů rodiny bydlí s Vámi v jedné domácnosti?

Tabulka 8: Kolik členů v rodině
Graf 4: Kolik členů v rodině

Žiji sám/a	11
2 členy	23
3 členy	14
4 členy	48
5 a více členů	9

Zdroj: Autor

Z důvodu stavu soužití, který má vliv na prožívání nezaměstnanosti, a pocitují i celkovou finanční zátěž, je způsob soužití respondentů velmi důležitá. Nejvíce lidí uvedlo, že jejich rodina je čtyřčlenná, s celkovým počtem 48 osob (46 %), jde o potvrzení klasického modelu rodiny ve střední Evropě, kdy rodiny mívají nejčastěji dvě děti, i když trend posledních let ukazuje na snižování počtu dětí v rodinách. Druhou skupinou je rodina se dvěma členy s celkovým počtem 23 (22 %) respondentů. Do další kategorie patří tříčlenná rodina se 14 respondenty, což představuje z celkového počtu 13 %. Nejmenší skupina je rodina s 5 a více členů domácnosti, zastoupená 9 (9 %) jedinci.

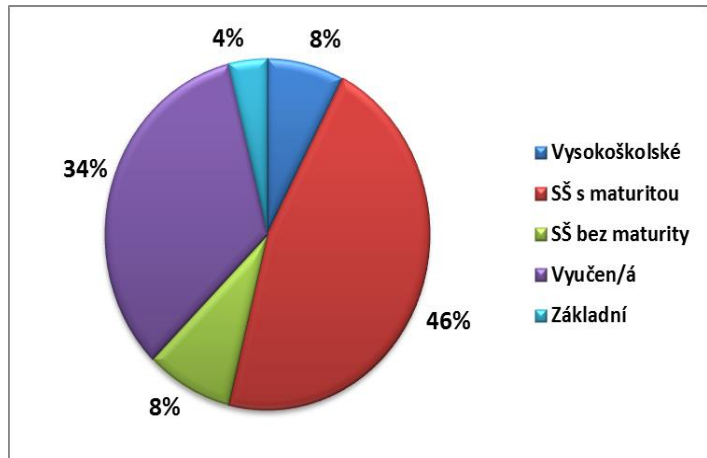
Počet členů rodiny, vůči nimž mají respondenti vyživovací povinnost, kteří jsou závislí na jejich příjmu, byla do dotazníkového šetření zařazena zejména kvůli možné souvislosti mezi změnami v rodině a ztrátou rodinných příjmů, jejichž výše je důležitá pro děti a všechny členy rodiny.

Otázka č. 5: Nejvyšší dosažené vzdělání?

Tabulka 9: Nejvyšší vzdělání
Graf 5: Nejvyšší vzdělání

Vysokoškolské	8
SŠ s maturitou	48
SŠ bez maturity	9
Vyučen/á	35
Základní	4

Zdroj: Autor

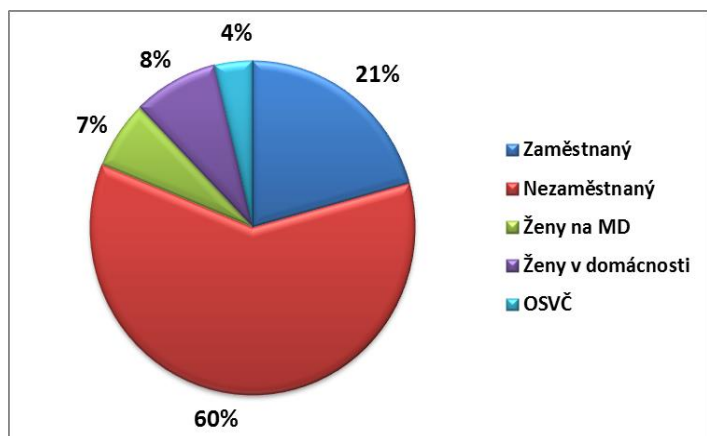
Z grafu je patrné, že nejpočetnější skupina respondentů jsou osoby 48 (46 %) se středoškolským vzděláním a s výučním listem 35 (34 %). Dotazníkového šetření se dále zúčastnilo 8 (8 %) vysokoškolsky vzdělaných osob a obdobné množství 9 (8 %) respondentů středoškolsky vzdělaní bez maturity. Neveliké množství bylo zaznamenáno u poslední skupiny, kde 4 (4 %) dotazovaných nedosáhlo vyššího než primárního vzdělání. Osoby se základním vzděláním jsou na trhu práce znevýhodněné, poněvadž je u nich absence odbornosti, a ještě navíc se k tomu přidává i vyšší věk.

Otázka č. 6: Váš statut je?

Tabulka 10: Statut
Graf 6: Statut

Zaměstnaný	22
Nezaměstnaný	64
Ženy na MD	7
Ženy/domácnost	9
OSVČ	4

Zdroj: Autor

Prakticky nejdůležitější otázkou v dotazníku bylo, zda je respondent vůbec zaměstnaný, nebo nezaměstnaný. Položka byla pro lepší přehlednost kategorizována v pěti rozmezech a znázorňuje zastoupení respondentů podle statusu. Z Tab. 10 a podle grafu 6 vyobrazené

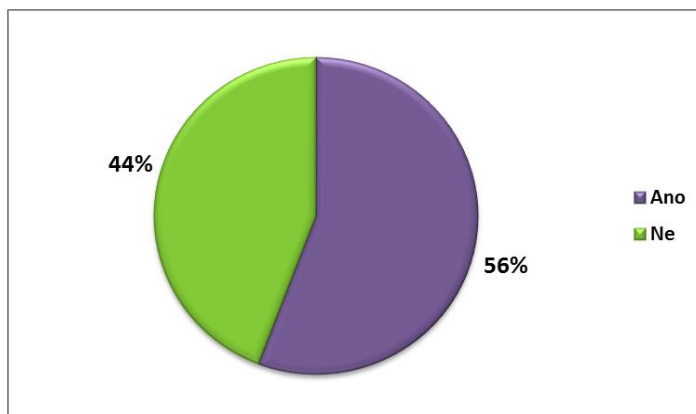
výše, můžeme vidět, že ze 104 osob je celkem zaměstnaných 22 (21 %) respondentů a 64 (60 %) respondentů zaměstnaných není a práci stále hledají. Žen v domácnosti a na mateřské dovolené bylo 16 (15 %). Nejmenší skupinou byla kategorie OSVČ se 4 (4 %) osob.

Otázka č. 7: Jste registrovaný/á na úřadu práce?

Tabulka 11: Registrace na úřadu práce
Graf 7: Registrace na úřadu práce

Ano	58
Ne	46

Zdroj: Autor

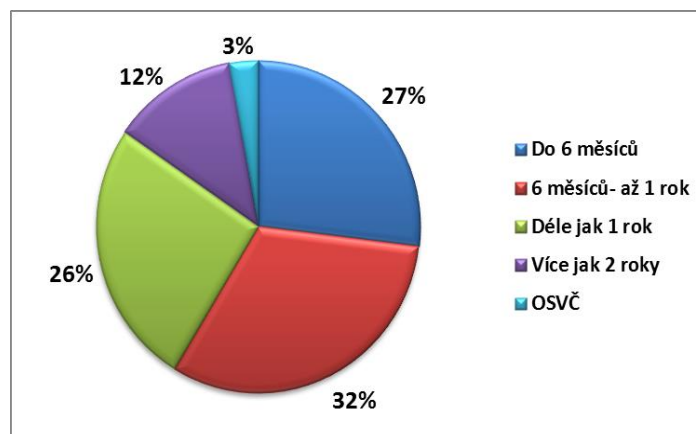
Tab. 11 nám ukazuje, že registrovaných a neregistrovaných je téměř stejné množství. Pro „ano“ je 58 lidí (56 %), a pro „ne“ 46 respondentů (44 %).

Otázka č. 8: Jak dlouho trvala Vaše nejdelší doba nezaměstnanosti?

Tabulka 12: Doba nezaměstnanosti
Graf 8: Doba nezaměstnanosti

Do 6 měsíců	28
Do 1 roku	33
Déle jak 1 rok	27
Více jak 2 roky	13
OSVČ	3

Zdroj: Autor

Dlouhodobá nezaměstnanost má vliv na změny chování jedince, proto odpověď na tuto otázku byla pro celé šetření zásadní, odpovědělo více než polovina respondentů, že jejich nejdelší nezaměstnanost trvala maximálně půl roku 28 lidí (26 %) až rok 33 lidí (27 %).

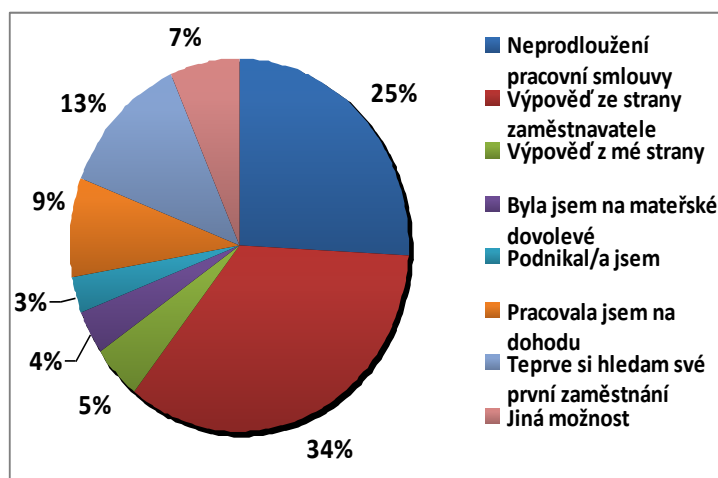
Vysoký poměr 27 (26 %) byl u respondentů, kteří zažili nezaměstnanost trvající déle než jeden rok. Alarmující byla ve 13 (13 %) případech odpověď, že zaměstnání nesehnali ani do dvou let. Pouze 3 (3 %) zaznamenaly osoby OSVČ. Problém nezaměstnanosti a vliv na chování jedince je nepochybně osobitý. Někteří vnímají nezaměstnanost z části za pozitivní, ostatní lidé mohou vnímat proměnou situaci na trhu práce negativně již po pár měsících.

Otázka č. 9: Důvod ztráty zaměstnání?

Tabulka 13: Ztráta zaměstnání

Graf 9: Ztráta zaměstnání

Neprodložení	27
Výpověď z práce	36
Výpověď moje	5
Mateřská	4
Podnikání	3
Dohody	9
Hledání práce	13
Jiná možnost	7

Zdroj: Autor

Lidé 36 (34 %), kteří mají zkušenost se ztrátou zaměstnání, uvádějí, že nejčastěji došlo k výpovědi z pracovního poměru ze strany zaměstnavatele. Největší skupinou respondentů, kteří mají zkušenost se ztrátou pracovního místa, jsou osoby ve věku 50 a více let 41 respondentů. Dalším často uváděným důvodem bylo i nečekané neobnovení smlouvy na dobu určitou, a to u 27 (26 %) respondentů. 13 (13 %) osob si teprve hledalo své první zaměstnání a snažilo se uplatnit na trhu práce. Další kategorií byly Dohody o provedení práce, s možností pracovat 300 hodin za rok a Dohody o činnosti, kde zase zaměstnanec může dělat pouze půl úvazku za měsíc. Není s podivem, že tuto volbu zvolilo 9 (9 %), neboť je to kolikrát jediná možnost, jak přijít k penězům.

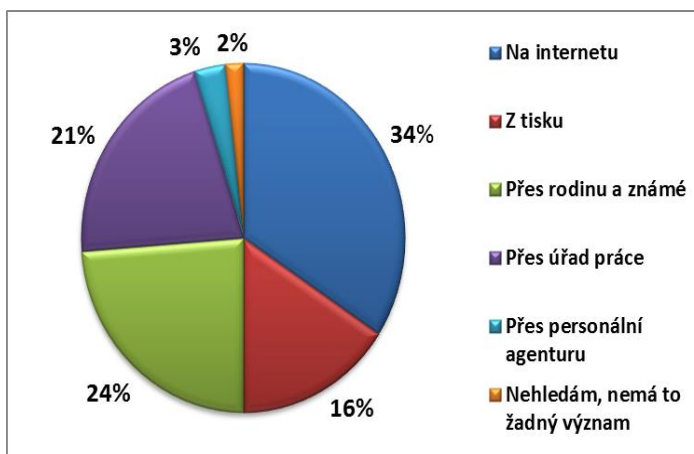
Ostatní skupiny se pohybovaly od 3 – 7 respondentů (19 %), a jednalo se o kategorie výpověď z mé strany, mateřská dovolená, podnikání a další možnosti ve znění „*Vůbec se mi dělat nechce. Doma mi to vyhovuje. Po mateřské dovolené si něco najdu. Zase začnu podnikat, raději si odpočinu. Chci být sám sobě pánem.*“ A ostatní podobně stavěné odpovědi.

Otázka č. 10: Jakým způsobem si převážně hledáte práci?

Tabulka 14: Hledání zaměstnání
Graf 10: Hledání zaměstnání

Na internetu	98
Z tisku	45
Rodina a známé	68
Úřad práce	61
Personální agent.	9
Nehledám práci	5

Zdroj: Autor

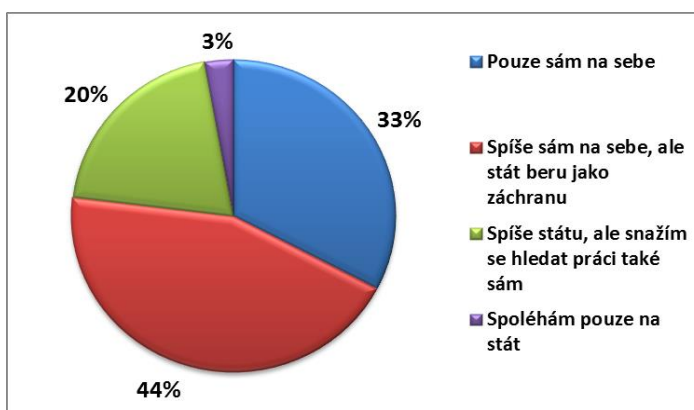
Respondenti měli volbu z šesti eventualit a mohli uvést i více odpovědí. Dotazovaný zde mohl kombinovat zvolené možnosti. Nejvíce je využíván internet, druhou nejvyšší odpovědí byl tisk a třetí místo obsadila rodina a známé. Stejný počet dosáhl úřad práce. Pouze 9 odpovědí zaznělo pro personální agenturu, a v tomto šetření odpovědělo dokonce 5 respondentů, že práci vůbec nehledají.

Otázka č. 11: Při hledání nového zaměstnání spoléháte sami na sebe, či důvěřujete státu, že se o své občany dokáže postarat?

Tabulka 15: Důvěra státu, či spolehnutí na sebe
Graf 11: Důvěra státu, či spolehnutí na sebe

Pouze sám	34
Sám/stát záchrana	46
Spíše stát	21
Pouze stát	3

Zdroj: Autor

Tato otázka zjišťuje, zda respondent důvěřuje státu, anebo si raději pomůže sám. V tomto případě 3 (3 %) lidí důvěřuje plně státu a 21 (20 %) se k této možnosti také přiklání. Důvodem je, že klient pobírá sociální dávky, kterým je přisuzován demotivující význam

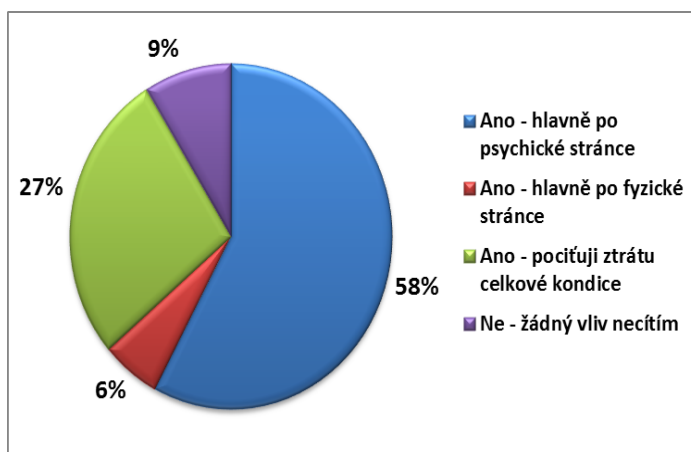
a zda jsou pro něho dostačující, nebo naopak i nízké, není pro něho až tak důležité, jsou spokojeni. Není překvapujícím výsledkem, že ve většině případů volilo kombinaci 46 (44 %) spíše sám na sebe, ale stát beru jako záchranu. Podpora v nezaměstnanosti není dostatečná, ale je to alespoň něco pro životní úroveň, dokonce i pár jedinců je s dávkou spokojena. Naopak celkem 34 (33 %) lidí žádnou dávku nepobírá, a tak odpověděli, že spoléhají pouze na sebe, že jim nezbyvá nic jiného. Z dotazovaných se jednalo hlavně o dlouhodobě evidované uchazeče.

Otázka č. 12: Pociťujete na sobě psychickou či fyzickou nerovnováhu a zhoršení celkového zdraví?

Tabulka 16: Zhoršení celkového zdraví
Graf 12: Zhoršení celkového zdraví

Psychická stránka	59
Fyzická stránka	6
Celková kondice	28
Žádný vliv	9

Zdroj: Autor

Dvanáctá otázka je ohledně zhoršení zdravotního stavu. Všichni respondenti odpovídali na to, jestli měla nezaměstnanost souvislost s jejich zdravotním stavem, a jestli v době nezaměstnanosti došlo k jeho zhoršení. Většina lidí 59 (58 %) pociťovala psychické potíže, a pouze 9 respondentů byla toho názoru, že jim nezaměstnanost nijak jejich zdravotní stav neovlivnila, natož zhoršila. U zbylých 34 respondentů k zhoršení zdravotního stavu došlo. Celková kondice u 28 (27 %) osob, a po fyzické stránce trpělo 6 (6 %) jedinců.

Otázka č. 13: Nakolik vnímáte po ztrátě zaměstnání následující pocity?

Otázka, nakolik vnímáte po ztrátě zaměstnání následující pocity, kdy 0 % znamená, že uvedenou skutečnost vůbec nepociťujete a 100 % znamená naopak maximální pocit. Respondenti si mohli vybrat pouze jednu možnost.

Tabulka 17: Vnímání pocitů

	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%	Σ
Rezignace								1		1	3	5
Úzkost						5	2	3		5	8	23
Smutek					5				1	2	7	15
Sebehodnocen				2				4		9		1
Deprese			1									1
Nespokojenost		3	5	4	2	1	2	7	5	4		33
Nespavost							2			1		3
Budoucnost								4		3	2	9
Σ		3	6	6	7	6	6	19	6	25	20	104

Z Tab. 17 je patrné, že nejvíce 33 respondentů pociťuje nespokojenost se vzniklou událostí. Druhou nejčastější odpovědí byla úzkost, pro kterou se vyjádřilo 23 lidí. Následující dvě kategorie dotazovaných, díky nezaměstnanosti pociťuje smutek 15 osob. Za druhé, čím je člověk déle nezaměstnaný, tím více se u něho objevují pocity nízkého sebehodnocení 15 lidí. Pouze 3 jedinci mají také problémy se spánkem.

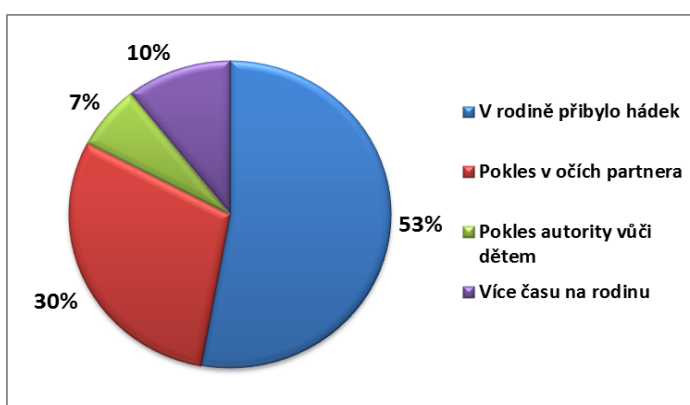
Průzkum dále ukazuje, že depresemi trpí pouze 1 respondent a na svůj stav rezignuje 5 respondentů, přičemž tři z nich plně 100 %. Respondenti v celkovém počtu 9, kteří uvedli strach z budoucnosti, byli všichni dlouhodobě nezaměstnaní.

Otázka č. 14: Které z uvedených změn jste pozoroval/a ve vaší rodině po ztrátě zaměstnání?

Tabulka 18: Vlivy v rodině
Graf 13: Vlivy v rodině

Přibýlo hádek	55
Pokles u partnera	31
Autorita u dětí	7
Čas na rodinu	11

Zdroj: Autor

Z výsledků výzkumu je patrné, že většina respondentů v době, kdy byli nezaměstnaní, pocítila zhoršení vztahů v rodině. Přibývajících hádek v rodině vykázalo 55 (52 %) respondentů, což je důsledkem převážně dlouhodobé nezaměstnanosti. Následující skupina

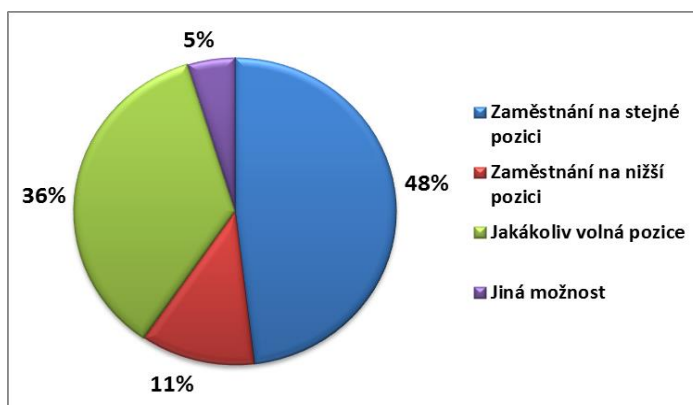
31 (30 %) uvádí i pocit, že klesli v očích partnera, nebo že se dokonce snížila jejich autorita vůči dětem 7 (7 %). Pouze 11 (11%) respondentů se přiklonilo k odpovědi, že tráví více času s rodinou. Vzhledem ke zjištěným datům můžeme stanovit, že určitá malá skupina nese nezaměstnanost a změny v rodině pozitivně, ale ve většině případů nesou svůj úděl nezaměstnanosti jen negativně, a to má i velký vliv změny v rodině, z tohoto důvodu často dochází k rozvodu.

Otázka č. 15: Jaká je vaše představa o budoucnosti?

Tabulka 19: Představa o budoucnosti
Graf 14: Představa o budoucnosti

Stejná pozice	50
Nižší pozice	12
Jakákoliv pozice	37
Jiná možnost	5

Zdroj: Autor

Posledním šetřením v mém dotazníku byla otázka o tom, jakou mají respondenti představu do budoucna o své pracovní pozici. Většina respondentů 50 (47 %) touží získat zaměstnání na stejné minulé úrovni. Mnoho lidí 37 (36 %) je ale již dlouhodobou nezaměstnaností značně postiženo a východiskem z této situace by byla jakákoliv práce. Poměrně nízké procento 12 (12 %) by se spokojilo i se zaměstnáním na nižší pozici. Poslední kategorií byla jiná možnost a tuto otázku doplnili respondenti odpověďmi o svých představách do budoucnosti v tomto znění: „Pracovat i mimo obor za přijatelných podmínek a hlavně se slušným zaměstnavatelem. Zvýšit si svou kvalifikaci a ucházet se o lepší pozici Raději naplánujeme druhé dítě, je to větší jistota. Jsem rád nezaměstnaný, nemohl jsem již nadále pracovat na stejném místě. Najít si práci, odpovídající mé úrovni vzdělání.“

9.5. Komentář k provedené analýze

Úkolem analýzy bylo zjistit, jaké jsou dopady nezaměstnanosti na psychiku nezaměstnaných osob. I když bylo šetření anonymní, oslovil autor řadu respondentů z okruhu svých spolupracovníků v zaměstnání a také ze svého okolí a to převážně z řad rekreačních sportovců, se kterými se autor pravidelně stýká, nebo jejich známých. Téměř všechny tyto osoby mají stejný sociálně - ekonomický status. Další a menší skupinou byli anonymní respondenti oslovení přímo na Úřadu práce v Liberci.

Z výsledků je patrná závislost výše psychických problémů na věku a převážně na délce trvání období bez práce. Nejlépe snáší období nezaměstnanosti čerství absolventi škol, kteří ještě nikde nepracovali. Většinou využívají výhod mamahotelu a chtějí sehnat takovou práci, kde se moc nenadřou a budou mít velké peníze, ale realita na trhu práce je poněkud jiná. Naopak starší generace má již větší zodpovědnost a nemůže si dovolit být dlouhodobě bez práce, protože mají většinou zodpovědnost nejenom za sebe, ale i za celou rodinu. Zvláště je pak stresující situace, kdy jsou bez práce oba manželé. Samozřejmě, že zde sehraje také velkou roli, zda dlouhodobě nezaměstnaný žije sám či v rodině, kde jsou ostatní členové výdělečně činní, nebo naopak více členů domácnosti je bez příjmu. Nicméně se domnívám, že skoro v každém případě dlouhodobé snížení vlastních příjmu znamená pokles životního standardu. U každého jedince je to ale v jiné míře, a druhým důležitým aspektem je, na jakou životní úroveň byl respondent zvyklý před dobou, než ho postihla nezaměstnanost.

Při vyhodnocení kvantitativního výzkumu bylo zjištěno, že 33 respondentů není se svojí současnou situací spokojena, neboť byli nuceni omezit finanční výdaje a dokonce 5 lidí na svůj současný stav rezignuje. Provází je smutek, úzkost, ztráta sebehodnocení a logicky se také obávají, co bude dál. Velmi silně tyto negativní pocity pociťovalo více jak 2/3 dotazovaných osob, což je silný podnět ke vzniku psychických problémů nezaměstnaného, které se pak projevují i na celkové atmosféře v rodině. Mnoho lidí bez práce po delší době začínají pociťovat beznaděj, protože i když se snaží práci sehnat, tak se jim to nedaří. Úřady práce sice poskytují podporu v nezaměstnanosti a organizují řadu rekvalifikačních kurzů, ale výsledky se dostávají pouze sporadicky. Domnívám se, že by bylo zapotřebí více aktivity na straně úřadů práce ve snaze zajistit zaměstnání pro lidi, kteří opravdu pracovat chtějí. Mnozí občané nemají dostatečné vzdělání v oblasti výpočetní techniky a nejsou schopni si hledat zaměstnání přes internet.

10. Kvalitativní výzkum

10.1. Design výzkumu

Pro druhou část výzkumné části jsem zvolil kvalitativní metodologii, domnívám se, že je pro tento typ výzkumu nejvhodnější a to s ohledem, jak na cíl výzkumu, tak i na povahu zkoumaného problému. Kvalitativní výzkum nám umožňuje proniknout do velikosti problému a pochopit zkoumaný jev a vzniklý důvod, proč se daný problém objevil. Touto technikou je možné získat početné množství autentických výpovědí od nevelkého počtu respondentů s neopakovatelným popisem vzniklé situace. Vzhledem k charakteru problému byla zvolena metoda rozhovorů, neboť se dá dosáhnout nejspolehlivějších a nejobjektivnějších výsledků. Jedná se o techniku pozorování, kdy v přímém styku (tváří v tvář) se snažíme přimět druhou osobu k tomu, aby podala informace o svém životě, nebo formulovala motivaci svého počínání. Slouží k doplnění a konkretizaci poznatků, kterou jsem získal předešlou metodou. Tento vědecký postup sociologického výzkumu je časově velmi náročný, zejména u tak velkého počtu 104 respondentů. Proto se kvalitativního výzkumu zúčastnilo pouze 12 osob, a jednalo se o osoby, které se již účastnily kvantitativního výzkumu. Jedná se o respondenty, kteří jsou nejvíce ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností, a z tohoto důvodu k porovnání rozdílů byli zařazeni právě do kvalitativního výzkumu. Jeden z respondentů v poslední chvíli rozhovor odmítl, jeho důvod jsem plně respektovat. Ve vzorku je tak zastoupeno 7 mužů a 4 ženy.

Následovaly nestrukturované rozhovory, kde byla připravena jedna hlavní otázka, kterou jsem se pak snažil respondenta přimět k přirozenému vyprávění o předmětu našeho výzkumu. Na tento rozhovor bylo nutné se velmi dobře připravit, a na základě předem definovaných otázek od 11 nezaměstnaných jedinců byly získány cenné informace, potřebné pro splnění stanovených specifických cílů této diplomové práce, a to zmapovat podmínky, které umožňují nebo naopak brání zapojení těchto lidí na trh práce, a prozkoumat a vysvětlit způsoby, z jakého důvodu pocítují psychickou újmu.

10.2. Analýza a interpretace výsledků

Podkladem pro dialog respondentů sloužil předem připravený seznam otázek, kde byly zachovány základní okruhy otázek, a možné podotázky byly dle potřeby dodrženy či pozměněny, eventuálně byly kladeny pro rozhovor důležité doplňující otázky. Záleželo vždy na aktuální situaci, aby nebyl narušen průběh rozhovoru s respondentem a nebyly tak nenarušeny myšlenky respondenta.

Všechny respondenty jsem nejprve telefonicky kontaktoval a požádal je, aby mi pomohli v mém výzkumu. Poté se všechny rozhovory uskutečnily v uzavřené místnosti. Nejprve jsem se představil a podrobně jsem každému vysvětlil, k jakému záměru bude rozhovor sloužit, co je hlavním smyslem a upozornil jsem každého z respondentů, že rozhovor je zcela anonymní. Všichni souhlasili, že si budu moci jejich rozhovor nahrávat. Upozornil jsem je, že pokud by jim byla nějaká otázka nejasná, neuměli by odpovědět, ať se neostýchají, že jim rád znění otázky ujasním. Upozornil jsem je také, že v případě, nebudou-li chtít na otázku odpovědět, nemusí. Rozhovory trvaly mezi 35 – 45 minutami, ale respondenti se mnou více diskutovali před zapnutím a po vypnutí diktafonu, při samotném rozhovoru již tak sdílní nebyli. Celý rozhovor se často protáhl i na několik hodin, záleželo, kdo byl jak sdílný. Proto jsem si s jejich souhlasem provedl transkripci dat, a rozhovory v písemné podobě doplnil (přepis byl velmi časově zdlouhavý a náročný) a získal tím konečnou textovou podobu dat, kterou jsem pro interpretaci využil.

V počáteční části rozhovorů byla pozornost věnována především základním údajům respondentů, jako je pohlaví, věk, rodinný stav, počet dětí, vzdělání a celkové anamnéze jedince. Přáním všech respondentů bylo, aby bylo zachováno jejich křestní jméno, jejich požadavku jsem rád vyhověl a jména jsem nezměnil. Následně jsou popsány konkrétní případy nezaměstnaných s jejich životním příběhem.

10.2.1. Anamnéza respondentů.

Oldřich

Pan Oldřich je ženatý, sportovně založený člověk a má dva syny. Jeden je již finančně nezávislý na rodičích a mladší syn, který je věčným studentem, dodělává vysokoškolské vzdělání s titulem „Bakalář.“ Oldřichovi je 53 let a spolu s manželkou bydlí v řadovém domku v okrajové části Liberce, na který v nedávné době doplatili hypotéční úvěr. Oldřich je vyučen strojním zámečníkem a pracoval jako montér strojů ve firmě na výrobu skleněné bižuterie. V důsledku snižování počtu zaměstnanců byl propuštěn s nárokem na odstupné ve výši pětinasobku měsíční mzdy. Zaregistroval se na Úřadu práce v Liberci a vzhledem k odstupnému se rozhodl, že momentálně nebude shánět žádnou práci a bude se tři měsíce věnovat opravám svého domku. Myslel si, že jako šikovný a zkušený zámečník po třech měsících bez problémů práci zase najde. Po uplynutí zmíněné doby však zjistil, že situace na trhu práce je podstatně jiná, než byly jeho představy. Jeho nezaměstnanost trvala osmnáct měsíců a práci sehnal pouze díky svému známému. Nastoupil do obchodní firmy jako skladník a řidič, a je za tuto práci vděčný. I když si vydělává o dosti méně, je v novém zaměstnání spokojen.

Martin

Martinovi je 45 let, ženatý a vychovávají jednoho desetiletého syna a dvě patnáctileté dcery /dvojčata/. Bydlí v bytě v osobním vlastnictví. Pracoval jako mistr u menší stavební firmy. Po změně majitele firmy začalo ubývat práce, a proto byl propuštěn z důvodu nadbytečnosti. Naštěstí pro něho se ukázala výpověď neplatná, což potvrdil ale až soud a Martinovi byla dle zákona doplacena mzda za sedm měsíců. Následně nastoupil u jiné stavební firmy na podobnou pozici, ale po neshodách s nadřízeným odešel ve zkušební době. Po roce a půl se nakonec rozhodl, že se stane osobou samostatně výdělečně činnou. Nyní již více jak půl roku podniká ve stavebnictví, a i když jeho příjem není vyšší než v předchozím zaměstnání, je spokojen.

Iva

Padesátiletá paní Iva žije v současné době sama a má 1 syna a dceru, kteří již mají vlastní rodinu. Třetí nejmladší syn studuje prvním ročníkem na vysoké škole, a tudíž ho má paní

Iva ve vlastní péči. Při zaměstnání vystudovala vysokou školu a po 31 letech od Ivy odešel manžel k poměrně mladší partnerce a Iva se s touto skutečností nemůže smířit. Osud však zasáhl ještě více, předčasná operace s výsledkem – rakovina. Ivu zasáhl strašný stres a beznaděj a nevěděla, z čeho má větší strach, zda ze života o samotě nebo o život samotný. Jedinou útěchou jí bylo její zaměstnání, kde byla velmi spokojená a oblíbená. Neváhala a přes svou vážnou diagnózu se nechala uschopnit a nastoupila do práce, a zároveň prodělávala chemoterapii. Vše snášela obdivuhodně dobře. Zaměstnavatel však trval na tom, aby zůstala doma a odpočinula si. Iva si vzala dovolenou a zanedlouho dostala výpověď pro nadbytečnost. Následující týden nastoupila do podniku nová pracovní síla, její zařazení mělo pouze jinou kategorii. Iva vůbec nechápala, proč se toto stalo, pouze věděla, že je bez manžela, bez práce a velmi vážně nemocná. Nezaměstnaná je 13 měsíců.

Michal

Michal je čerstvým absolventem střední ekonomické školy, kterou dokončil s velmi dobrým prospěchem v roce 2013. Na vysokou školu se nedostal, a tak začal hledat vhodnou práci, bohužel bez úspěchu. Všichni zaměstnavatelé od něho požadovali alespoň dva roky praxe, které on logicky nesplňoval. Díky kontaktům svého otce byl v srpnu a září 2014 přijat na brigádu, kde se jednalo pouze o přivýdělek, a to v jedné obchodní firmě s tepelnými čerpadly. Mezitím nenašel jinou práci a tak na tomto místě setrval. Díky jeho aktivnímu přístupu na brigádě, ho před koncem roku oslovil majitel s nabídkou na práci skladníka. Michal neváhal a tuto práci ihned přijal a od nového roku již pracuje. Cítí ale, že tato práce je pouze dočasná, a že se musí pokusit uplatnit se jinde, proto práci stále hledá.

Helena

Osmačtyřicetiletá paní Helena je kvalifikovanou zdravotní sestrou. Je vdaná, má jednoho malého syna a celá rodina bydlí v panelovém domě. Dlouhá léta pracovala na chirurgickém oddělení v Krajské nemocnici Liberec. Z důvodu péče o svého syna ji nevyhovovala nepřetržitá pracovní doba, proto odešla a začala pracovat u soukromého lékaře, kde se jí líbilo. Spokojena byla jak ona, tak i pan doktor. Potíže ale nastaly v okamžiku, kdy se projevily následky zranění kolene z mládí. Paní Helena podstoupila vyšetření s diagnózou artrózy s nutností výměny kolenního kloubu. Po vyšetření a krátké nemoci se vrátila zpět do práce, a pan doktor jí pro její diagnózu dal výpověď dohodou s odůvodněním, že bude dlouho nemocná a on potřebuje ke své práci sestru. Nyní je Helena bez zaměstnání

4 měsíce, nastupuje za dva měsíce na výměnu kolene, tak zůstává doma na nemocenské. Má však příslib, že bude moci po ukončení pracovní neschopnosti nastoupit v Krajské nemocnici Liberec v jednosměnném provozu. Bojí se ale, že tato dohoda také nemusí dopadnout.

Leoš

Leošovi je 52 let, ženatý a má dvě dospívající děti. Bydlí ve starším rodinném domě na předměstí Liberce, a na tomto domě je stále co opravovat. Pan Leoš pracoval dlouhá léta v jedné středně velké strojírenské firmě v Liberci jako vedoucí údržby. Během posledních let se v podniku vystřídali tři majitelé. Poslední majitel zaměstnal v podniku svoji sestru, která byla vyučenou krejčovou a nikdy nic jiného nedělala, ani neuměla. Nikde neobstála, neuplatnila se ani jako účetní, a to byl důvod, že ji majitel dosadil na místo vedoucí údržby za pana Leoše, který jí byl najednou podřízen. Pan Leoš své práci opravdu rozuměl, přesto musel řešit řadu nesprávných rozhodnutí sestry majitele, která si ještě na pana Leoše stěžovala. Tato situace trvala dva měsíce, do doby, kdy nová paní vedoucí udělala tak nešťastné rozhodnutí, které Leošovi umožnilo podat okamžité rozvázání pracovního poměru s nárokem na odstupné. Leoš byl přesvědčen, že vzhledem ke svým bohatým zkušenostem a kvalifikaci nebude mít problém s hledáním nové práce. Opak se stal ale pravdou. Byl bez práce osm měsíců a velmi těžce tuto situaci nesl, provinění nejvíce pociťoval vůči své rodině. Účastnil se mnoha konkurzů, vždy se stejným výsledkem. Nakonec se mu přeci jenom podařilo vyhrát konkurz na technickou funkci ve strojírenské firmě v Liberci, kde je velmi spokojen.

Eva

Sedmatřicetiletá paní Eva se doposud neprovdala, ale má dvě školou povinné děti, o které se stará sama, občas jí vypomůže její matka. Žijí všichni ve třípokojevém bytě v panelovém domě, někdy u rodičů. Vyučila se tkadlenou, ale tuto práci nikdy nevykonávala, pracovala jako uklízečka v podniku, kde měla volnější pracovní dobu, což jí pomáhalo při výchově dětí. Protože je velmi silnou kuřačkou, často kouřila v pracovní době, a z těchto důvodů o tuto práci přišla. Momentálně je více jak 2 roky nezaměstnaná a pobírá různé sociální dávky. Peníze shání různě, také se soudí s jedním z otců svého dítěte, protože jí neplatí výživné, a druhý otec jí platí zase málo. Eva viditelně do práce

nepospíchá, tento stav jí vyhovuje, i když je bez práce již dlouho. Ztratila pracovní návyky a aktivně si práci ani nehledá.

Gabriel

Pan Gabriel je vyučený stavební elektrikář a je mu 49 let. Je ženatý a se svou pětičlennou rodinou bydlí na vesnici nedaleko od Liberce. Krátce po tom co se oženil, zanechal řemesla, a z finančních důvodů začal jezdit jako profesionální řidič. Během vykládky zboží se mu ale stal pracovní úraz s trvalými následky na zdraví. Díky tomu nemůže vykonávat fyzicky náročnou práci, a proto s ním zaměstnavatel rozvázal pracovní poměr. Po pěti měsících se mu podařilo najít práci u soukromého autodopravce a začal jezdit jako řidič do zahraničí. Dostával slušné diety, ale první mzda mu přišla s měsíčním zpožděním a další mzda už nepřišla vůbec. Z této příčiny byl nucen podat okamžitou výpověď, protože ani ostatní řidiči plat nedostávali. Nyní je 8 měsíců bez zaměstnání a začíná propadat beznaději a hroutí se mu celá rodina.

Václav

Devětapadesátiletý pan Václav je rozvedený a jeho tři děti jsou již dospělé. Nastěhoval se ke své přítelkyni, která je již také bez závazků, a to do starého, malého domku na vesnici, který společnými silami postupně opravují. Dlouhá léta pracoval v prosperující firmě na vzduchotechniku jako obchodní zástupce pro Rusko. Avšak v důsledku ukrajinské krize rapidně poklesl počet zakázek, stal se nadbytečným a firma ho propustila s nárokem na pětiměsíční odstupné. Rozhodl se tedy, že se bude intenzivněji zabývat opravami společného domu a zároveň si bude hledat nové zaměstnání. Nyní je již jedenáct měsíců bez práce a je evidován na úřadu práce. Domnívá se, že hlavní překážka je jeho předdůchodový věk, ale i tak očekává, že se mu určitě povede najít vhodnou práci, odpovídající jeho vzdělání a bohatým zkušenostem.

Jaroslav

Pan Jaroslav je ženatý a se svou manželkou mají jednoho syna, studujícího na střední škole. Bydlí v rodinném domě se svými rodiči v důchodovém věku na okraji Liberce. Je mu 39 let a je vyučen elektrikářem, přičemž také absolvoval střední elektrotechnickou průmyslovku. Nejprve pracoval jako elektrikář a v posledních několika letech zastával funkci mistra. Bohužel jeho zaměstnavatel snižoval objem výroby, a proto byl pan Jaroslav propuštěn pro nadbytečnost. Okamžitě si začal hledat nové zaměstnání. Vytkl si ale za cíl,

najít si obdobnou pozici, kterou zastával v poslední době. Vrátit se k původnímu řemeslu elektrikáře zatím nechce, i když by patrně takovou práci našel. Tato profese je momentálně v Liberci velmi ceněna. Nezaměstnaným je již pátý měsíc a stále hledá práci ve středním managementu i za cenu, že bude muset za práci dojíždět.

Zdena

Pětapadesátiletá paní Zdena je již několik let vdova. Má dvě děti, které mají již své rodiny a bydlí samostatně. Paní Zdena bydlí v třípokojovém bytě ve starší zástavbě v klidné části Liberce. Vzhledem k nižšímu nájmu a hezké lokalitě, neměla důvod směnit svůj byt za menší a ponechala si svůj původní větší byt. Absolvovala střední ekonomickou školu a začala pracovat jako účetní. Později nastoupila do nově vzniklého podniku na výrobu hliníkových odlitků jako referentka MTZ. Pracovala zde dvacet let a pomohla vybudovat velký a prosperující podnik. Tři roky po úmrtí manžela se u ní projevil potíže se srdcem a musela se podrobit náročné operaci. Byla devět měsíců v pracovní neschopnosti a ihned jak jí to dovolil její zdravotní stav, nastoupila předčasně do práce. Byla proto velmi překvapená, když dostala po měsíci výpověď z organizačních důvodů, její místo bylo zrušeno. Nedokázala se s touto skutečností smířit, pocit křivdy, lítosti a beznaděje jí velmi trápilo. Tato schopná žena byla bez práce 25 měsíců, během kterých žila velice skromně ze svých úspor. Podařilo se jí najít práci v podniku, kde pracuje i autor této práce a pracovní zařazení je „skladnice.“

Tabulka 20: Osobní data kategorie 1

Jméno	Délka rozhovoru v minutách	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Rodinný soužití	Děti	Minulá x současná zkušenost	Délka nezaměstnanosti
Michal	85	muž	20	SŠ	svobodný	0	ano	0
Eva	140	žena	37	Základní	svobodná	2	ne	2 roky
Jaroslav	130	muž	39	SŠ	ženatý	1	ne	5 měsíců
Martin	110	muž	45	SŠ	ženatý	3	ano	1,5 roku
Helena	70	žena	48	SŠ	vdaná	1	ne	4 měsíce
Gabriel	305	muž	49	Vyučen	ženatý	3	ne	8 měsíců
Iva	250	žena	50	VŠ	vdaná	2+1	ne	13 měsíců
Leoš	150	muž	52	VŠ	ženatý	2	ano	8 měsíců
Oldřich	170	muž	53	Vyučen	ženatý	1+1	ano	18 měsíců
Zdena	155	žena	55	SŠ	vdova	2	ano	25 měsíců
Václav	125	muž	59	Vyučen	rozvedený	2+1	ne	11 měsíců

Zdroj: Autor

Závěr:

Rozhovorů se zúčastnili nezaměstnaní, a to s počtem 7 mužů a 4 ženami. Lidé s různým vzděláním, v různém věku (5 respondentů je z ohrožené kategorie nad 50 let) a v různém sociálním postavení. Až na Michala, patřili všichni mezi dlouhodobě nezaměstnaní, a 5 lidem se již podařilo najít práci, zbývajících 6 respondentů tuto svízelnou situaci řeší dodnes.

V Tab. 20 z dotazovaných uchazečů o zaměstnání byla paní Eva se základním vzděláním, Gabriel, Oldřich a Václav byli vyučení. Celkem 5 lidí - Michal, Jaroslav, Martin, Helena a Zdena měli středoškolské vzdělání s maturitou, a dokonce dva nezaměstnaní respondenti Iva a Leoš byli vysokoškolsky vzdělání.

V tomto vybraném vzorku respondentů se nedá opřít o žádnou statistiku, ale výzkumné šetření napovídá, že tento vzorek odpovídá celkové skutečnosti, neboť dlouhodobě nezaměstnaní lidé jsou po celé naší republice, a ne jen v ní, bez rozdílu, zda se jedná o lidi vyučené, nevyučené, ale že se jedná i o středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané lidi.

Kategorie č. 2

10.2.2. Myslíte si, že výše sociálních dávek v nezaměstnanosti je dostatečně vysoká na pokrytí potřeb nezaměstnaných lidí, jaká je pomoc Úřadu práce?

Diskuzí tohoto tématu bylo, jakým způsobem ovlivňují situaci dlouhodobě nezaměstnaných sociální dávky. V této souvislosti se nezaměstnaný obrací při hledání podpory na mocné externí zdroje, jako je stát, který je brán za vůbec nejdůležitější strategii dlouhodobě nezaměstnaných. Pro uspokojení životních potřeb pomocí získání sociálních dávek není ovšem nezaměstnanými uplatňována univerzálně. Polovina našich respondentů tvoří nezaměstnaní, kteří sociální dávky nepobírají.

Oldřich: „Nebylo to špatný.“ **Eva:** „Já jsem byla hlavně ráda, že mám alespoň něco, no vlastně víc, než jsem si vydělala předtím“ **Jaroslav:** „Nedalo se z podpory žít, přeci jenom jsem vydělával dost...“ , **Iva:** „Peníze jsem vůbec neřešila.“ Shodně odpověděl **Martin, Gabriel a Václav:** „Sociální dávky jsou moc nízké, ale je to alespoň na přežití. Stejně na nic jiného nemám myšlenky, nikam nechodím, nic mě nebaví.“ Na otázku, zda neměli

k dávkám negativní postoj, odpověděla **Zdena a Helena:** „*Ne. Určitě ne.*“ **Leoš:** „*Mám dvě dospívající děti, a za pár měsíců to již moje žena nemohla utáhnout. Chápu, že stát není dojná kráva, ale za můj život je to moje první nezaměstnanost. Mělo by se také rozlišovat, kdo žádá o pomoc poprvé a kdo bere sociální dávky pouze z vypočítavosti.*“ A **Michal** dokončil myšlenku „*Jsem absolvent a nemám nárok na žádné dávky, znamená to tudíž, že já žít nemusím. Aby to s žitím nebyla pravda, dělám skladníka a ještě za to musím být vděčný.*“ Sociální dávky, jejich výše, struktura i charakteristiky příjemců, představují jednu z významných oblastí relevantních pro analýzu sociálního vyloučení i sociálního začleňování.

Otázky „**výše sociálních dávek**“ bývají často považovány za významný aspekt ovlivňující nezaměstnané lidi, a proto je zajímavé sledovat, jaký význam jí přiřkládají sami nezaměstnaní. Hodnocení přiměřenosti sociálních dávek hrála u některých respondentů roli také morální či jiná kritéria posouzení, nebo vděk za to, „že je to alespoň nějaký zdroj peněz.“ Jiní respondenti, že výše sociálních dávek je přiměřená situaci, že lidé nepracují, nebo někdy ani pracovat nechtějí, práci si nehledají. Jedinci, kteří uvádějí, že jejich sociální dávky jsou dostatečné, často mají ale jiné úspory nákladů. **Michal a Eva:** „*Bydlím u rodičů.*“ Svoji skutečnost si uvědomuje i **Jaroslav:** „*Na dům jsme dostali od rodičů, darovali nám část domu a teď nás dost i dotují.*“ Větší část respondentů považuje sociální dávky za příliš nízké, naprosto nedostačující. **Václav** se vyjádřil shodně s **Oldřichem** „*Jedná se pouze o almužnu, nedá se z toho žít.*“ **Zdena:** „*Z dávek vyjít, tak to je úplná blbost.*“ Byla také zajímavá myšlenka **Leoše:** „*Víc bych přemýšlel, komu dávky dát a v jaké míře. Víc jak polovině lidí registrovaných na úřadech práce se do práce prostě nechce, jsou to příživníci.*“ U všech respondentů z jejich rozhovorů vyplynulo, že i přes svou nedostatečnost, podpora v nezaměstnanosti není problémem v těch domácnostech, kde je pouze doplňkovým příjmem, ale je problematická tam, kde má být příjmem hlavním.

Naši respondenti se vyjádřili celkem nelichotivě k pracovním úřadům a také uváděli negativní zkušenosti. Byly zaznamenány pocity stigmatizace, až ponížení nezaměstnaných, spojeno jednak s celkovým špatným, nepříjemným a velice neochotným chováním úředníků, kde převládala byrokracie. Žádná snaha s kontrolou životních poměrů, a při hledání zaměstnání žádný rozumný postup, pouze zaškatulkování nezaměstnaných s tím, že se jim stejně pracovat nechce. **Michal:** „*Vůbec jsem je nezajímal, ať se snažím*

sám, že jsem mladý.“ **Eva:** „Prý pro mne nic nemají, a že oni nemají povinnost mi něco shánět. Opravdu to nechápu, vždy seženu pouze úklid, už mě to nebaví....“ **Jaroslav:** „Proč si vybírám, ať vezmu cokoliv, to se mi vůbec nelíbilo, chci dělat to, co chci já.“ Dále si někteří stěžovali, že pobírání sociálních dávek je spojené s příliš velkým množstvím papírování. **Zdena:** „Měla jsem pocit, že o sociální dávky žadoním, připadala jsem si jak bezcenný člověk, který ztratil svou lidskou důstojnost.“ **Gabriel:** „Já vím, že nemají povinnost sehnat mi práci, ale alespoň projevít snahu. Když jí přeci jenom projevili, posílali mě opakovaně na stejná místa s různými formuláři, nebo vyřízení žádosti trvalo velice dlouho.“ **Oldřich:** „V mém případě došlo ke ztrátě mých papírů a vznikl problém ohledně vyplácení dávek. Ještě se chovali, že si za to mohu sám, strašně jsem se zlobil.“ Asi je pravda, že by měl být systém daleko administrativně jednodušší, byl by méně nákladný jak finančně, tak i časově. Naopak kladně se k úřadu práce vyjádřila **Helena:** „Je pravda, že jsem ještě moc pomoc úřadu práce nepotřebovala. V současné době jsem pouze registrovaná a pobírám nemocenské dávky. Pracovnice úřadu jsou velmi milé.“ **Iva:** „Vůbec nevím, nežádala jsem o dávky, ale když tam zavolám, jsou ochotné....“ Nakonec i **Martin** toto stanovisko jenom potvrdil, byl spokojen. Obdobný názor zastával i pan **Leoš:** „Snažily se mi alespoň trochu pomoci, práci jsem si ale sháněl sám. Jsem toho názoru, že jak já se chovám k nim, ony se chovaly ke mně, neměl jsem žádné problémy.“ K úřadu práce se vůbec nevyjádřil **Václav:** „Nevím, neřešil jsem to. Vybavil jsem, co jsem musel a raději pryč“ a **Zdena:** „Mám tam známou, chodila jsem tam ráda. Za těch 25 měsíců jsem si prostě zvykla. Taky to nemají holky jednoduchý, vše je o lidech.“

Další podotázka byla, zda je nezaměstnaný dostatečně úřadem práce informován o tom, na které sociální dávky má nárok. Na otázku, odkud se respondenti dověděli, na co mají nárok, odpověděla **Zdena:** „No přeci od své známé, vše mi vysvětlila.“ **Oldřich, Iva, Gabriel, Martin:** „Z internetu, od známých.“ **Jaroslav:** „Umím číst, jinak bych nevěděl nic. Něco mi řekli kamarádi.“ **Leoš, Helena:** „Od sociálních pracovníků.“ Necelá polovina uváděla, že má přehled o svých nárocích, že se cítí být dostatečně informovaná. Jiní zase odpovídali opak. **Eva:** „Ani mě to moc nezajímá, co musí, to mi stejně dají.“ Názor paní **Ivy:** „Není mým cílem systém nějak nadměrně využívat, mám rodiče, bez problému mi pomohou, někdy víc, než vůbec očekávám.“ Zbytek respondentů uvádí, že nejsou vůbec informováni, co by měli udělat a jakým způsobem by měli postupovat, nebo nač mají

vůbec nárok. **Václav:** „Vyplním formulář a očekávám výsledek. Stejně mi nikdy nebylo vysvětleno, na co mám nebo nemám nárok. Spoléhám na ně.“

Závěr:

Řada nezaměstnaných sociální dávky vůbec nepobírá a naopak sociální dávky jsou pro nezaměstnané klíčové především tam, kde není jiný významný zdroj příjmu, neboť jsou nuceni platit nutné významné výdaje – bydlení, výdaje do školy, a další nutně životně důležité výlohy. Většina nezaměstnaných si uvědomuje, že dávky dostávají, a samotný fakt oceňují, i když výše dávek je korigována z hlediska legitimacy takového příjmu.

Tabulka 21: Doporučení ke kategorii 2

Soustředit pozornost na prevenci dlouhodobé nezaměstnanosti. Proto bych doporučoval, aby nově zaevidovaní uchazeči byli více v kontaktu s pracovníky úřadu práce, a to s využitím telefonu, e-mailu. Především oni by se jim měli intenzivněji věnovat hned v počátku nezaměstnanosti a napomáhat jim při hledání vhodné práce.
Problematikou dlouhodobě nezaměstnaných osob a jejich analýzou by se měl úřad práce hlouběji zabývat. Věnovat zvýšenou pozornost lidem s opakovanou nezaměstnaností, jejíž analýzu nelze bohužel provést v rámci existujícího počítačového programu, který funguje na úřadech práce. Z toho důvodu zajistit rozšíření možností výběrových položek v programovém vybavení.
Daleko intenzivněji spolupracovat se zaměstnavateli na výběru pracovníků na vytváření pracovní místa. Úřad práce by měl za úkol, více se spolupodílet na organizaci, ale i realizaci výběrových řízení a nabízet zaměstnavatelům v rámci svých možností pomoc a služby.

Zdroj: Autor

Kategorie č. 3

10.2.3. Domníváte se, že nezaměstnanost může ve vyšších věkových skupinách zvýšit riziko sociální izolace?

Tato otázka nám měla pomoci zjistit, zda v našem vzorku lidí, kteří ztratili zaměstnání, dochází k určité sociální izolaci a osamění. Při nezaměstnanosti nepostačuje člověku jen vyplácení podpory v nezaměstnanosti, ale zejména okolnost, ve kterém se nachází, je pro

lidi hlavně stresovým stavem. Psychologickým momentem v trávající nezaměstnanosti vystupuje ten fakt, že čím delší bude nezaměstnanost, tím více se bude ztrácet důvěra v nalezení zaměstnání a hledání zaměstnání bude méně pravidelné, méně systematické, a méně intenzivní. *„Sociální izolace neboli sociální vyloučení označuje komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce (u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti“* (Matoušek, 2003, s. 217).

Bytí dlouhodobě nezaměstnaného staršího člověka a jeho způsob života se mění v důsledku ekonomického omezení, sociální izolace i pod vlivem ztráty pevného rozvrhu každodenního života. **Oldřich:** *„Tak nevím, je ale potřeba postupovat zcela individuálně a přihlížet ke skutečným tělesným a duševním schopnostem.“* **Iva, Zdena:** *„Se zvyšujícím se věkem může klesat fyzická zdatnost, ale určitě ne psychický potenciál.“* A otázku se stejnou myšlenkou dokončil **Leoš:** *„Psychický potenciál se přeci tak rychle nesnižuje, je schopen dokonce i růst.“* **Martin:** *„Padesátiletý člověk přeci může dlouhou dobu získané zkušenosti a vědomosti využívat, proč ho hned házet do starého železa..., jsme zaostali oproti ostatnímu světu, tam už vědí, že střední generace je nejlepším pracovním potenciálem.“*

Velice mnoho nezaměstnaných považuje své negativní postoje, neodpovídající způsob jednání a nepříznivé životní okolnosti za něco nezvratného a nezměnitelného. Po uplynutí nepočítatelného času si nechávají všechno líbit, nedokáží se postavit vlivům vnějšího světa. Následkem tohoto důvodu mají problém se dobře prodat jako pracovní síla, nevěří si. **Gabriel:** *„Při ztrátě práce se mění životní stereotyp, je nutné změnit zavedenou šablonu, neboť se sníží zdroj peněz a bohužel se i přerušují kontakty s ostatními lidmi, a člověk začíná žít osaměle a i tak se cítí...“* Obdobně se vyjádřil i **Leoš, Oldřich a Martin**, který přes všechno bral celou situaci docela optimisticky. **Názor paní Zdeny:** *„No myslím si, že když ostatní dělají za peníze, proč já mám dělat zadarmo.“* Následně vysvětlila, že doma musela také pracovat, nemohla se jít bavit, a i kdyby chtěla, prostě neměla za co. Neměl jí kdo zaplatit, nikdo neoceníl domácí práce, přestože je to také práce. *„Proč nikdo nehodnotí ženskou práci, nevím.“*

Přijít o zaměstnání je nesmírně zátěžovou, až krizovou životní situací, se kterou se jednotlivci vyrovnávají různě, hlavně po svém. Někdo situaci zvládá lépe, jiný zase hůře.

Iva: „Přišla jsem o manžela, pak o práci, děti mají svou rodinu a nejmladší syn studuje v Plzni. Jsem tak strašně sama. Každý mi říká, že nemá čas, už mezi ně nepatřím.“ Paní Iva mluvila velmi rozrušeně a ukápla i slza.

Václav: „Já mám snad na čele napsáno, že nemakám. Všichni se mi vyhýbají, i ti, co mě dříve vyhledávali. Připadám si méněcenný, čert aby to spral....“

Michal: „Všichni kamarádi mi dávají najevo, že jsem skladník, už mě ani nezvou na mejdany. Jsem pro ně moc obyčejný.“ Michal se dlouze odmlčel a trpce dodal „To jim nezapomenu, taky se s nimi nebudu bavit, až si udělám vejšku.“ A na mou námitku, že bude v tu chvíli úplně stejný, dodal: „Ne, to není pravda, nebudu. Jestli nemám psychicky strádat, musím změnit kamarády a udělám to raději hned.“

Gabriel: „Nemám na výběr, chci a musím se stýkat se známými, vždyť nikoho jiného neznám. Dřív jsem si našel kamarády hned, teď jsem tak sám, mám pocit, že se mi všichni jenom vyhýbají. Když jsem pracoval, nic takového jsem nepociťovat. Jsem na dně, fakt.“

Leoš: „Mojí záchranou byla manželka a děti, chovaly se úplně úžasně. Už tak úžasný jsem nebyl já, nervózní, protivný, stále negativní myšlenky a práce nepřicházela. Propadal jsem panice, všichni mi dávali najevo, že jsem prostě starý.“

Zdena: „Připadala jsem si na dvacet, akční žena. Najednou přišla nezaměstnanost a všichni mě upozorňovali na to, abych se podívala do zrcadla. Na jednom konkurzu se mě zeptali, kolik let mám do důchodu, co tam tedy dělám. Sesypala jsem se z toho.“

Obdobná odpověď zazněla od **Evy a Jaroslava**, že jsou vlastně ještě mladý, ale stejně o ně nikdo nestojí, že nakonec vždy vyberou v konkurzu někoho, kdo práci má a ten musí dát výpověď.

Oldřich: „Ti lidé, co se vyrovnávají se svou situací velmi těžce, tak pak jejich adaptace závisí od celkové osobní a životní situace. Ano, asi zde hraje nejdůležitější úlohu věk, ano, dívá se na nás dost lidí skrz prsty, ale to jsou jenom pitomci. Je mi 53 let, a dokázal jsem toho v životě víc, než ta hrstka hňupů, co kazí slušným lidem radost ze svého života. Nemáme se za co stydět, i oni budou jednou starý.“

Nejzávažnějším varovným faktorem je celková finanční situace, míra sociální podpory v rodině a širším sociálním okolí, dobré fyzické a psychické zdraví. K těmto faktům se nakonec přiklonilo všech 11 respondentů. Pan **Leoš** dodal, že v dnešní době je důležité vzdělání, ale daleko těžší je jeho uplatnitelnost. Sociální osamocení a vyloučení nakonec setrvává, je však vždy dobré řešit vše dříve, než na sociální izolaci dojde, neboť s odstupem času bývá situace mnohem obtížnější, což byl názor všech.

Závěr:

Rasismus je běžně známé slovo v naší společnosti, a právě za rasismus je obecně považován jakýkoliv negativní postoj, nerovné zacházení, ubližování jiným osobám nebo skupinám osob. Způsoby mohou být na základě příslušnosti k jinému národu, etnickém původu, kultuře, barvě pleti nebo původu, ale také se může projevat formou exkluze, tzn. vyloučení z různých aktivit a sociálních skupin nebo podceňováním schopností a potenciálu určitých osob, čas od času může vést dokonce i k násilí. Jedinci, kteří jsou obětí diskriminace vyloučení, nejsou často ochotni o tomto problému mluvit, nehovoří s nikým, co zažívají a co se děje. Mlčení a popírání skutečnosti vede k prohlubování a trvání sociálního vyloučení, přičemž jeho projevy jsou skryté, nepochopené a přehlížené, je proto velmi obtížné nezaměstnanému člověku pomoci. *„Problém vyloučení na pracovním trhu se prolíná s vyloučením sociálním a je obvykle obtížné určit, zda prvotní problém je nezaměstnanost, nebo zda je dlouhodobá nezaměstnanost spíše důsledkem dříve existujících individuálních a sociálních problémů. Je proto nezbytné, aby se možná řešení problému opírala o individuální, skupinovou i komunitní práci s nezaměstnanými“* (Matoušek, 2005, s. 310).

Tabulka 22: Doporučení ke kategorii 3

Úřad práce má hranice, kde nezaměstnaný narazí, dál nemůže. Jedná-li se o vyplácení dávek v nezaměstnanosti, rekvalifikaci, úřad práce pomůže, bohužel to ale nestačí, protože se ignoruje zbytek. Základní potřebou člověka je, že potřebuje mít kde bydlet, musí mít vyřešené rodinné vztahy, vyřešené společenské závislosti pro život. Toto úřad práce nemá v kompetenci.

Specializovaní pracovníci úřadu práce by měli mít více času věnovat se nezaměstnaným, u nichž je kumulováno více rizikových faktorů. Tito pracovníci by měli být pravidelně proškolení v oblasti psychologie, a s ní návaznost na práci s klienty. Jejich poradenství by mělo být neustále důležitou oblastí jejich profesního růstu, což by bylo významným prostředkem sloužícím k prevenci syndromu vyhoření.

Navrhuji u nezaměstnaných osob ohrožených sociální izolací intenzivněji spolupracovat s veškerými odborníky. Jediná šance, jak lze u značně znevýhodněných lidí dosáhnout výsledků, je spolupracovat. Hlavní prioritou by bylo, spolupodílet se na východisku jejich problematického postavení, propojit různé aktéry a organizace, v rámci úřadů práce, obcí, rodiny a přátel, ale i dalších neziskových společností. Není to vůbec jednoduché a jedná se o daleko složitější proces, než říci „*Dejte lidem práci a bude vše vyřešené.*“ Pracovníci úřadu práce by díky své kompetentnosti měli pravidelně absolvovat semináře v oblasti sociální práce a s ostatními odborníky by týmově řešili problémy osob, u nichž se vlivem nezaměstnanosti jedná často o problémy spojené s absencí společenských návyků.

Zdroj: Autor

Kategorie č. 4

10.2.4. Je pro Vás období nezaměstnanosti stresující, a jaké fyzické a psychické potíže spojené s nezaměstnaností pocítujete?

Další část rozhovoru byla zaměřena na dobu nezaměstnanosti, a jak na respondenty tento čas působí. Důležitým měřítkem pro posouzení nezaměstnanosti je délka jejího trvání a dlouhodobá nezaměstnanost byla vymezena různě v průběhu času a v závislosti na několik různých zdrojů. Za minimální část dlouhodobé nezaměstnanosti je délka trvající více než 6 měsíců (Sexton, 1988). Dnešní doba však ukazuje na délku nezaměstnanosti trvající více než 1 rok, jak se i shoduje většina ostatních zdrojů.

Nezaměstnanost delší 12 měsíců je jistě stresující, sloučená s psychickými i fyzickými těžkostmi. **Zdena:** „*Když dlouhodobá nezaměstnanost trvá měsíce nebo dokonce roky, stres v člověku sílí, nabalují se na něj další a další problémy, a odezva vede k vážným dopadům, jak pro samotného člověka, tak na jeho vztahy, na rodinu, cítí se sám....*“ **Václav:** „*Stres pochází od nekvalitních, naničovatých a nekompetentních šéfů, kteří mohou za nezaměstnanost, protože vyhodí vždy sice staršího, ale taky schopnějšího člověka. No jo, holt oni si myslí, že budou věčně mladý. Jasně, že mě to stresuje, nevím, co bude a jestli se vůbec ještě chytím. Nejraději bych se na to vy..., měl jsem práci, která mě bavila, naplňovala a se kterou jsem byl vnitřně sžit, a co teď'....*“ Úplně odlišný a velmi zajímavý názor měl **Jaroslav:** „*Stres ze špatné práce je horší než nezaměstnanost, vím, co říkám.*

Pokud je práce třeba špatně placená, nebo je nejistá, pak je lepší se jí úplně vyhnout. Dostat výpověď je pak jisté východisko, urychlení trápení. Hledám si sice práci pomalu, ale jsem úplně v klidu, a to v práci jsem zažíval jenom samé nerváky a odráželo se to i na moji rodině. Jsem rád, že již to je za mnou.“ **Eva:** *„Mám hodně negativních návyků, piji alkohol, strašně moc kouřím, necítím se psychicky dobře. Cítím totální beznaděj, zblázním se z toho. Nevím, kolik toho ještě mohu vydržet.“* **Iva:** *„Holt, nezaměstnanost si vybírá svou daň v té podobě, že nám snižuje sebevědomí, nevěříme si. Hledat si práci je nadlidský boj, kde vzít zbraně a neprohrát. Taky mě to čeká.“* **Michal:** *„Zkusím vysokou, nechci celý život dělat skladníka. Budu se učit, chci něco dokázat. Sehnal bych možná práci, ale všude chtějí tu vysokou školu. Docela mě to nervuje, že nemohu nic lepšího sehnat, ztrácím své já.“* **Oldřich:** *„Objevily se partnerské neshody, konflikty, potíže v komunikaci. Manželka se stále ptala, kdy nastoupím do práce. Propadal jsem depresi, a nevěděl jsem si rady. Myslel jsem už na to nejhorší, až přišla práce skladníka a řidiče. Zase jsem člověk, zase žiji.“* **Leoš:** *„Byl jsem už na tom velmi špatně. Stále jsem si vyčítal, že jsem zklamal, že jsem chlap a rodinu živí manželka, no hrozný pocit a stud.“* Zazněl i pozitivní ohlas na současný stav. **Helena:** *„Až se uzdravím, určitě nemám v plánu vzít hned první místo, které se namane, tak v tomto směru se dost zbrzdím. Odpočinu si teď po psychické stránce a budu myslet pouze pozitivně. Pravda, stále mám na mysli, že nemocnice sestry potřebuje. Já se ani na pana doktora nezlobím, potřeboval sestru v práci, ne doma.“* **Gabriel:** *rozplakal se „Už fakt nemůžu a tak se strašně moc snažím. Žena chce ode mě odejít, co budu dělat, já už to asi nezvládnou. Co je na mě tak špatného, že o mě nikdo nestojí – nemám práci, přátelé se ke mně otáčejí zády, manželka mě ignoruje a děti už také. Vždycky jsme se měli moc dobře, proč nikdo nepomůže, proč....“* Asi nejlépe celou situaci zvládal **Martin:** *„Odpočinul jsem si, dlouho jsem spal, a kdybych se nestyděl, tak bych doma snad zůstal. Moje bývalá pracovní pozice nebyla tou úplně vysněnou. Bylo to opravdu fajn být doma, zase jsem poznal alespoň něco jiného, užíval jsem si to. Vyzní to ironicky, ale nakonec stejně každý nějakou tu práci najde, nač se stresovat.“*

Destruktivní změny související s nezaměstnaností se však neomezují pouze na duševní zdraví. Obecně se předpokládá, že fyzické zdraví u nezaměstnaných osob je horší než u osob, které zaměstnány jsou (Kebza, 2005). Všem nám je známo, že nezaměstnanost nepříznivě působí na celou společnost, zhoršuje hospodářskou situaci státu, ale ztráta práce především „ponižuje“ člověka, který umí a chce pracovat, ale nemůže. Narušuje obvyklou

psychickou pohodu, spokojenost a zdraví, poškozují život celé rodiny. **Leoš:** „Můj klidový chod narušil velký stres, vedoucí ke zvýšenému napětí v rodině. Strašně mě bolela hlava, ale manželce jsem to nikdy nepřiznal. Našel jsem si novou práci, odešla i bolest.“ **Gabriel:** „Ze začátku to docela šlo, ale čím déle jsem byl bez práce, tím více se horšila má psychika. Už dál nemůžu, asi mám nějakou psychickou poruchu, budu muset vyhledat psychiatrické zařízení, tu beznaděj již nezvládnou, každému překážím, asi budu brzy bezdomovec.“ **Zdena:** „Apatie a beznaděj, zoufala jsem si. Nejednou jsem měla pocit, že to nezvládám, pak se přidaly i tělesné problémy. Strašně se mi motala hlava, musela jsem jít k lékaři a diagnóza byla vysoký krevní tlak. Ač mám práci, můj vysoký krevní tlak mi je věrný.“ **Václav:** „Prý se stávám labilnějším a zranitelnějším. Chybí mi peníze a vše narušil stereotyp. Nedělal jsem nic, teď makám na baráku, a opravdu je to lepší, nemyslím na to, že nemám práci.“ **Iva:** „U mě se objevily emoční poruchy, odchodem manžela. To také určitě odstartovalo moji nemoc. Nedokáži se do mého nového života zařadit, chci vše nazpět – manžela, rodinu, práci a zdraví.“ Paní Iva vyslovila slovo „zdraví“ až na posledním místě, bylo ale patrné, že Iva bude muset velmi brzy svou psychiku řešit, že bude potřebovat pomoc odborníků. **Jaroslav:** „Úplně stresový kolaps mám při výběrovém řízení, úplně to vyčerpává mou psychickou energii. Zase neúspěch, zase deprese, už skoro vůbec nespím.“ **Eva:** „Vůbec nespím, moc kouřím a piji víno. Ale co, nemám z toho těžkou hlavu, dostávám přeci sociální dávky, dá se dobře vyžít.“ **Oldřich:** „Měl jsem psychické obtíže, projevovaly se jako tělesné onemocnění. Bolelo mě každý den břicho, cítil jsem strašnou nervozitu a úzkost, strach z toho, co bude, moc jsem nejedl. Lékař mi řekl, že jsem v pořádku a já se vzbudil a už mě zase vše bolelo, nevím. Nakonec se zjistilo, že mám žaludeční vředy.“ **Martin:** „Víte, já jsem si moc nezoufal. Panečku, sedl jsem si k počítači a hrál hry, na které jsem neměl čas. Podvědomí sice pracovalo, špatně jsem spal, ale...no jsem rád, že mám práci. Holt, pro nás starší je již situace hodně složitá.“ K této otázce se nevyjadřovala **Helena a Michal**, protože asi psychické, ani fyzické potíže nepocíťovali. Hodnota zdraví představuje v kvalitě života tu nejvyšší životní hodnotu, kterou si často uvědomíme, až když ji ztratíme. Jak jsem již uvedl, každý z nás ví, že negativní životní události mohou ovlivňovat tělesné a duševní zdraví lidí. Do těchto událostí patří také dlouhodobá nezaměstnanost, ta si vždy vybere svou negativní daň. Nastává situace, že lidé se domnívají, že by se od nich nemělo nic požadovat, vždyť oni sami od sebe také nic nevyžadují.

Závěr:

Většina lidí se ocitla v situaci dlouhodobé nezaměstnanosti. Nacházeli se ve špatné finanční situaci, zapříčiněnou ztrátou zaměstnání. Finanční stránka se dala nějak překonat, ale daleko horší byly různé negativní emocionální vlivy. Někdy je přehlíželi, jiní si je nechtěli přiznat, neboť byli v těžké životní situaci. Smutné ale je, že je běžně přehlíželo i jejich blízké okolí, někdy dokonce i rodina, dost často kamarádi. Bezpochyby se vždy jedná, zda se z nezaměstnanosti stane dlouhodobý problém, trvající měsíce či roky, zda půjde o psychologické a emocionální dopady, které jsou pak velice negativní a těžko zvládnutelné. Je logické, že přetrvává i ekonomická krize, vždyť turbulentní vývoj této společnosti se nedá zastavit. Vzájemná spojitost je také v rozsáhlém rušení pracovních míst, propouštění a neotvírání nových pozic. Tím spíše pak lidé nemohou najít své nové, vhodné pracovní místo a dopad je především finanční, vždyť od peněz se přeci odráží situace lidí v každodenním životě.

Tabulka 23: Doporučení ke kategorii 4

Navrhuji pořádat více odborných adaptačních a motivačních kurzů. Pod vedením psychologa úřadu práce motivovat dlouhodobě nezaměstnané k aktivnímu postoji při řešení problémů spojených s náročnou životní situací. Vysvětlovat uchazečům, že stále mají co nabídnout, a že je výhodnější pracovat, než pobírat sociální dávky. Cílem těchto kurzů by bylo naučit uchazeče, jak komunikovat při pohovoru, jak si napsat životopis, aby splňoval kritéria. V dnešní době jsou informace díky internetu snadno dostupné, je důležité do této nové technologie zasvětit také starší osoby, což by mělo být součástí odborných kurzů zaměřených na práci s počítačem a jeho využití.
Přispívat vzniku pracovních míst i na zkrácený pracovní úvazek s využitím prostředků aktivní politiky zaměstnanosti, vhodné zejména pro matky s malými dětmi, a hlavně pro starší osoby ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností.
Navrhuji jak individuální přístup, tak věnovat zvýšenou pozornost rekvalifikacím, vybraných podle možností a schopností jednotlivých uchazečů. Absolvování kurzů aby bylo více spojeno s konkrétními pracovními pozicemi, kurzy by měly přispívat k lepšímu postavení dlouhodobě nezaměstnaných a starších osob na trhu práce, kde zásadní vliv na umístování uchazečů má aktivní politika zaměstnanosti.

Zdroj: Autor

10.2.5. Jaká omezení Vám nezaměstnanost přinesla, jaké měla naopak výhody. Jak nakládáte s volným časem, jsou pro Vás domácí práce oporou, například více pracujete okolo domu či se raději věnujete sportu?

Otázka na toto téma nám mohla zjistit, zda respondenti vidí klady a jaké, v době ztráty zaměstnání, kdy nabývá na významu právě osobní aktivita ve volném čase. Jak nejlépe a smysluplněji využít volný čas, aby tím menší byla během nezaměstnanosti psychická zátěž, a bylo vykazováno lepší duševní zdraví a subjektivní pocity pohody, než pro ty jedince, kteří mají se smysluplnou náplní volného času problém. **Václav:** „*No to opravdu nevím, spíše to přineslo omezení. Chybí peníze a bez nich není nic. Nejsou kamarádi a doma je strašná nuda, moc přemýšlím. Opravuji raději přítelkyni baráček, baví mě to, co taky jiného bych dělal. Myslím, že jsem šikovný. Občas jdu udělat nějaký melouch, což mě také baví, i když za to dostanu tak na pivo, vydělat se na tom fakt nedá. Mně to nevadí, alespoň si připadám užitečný, dává mi to zapomenout, že jsem předdůchodový, pro společnost se nehodící blb.*“ Pod výtkou, že se moc podceňuje, **Václav** pokračoval „*Když to tak není, tak proč mě všichni ignorují, mám pocit, že si za vše mohu sám, asi je ve mně něco špatného, určitě. Ale jediné co mě napadá, prostě chci slušně žít.*“ **Michal:** „*Uvědomil jsem si, že vše není tak růžové, jako když se o nás rodiče starají. Často jsem toho využíval. Asi je to tedy pro mne pozitivní, uvědomil jsem si své priority. Udělat si vysokou školu, a když ne, tak být slušným člověkem. Je spousta lidí, kteří jsou na tom daleko hůře. Hrají fotbal, tenis, jezdím na kole, nemám ani na nic čas. Naštěstí naši bydlí v panelovém domě, práce okolo domu, tak to opravdu ne. Nevadí mi utřít nádobí a vyluxovat, ale raději jdu za tím sportem.*“ **Leoš:** „*Byl jsem strašně protivný, až nesnesitelný, takže spíše negativum. Na domácí práce skutečně nejsem, o to více jsem začal dělat na našem domě, stále nebyl čas, znáte to..., to mě naplňovalo. Ani jsem si neuvědomoval, že jsem na baráku pořád. Žádné koníčky nemám, a abych si vyčistil hlavu, nasedl jsem na kolo a jel a jel, bylo jedno kam. Stával se ze mě sobec. Manželka byla bez peněz a začal jí chybět i manžel, dětem jsem se také moc nevěnoval. Nikdo si nestěžoval, nikdo mě nechválil. Pak zazněla otázka, abych si důsledněji hledal práci, uvědomil jsem si, že v rodině se něco děje....*“ **Helena:** „*Jsem na nemocenské, zatím doufám, že práci*

najdu, nějak mě to nestresuje. Ano, věnuji se sportu – kolo, tenis a můj malý chlapec vždy něco vymyslí, opravdu se nenudím. Neumím si ale představit, co bych dělala, kdybych ho neměla.“ **Gabriel:** „Mám tři děti školou povinné, moc o mě nestojí. Mám na ně teď čas, udělal bych cokoliv a oni všude jenom s manželkou. Po tom úrazu se začala ke mně manželka chovat chladně a teď v době nezaměstnanosti už to vůbec za nic nestojí. Nemohu dělat těžkou práci, ale dělám na domě, je moc pěkný. Je to málo, chtěl bych ještě něco dělat, někdy mě to ani nebaví. Nevím do čeho píchnout, žádný sport a číst mě už taky nebaví, nemám pozitivní myšlení. Rozpadá se mi život, nevím co dělat, aby to pomohlo.“ Na otázku, zda nechce zkusit rekvalifikaci nebo chodit do nějakého kurzu a najít si tak jinak vhodnou práci mi odpověděl „Žena mi řekla, že jsem neschopný, ať nedělám ostudu, tak raději ne.“ Pan **Gabriel** je na tom opravdu moc špatně a stále měl slzy na krajíčku. I v jeho případě je akutní pomoc nutná, on o ní však nechce ani slyšet, ač o tom sám mluvil. **Jaroslav:** „Hledám si práci, čekám na tu pro mne nejvhodnější. Je to poslední příležitost, další už shánět nebudu, vždyť mi už je 39 let. Hodně se věnuji sporu, chodím do Arény na hokej, udělám si výlet do Jizerské osady, jezdím do skal, v létě si i něco vylezu. Nejsem rád nezaměstnaný, ale alespoň mám čas na své koníčky, беру to jako plus. Jasně, na domě také dělám, táta už tak nemůže a já to dělám rád.“ **Eva:** „Já ani do práce nespěchám a sport, to snad ne. Raději posedím a pokecám s děvčaty. Mým koníčkem jsou zvířata, miluji je. Mám doma sedm koček a tři psy, jsou to zlatíčka.“ Zeptal jsem se na děti. „Ale, ty se o sebe postarají, už jsou dost velcí.“ Eva má sedmileté a desetileté dítě, na to, že mi připadnou spíše malé, odpověděla. „A co byste chtěl, abych dělala, mám práce dost.“ Vypadalo to, že se spíše na mě zlobí. Paní **Iva:** „Jasně, že je pro mne vše hodně negativní, žádnou výhodu jsem opravdu nenašla, i když více mě trápí odchod manžela. Hlavním sportem je dojíždění do nemocnice, jezdím do Prahy. Ale chci také žít a nezbláznit se. Chodím hrát bowling, chodím do bazénu, zajdu si posedět s kamarády, málo. Dům máme a jasně, že pomůžu, spíše se zahradou. Většinou teď za mě dobrovolně vše udělá bratr, šetří mě. Sportu jsem nikdy neholdovala, občas zajdu na hokej. Mám pejska, mám ho ráda, chodíme spolu ven.“ **Zdena:** „Byla jsem na dně, nikdy jsem se nesmířila se skutečností, že jsem dostala výpověď, na tom se nedalo nic pozitivního najít. Nic mě nebavilo, neměla jsem o nic zájem. Sport, tak to už vůbec ne, jenom jsem ležela a litovala se, krize mi brala mysl i ducha. Když jsem četla knihu, nevěděla jsem o čem je. Teď už pracuji a jsem to zase já. Jezdím na kolečkových bruslích a pěkně se s tím

odreaguji.“ **Oldřich:** „Sport miluji, snažím se věnovat všemu – fotbal, zahraji si pinčes a jednou za týden tenis. Měl jsem dost času a byl jsem moc rád, že tuto zálibu mám. Ted’ jsem začal zase pracovat jako řidič, už nemám tolik času a sport mi dost chybí. Nebyl jsem rád nezaměstnaný, to ne, ale líbilo se mi, že mám volnost.“ **Martin:** „No, byl jsem doma rok a půl, celkem jsem si to užíval, moje manželka byla však jiného názoru. Seděl jsem totiž u počítače a hrál a hrál, ve dne, v noci. Už to byla posedlost. Liboval jsem si, že jsem rád bez práce, až jsem se za to styděl. Pořád jsem hrál. Ve stavebnictví je tolik práce, že si ted’ už nezahraji, nezaměstnanost byla dobrá....“ Martin se smál, očividně bylo vidět, že si dělá legraci.

Závěr:

Nezaměstnanost značně ovlivňuje život nezaměstnaných jedinců, a s tím spojený jejich společenský život. Výzkumné šetření potvrdilo, že se nejedná pouze o pokles jejich životní úrovně spojený s poklesem příjmů, ale i o každodenní život a společenské vztahy a hodnoty. Nezaměstnaní nemají práci, nemají dostatek peněz, mají však více než dost času. Každý jedinec vnímá čas jinak, což je jeden z nejvýraznějších psychologických důsledků nezaměstnanosti. Pro jednoho je den spojen s nudou, pro druhého čas plyne daleko rychleji. Všichni lidé si v průběhu svého života formují určitý žebříček svých hodnot, vlastní hodnotovou orientaci. K nejdůležitějším životním hodnotám počítáme zdraví, blahobyt, uznání, rodinné štěstí, zajímavou práci, ale určitě sem nepatří nezaměstnanost. Člověk začne psychicky strádat, začne se vyhybat ostatním lidem, vyhybá se i všem nezaměstnaným, protože z nich cítí depresi. Dochází k izolaci jedince a postupně se tam dostávají i rodiny, protože sklouzávají do pasivní životní strategie. V této situaci velmi pomohou volnočasové aktivity.

Kategorie č. 6

10.2.6. Jak vám práce na zlepšení obydlí pomáhá překonat stres ze ztráty zaměstnání?

Nenašel by se člověk, který by byl po prožitku s nezaměstnaností bez šrámů na psychice způsobených stresem. Stres snižuje naši životní spokojenost, ale i pracovní výkon a efektivitu, postihuje každého bez ohledu na věk a pohlaví. Nadměru těžce dolehne na osoby starší generace, ve věku od 45 do 55 let. První skupina má do předčasného důchodu

daleko a pětapadesátník zase mívá pramalou naději získat práci. Záchvaty paniky bývají dost časté, častější než si myslíme, a rozhodně neznamenají, že lidé, kteří je zažívají, patří do bláznince. Jedná se o nevysvětlitelný pocit hrůzy, strachu a napětí, který přichází bez varování, jedná se o „nezaměstnanost“ a zaznívají časté otázky, „proč zrovna já, za co přišel trest?“ Lidé potřebují pro život jistou dávku pochopení a tento stres překonat.

Naši respondenti si vyplnili svůj nedobrovolný způsob života prací na domě, nebo zlepšením svého obydlí. **Eva:** „*Nic nevylepší, v paneláku se ani nedá, jsem ráda, že jsem ráda. Necítím žádný stres, mě z toho dostanou kočičky. Stejně víc bydlím u rodičů.*“

Helena: „*My máme byt nově po rekonstrukci. Ale těší mě, že mohu byt dotvářet, zateplovat ho. Obrázky a různé doplňky udělají své, moc mě to uklidňuje, zapomínám na problémy.*“

Michal: „*Já určitě doma pomůžu s úklidem, to ano. Moc na to nejsem, ale máme chalupu a jezdím tam s tátou pomáhat. Připadám si tam strašně svobodný, nemyslím na starosti. Kdo je nezaměstnaný, měl by něco dělat a bylo by líp. Ale já raději ten sport.*“

Martin: „*Mám stavební firmu, takže se v tom celý den pohybuji. Je to náročná práce, ale uklidňující. Přeci jenom dlouho jsem byl doma a taky jsem nehrál pouze hry na počítači, panečku, manželka hudrala. Paní mi vždy nadiktovala, co mám doma udělat – umýt nádobí, vyluxovat, vyžehlit a vše, co k tomu patří. Lámal bych raději skály, než tohle, taková degradace, nesnášel jsem to. Před ženou jsem se tvářil, že je vše OK, ale hledal jsem cestu ven. Dobrovolně jsem jezdil k švagrovi na barák, a to bylo to, co mě drželo. Práce se mi líbila, bavila mě a byly vidět výsledky a nevadila mi únava. Proto jsem si udělal živnosták a dělám, co dělám, no nakonec, mám na to školu.*“

Leoš: „*Já jsem se už zmínil, že jsem byl dost protivný, všechno na mě padalo. Nedokázal jsem se na nic soustředit, vše mi strašně vadilo. Největší ostuda byla, že mě živí manželka. Chtěl jsem se nějak odvděčit, zbavit se strachu a stresu. Bylo to terno, že jsem začal opravovat náš dům. Postupně jsem si začal více věřit, nepřipadal jsem si tak zbytečný, zase jsem byl v sedle. Věřil jsem si a šel s jistotou na konkurz a vyhrál. Ale za těch osm měsíců jsem dal dohromady dům a byli jsme všichni spokojeni. Teď mám práci a k tomu pěkně opravený dům.*“

Gabriel: „*Nemám žádné koníčky a s rodinou ztrácím kontakt, moje manželka stále někde je a děti bere sebou. Jdou si zahrát bowling a já jsem doma. Dělán tedy na našem baráčku, hodně jsem na něm udělal. Jsou dny, kdy to vůbec nezvládám a přemýšlím, že jsem tady zbytečný. Než vše domyslím, vzpomenu si, že bych měl dodělat plot, pak zase, že není dodělaná koupelna a co já vím. Kdybychom neměli dům, vůbec nechci domyslet, co by*

semnou bylo. No, už o tom nechci mluvit....“ **Oldřich:** „Práce na baráku je můj způsob života, bez něho si to neumí představit. Mám kamaráda, je taky nezaměstnaný a ten je v takové depresi, že mi chodí pomáhat. Nedávám mu vůbec nic, z čeho taky, a on mi nosí dárečky a děkuje mi za to, že mu zachraňuji život. Já si vůbec neumím představit, že bych byl nezaměstnaný a žil v paneláku, to tak skočit stoupačkou dolu.“ Zasmáli jsme se.

Zdena: „Mám třípokojový byt, manžel nežije a za tu dobu je na bytě dost práce. Manžel byl moc šikovný a já to prostě neumím. Ty dva roky bez práce byly pro mne přímo děsivé. Stále jsem si prohlížela byt a říkala, co by bylo nutné opravit a strašně mě ubíjelo, že to neumím, že se nudím, že jsem neschopná. Kdybych měla dům, taky bych ho neuměla opravit, ale měla bych zahradu a zahrádku, pro mne by to byl lék. Celé měsíce jsem jenom myslela na to, že bych potřebovala zahrádku. V paneláku se nedá nic dělat, akorát se zbláznit, vždyť se sousedy se ani neznáme, tak co.“ **Iva:** „Když mohu, jasně že našim pomůžu, ale teď jsem nemocná, tak se šetřím, vše za mě udělá brácha. Teď je zima a doma se někdy dost nudím. Moc se těším na jaro, zahrádku a špinavé ruce od hlíny, největší uklidnění, co znám. Pohrbat zahradu a pak na ní posedět, balzám na nervy. Když mám splín, vždy se takto z toho dostanu, vždy... ale měla jsem tuto práci ráda i předtím, teď mě doslova drží při životě. Psychika je mrcha....“ **Paní Iva** se nedokáže se svou současností smířit, další slova si již nechala pro sebe, nenaléhal jsem.

Jaroslav: „Více méně pouze pomohu, táta už vše nezastane a já dělám na domě rád. V žádném případě nejsem tomuto druhu práce oddaný. Mou prioritou je sport a dávám do něho všechnen čas, je to můj způsob života. Dokáži říct tátovi, ať počká, že teď jedu do skal, práce přeci neuteče. Rodiče i manželka mě znají, naopak vychází mi vstříc. Pouze mi vyčítají, že se více věnuji zálibám a méně sháním práci. Už jim ani neříkám, že jdu na konkurz a že jsem vždy „druhý“, tak že mě s lítostí nevzali“ **Václav:** „Mám byt v paneláku a vše na mě padalo. Moje velmi černé myšlenky mě donutily, odstěhovat se k přítelkyni, samota mě ničila a už jsem stejně vymyslel třetí světovou, musel jsem to řešit. Myslím, že práci nenajdu, cítím se plný síly, k čemu to je. Dům mé přítelkyně mě zachránil, hned jsem se pustil do práce a jsem nadšený.“ Znáte se již dlouho a plánujete spolu budoucnost. „Zatím je to krátkodobá známost, ale vím, kam míříte. I kdyby mě paní nechtěla a musel jsem odejít, budu jí vděčný, že jsem mohl pracovat na jejím domě, tudíž jí za hodně vděčím, je hrozné být bez práce.“

Závěr:

Dlouhodobá nezaměstnanost má velký vliv na člověka, a stejně tak i na jeho rodinu. Nezaměstnaný ztrácí sebedůvěru, propadá panice. Pro život člověka je nutné vidět nejen jeho osobní odezvu na situaci, ale i odezvu jeho rodiny, která má své priority, své zdroje, své požadavky na jednotlivé členy. Pro každého nezaměstnaného je velmi důležitá nějaká činnost, kterou se zabaví, a pomůže jim to zapomenout na své problémy. Určitě by byl také velmi dobrý kontakt s ostatními nezaměstnanými.

Tabulka 24: Doporučení ke kategorii 5 a 6

V současné době úřady práce plní pouze funkci evidence nezaměstnaných a zajišťování podpory v nezaměstnanosti, organizují řadu rekvalifikačních kurzů, ale nedokáží zajistit aktivní pomoc celkovou. Nikoho již nezajímá psychický stav dlouhodobě nezaměstnaných. Doporučuji zřízení neziskové organizace, která by umožňovala setkávání lidí s podobným osudem, odborní pracovníci by nezaměstnanému vše vysvětlili, kde by byla možná pomoc psychologa. Pořádaly by se kulturní akce, možné zájezdy pro odreagování nezaměstnaných, s pocitem, že on s tímto problémem není sám, a že si tito lidé mohou vzájemně vypomoci.

Zdroj: Autor

10.3. Dílčí závěr k provedené analýze

Získané názory jsem vyhodnotil pomocí analýzy a postoje dotazovaných, které představují souhrn subjektivních výpovědí respondentů. Zakládají se na hodnocení současného i minulého stavu, ale i na formulaci vytoužených cílů jejich dalšího života. Výsledky mají samozřejmě i jistá omezení, přičemž se nemusí jednat o negativa, ale spíše o nevyhnutelné skutečnosti kvalitativního výzkumu. Každý z oslovených má určité oborové zaměření, jiný pohled na život, z čehož může vyplývat případná nevyváženost priorit a rozdílná kompetence pro hodnocení jednotlivých oblastí života pro hodnocení jednotlivých respondentů, liší se zásadně jejich způsob života.

Jedná se zde o názor malého počtu jedinců, kteří byli vybráni vyváženě z hlediska jejich zaměření dlouhodobé nezaměstnanosti, díky čemuž poskytují získané odpovědi po vyhodnocení kvalitativního výzkumu věrohodné výstupy. Každý člověk je originál, je

logické, že respondenti do svých výpovědí promítali také svůj osobní názor na danou situaci.

Úkolem analýzy bylo zjistit, jaké jsou dopady nezaměstnanosti na psychiku nezaměstnaných osob jejich volnočasové aktivity. Šetření bylo anonymní, oslovil jsem 12 respondentů, a následně provedl rozhovor celkem s 7 muži a 4 ženami. Téměř všechny tyto osoby mají stejný sociálně - ekonomický status a jsou z Liberce a jeho okolí. Z výsledků provedeného výzkumu vyplývá, že je patrná závislost výše psychických problémů na věku a hlavně na délce trvání období bez práce, kdy byla tato skutečnost potvrzena v kvantitativní části výzkumu, následně i v kvalitativním výzkumu.

Nejlépe snášel období nezaměstnanosti čerstvý absolvent školy **Michal**, který ještě nikde před tím nepracoval. **Martin** o své nezaměstnanosti mluvil také v určitém směru pozitivně, ale mezi řádky bylo poznat, že tato nepříjemná skutečnost je již zažehnána, a proto se dívá na svět úplně jinak. Manželka potvrdila, že v době nezaměstnanosti byl manžel pod velkým tlakem. Naproti tomu paní **Eva** byla se svým stavem možná až moc spokojená. Sociální dávky byly vyšší, než její minulý výdělek a její záliba v domácích zvířatech převyšovala i zájem o děti. **Helena a Jaroslav** zatím brali své postavení spíše sportovně, s myšlenkou, že to nějak dopadne. Helena v současné pobírá nemocenské dávky a připravuje se na operaci. Jistě měla pravdu, že ve zdravotnictví má reálnou šanci znovu místo získat. Pan Jaroslav dle mého názoru měl dobrý názor, nic neuspěchat a dopověděl myšlenku „špatná práce ve špatném kolektivu zabijí.“, pravdou ale také je, že ve svých 39 letech má daleko větší možnosti, než starší generace. Zdena na tom ve své nezaměstnanosti byla velmi špatně, ale v současné době pracuje, i když na daleko nižším postu, přesto je spokojená. „*Už nikdy bez práce, to už zažít nechci...*“, takže nyní je již usměvavá a snaží se pomáhat lidem se stejným osudem. **Oldřich** byl takový pohodový člověk, který tuto epizodu života pojal po svém. Svůj čas věnoval sportu a práci na svém domě. Přestože na tom také nebyl psychicky dobře, měl sílu ještě pomáhat svému kamarádovi. Ve skutečnosti ale ve svých dnech nebyl sám, mohl svůj problém s někým řešit. Po nějakém čase i **Leoš** věnoval veškerý čas opravám domu, což jej velmi pozitivně nabilo, začal si opět věřit, nebál se již jít na konkurz a jeho síla se zmobilizovala a dovedla ho až k vítězství. Ve velké izolaci žil dlouho pan **Václav**, a následky se mohly stát tragickými. Nakonec měl štěstí a našel si přítelkyni. Vztah je čerstvý a zatím nejistý, ale pan Václav je spokojený, protože má opět „práci“ v podobě práce na domě své přítelkyně. Ve velmi svízelné životní situaci

se nachází **Gabriel**, který díky svému úrazu a nezaměstnanosti přišel o to nejcennější, o rodinu. Strádá, nemá ani kamarády, nemůže zavádět o práci a doslova se hroutí. Obdobně je na tom paní **Iva**, od které odešel manžel, a to odstartovalo všechny její problémy. Zaměstnavatel se k Ivě zachoval velmi neeticky, ale Iva chce pouze jedno – zpátky svého manžela. Oběma jsem doporučil, aby vyhledali odbornou pomoc, kdy Iva okamžitě souhlasila, ale pan Gabriel se obořil, že on pomoc nepotřebuje, že mu postačí, když se stane opět člověkem.

Provedená analýza kvantitativního průzkumu není hodnocena statisticky, ale jedná se o souhrnný popis současné situace nezaměstnanosti na základě interpretace výpovědí jednotlivých respondentů. Interpretace výpovědí je anonymní, není patrné, kdo z nich je autorem kterého názoru, naopak interpretace jednotlivých výpovědí je stylisticky upravena zpracovatelem.

10.4. Splnění hlavního cíle

Na základě shromážděných relevantních odborných informací a získaných informací o konkrétních osobách bylo v psychologických a sociálních aspektech nezaměstnanosti v závislosti na volnočasových aktivitách jednoznačně prokázáno, že aktivity jsou pro nezaměstnaného klíčové, neboť dlouhodobá nezaměstnanost je krizovou situací s vážnými dopady na tyto osoby.

11. Diskuze a doporučení

Cílem diplomové práce bylo v teoretické části vysvětlit nezaměstnanost a s ní související další pojmy. V odborné literatuře je uvedeno množství zásad, prostřednictvím kterých může člověk úspěšně čelit nezaměstnanosti a tyto krize úspěšně zvládat. Dotazníkové šetření a rozhovory byly záměrně provedeny především v Libereckém kraji, a analýza na osudech respondentů prokázala, že životní krize je způsobená dlouhodobou nezaměstnaností. Původ těchto dopadů působí nejen na samotné respondenty, ale i na jejich rodiny, a přátelské vztahy. Příčiny v dlouhodobé krizi jsou rozsáhlé. Vzniklé problémy postižených lidí mají v konečném důsledku negativní dopady, především v oblasti příjmů. Zabývat se jejich odstraněním je přínosné z hlediska psychologického, ekonomického i sociálního.

Výzkum nám poskytl řadu zajímavých informací a vypracovaný strukturovaný dotazník vyplnilo 104 respondentů, z tohoto množství bylo více mužů než žen. Příčinou zřejmě bylo, že toto téma více oslovilo muže. Muži mají lepší postavení na trhu práce, kde důvodem může být i to, že na ně není kladena právě povinnost starat se o domácnost a děti. Dle Kebzy (2005) z dříve provedených studií vyplývá, že ženy se se ztrátou zaměstnání vyrovnávají lépe než muži, především díky možnosti seberealizace i v jiných oblastech života, než je zaměstnání, a to především právě v domácnosti. V dnešní době je kladen velký důraz také na mobilitu, což lépe splňují muži, než zástupkyně ženské populace. Zastánci tohoto názoru jsou též i kupříkladu Buchtová, Šmajš a Boleloucký (2013). Z výsledků provedeného šetření vyplývá, že velká míra nezaměstnanosti se projevila u osob středního věku, kde nejohroženější skupinou byli lidé nad 50 let věku.

Jednotliví respondenti jsou nezaměstnaní, někdo je nezaměstnaný měsíce, jiný dokonce roky. V důsledku toho mají někteří respondenti detailnější náhled na vývoj nezaměstnanosti, a jiní zase disponují spíše detailním pohledem na život při ztrátě zaměstnání. Důležitým aspektem pro zvládnutí nezaměstnanosti je překonat negativní stav, zajištěním dostatečných finančních prostředků. Mohou si dovolit pouze to, „na co mají.“ Pokud si nedokáží na otázku solventnosti správně odpovědět, dostaví se problém. Ne všechna navrhovaná opatření a priority lze přijmout bez výhrad, protože některé názory jsou jiné, jdou často proti sobě, záleží na člověku samotném. Každý jedinec má jiné potřeby, pro jednoho je prioritou ekonomická realita, druhý dá přednost lidské důstojnosti.

Z rozhovorů vyplynulo, že nejvíce respondentů získalo práci díky svým známým, přátelům a rodině. Jsou ale také lidé, kteří se při ztrátě zaměstnání ocitají osamoceni, nepochopeni a cítí se od svých známých odloučeni, ale zase se setkávají s jiným okruhem lidí. Nejedni z respondentů se domnívají, že právě tyto známosti by mu mohly pomoci při hledání nového zaměstnání. Mluvíme-li o vazbách s druhými, bylo by dokonce vhodné připomenout přirozenou lidskou potřebu udržovat kontakty s ostatními lidmi. Nezaměstnaní se tak mohou dostat do izolace, kdy například ztratí kontakt s bývalými kolegy, kamarády a známými.

Jako negativa byla uvedena řada příkladů, především fyzické zdravotní komplikace nebo komplikace psychické. Často dochází k pocitu izolace, jak je možné souhlasit s tvrzením Mareše (1994), jelikož nezaměstnané osoby ztrácejí sociální kontakty vzniklé v zaměstnání. Rodinné vazby jim ze začátku postačí, ale později zjistí, že se sociální kontakty vzniklé v zaměstnání nahradit nedají. Dlouhodobě nezaměstnaný začne trpět strachem z obav o budoucnost a pociťovat sklíčenost, která může přerůst až v depresi. Vliv dlouhodobé nezaměstnanosti na psychické zdraví a následně na fyzické zdraví, kde je častou příčinou somatizace², není ničím výjimečným. Pojem zdraví je nepochybně komplexní povahy, kdy je zpravidla chápán jako žádoucí kladný prvek lidského života (Kebza, 2005).

Na každý problém je ale třeba se dívat ze dvou stran. Proto i na nezaměstnanosti je možné nalézt i nějaké klady. Do jisté míry by to mohlo být větší množství volného času, kdy se člověk může více věnovat svým zálibám, přátelům, rodině..., což by napomáhalo k psychické vyrovnanosti člověka, zde napomáhaly hodně volnočasové aktivity. Ve výzkumném šetření se dále potvrdilo, že pro lidskou psychiku je velmi důležitá práce, v tomto výzkumném šetření to byla práce na domě. Prostřednictvím těchto aktivit jsou kontakty mezi nezaměstnanými udržovány, lidé berou svůj nepříznivý osud přeci jenom lehčeji. Snižuje se tak riziko uzavírání se do sebe a utápění se ve vlastních problémech. Domnívám se, že psychická vyrovnanost výrazně napomáhá jedinci být úspěšným v hledání zaměstnání.

² Projev duševních pochodů v oblasti tělesné. Často somatizují např. úzkostní pacienti, u nichž se projeví třeba ekzém, žaludeční vředy nebo astma, přičemž základ těchto chorob se nachází v psychice

Některé uváděné informace jsou nepřesné, výsledky mohou být zavádějící, jednotliví respondenti v dílčích záležitostech uvádějí informace v rozporu s doložitelnými fakty. Pro tento výzkum respektuji jejich slova a jejich názor. S výše uvedenými výsledky korespondují také odpovědi nezaměstnaných na otázku, zda jsou se svou současnou situací smířeni. U všech respondentů výrazně převládala záporná odpověď. V hledání zaměstnání jsou aktivnější bezesporu lidé středního věku, oproti mladší generaci.

Doporučení

Doporučuji vlastní návrhy, jejichž realizace by mohla přispět k řešení problému dlouhodobé nezaměstnanosti. Na základě provedené kvantitativní a kvalitativní analýzy, svých zkušeností, poznatků a vědomostí navrhuji několik opatření k řešení tohoto složitého a zdoluhavého problému. Při navrhování řešení snížení dlouhodobé nezaměstnanosti je nutné si uvědomit, že řešení, která může využít Úřad práce Liberec, nemusí být dostačující, a tudíž je i nutný zásah vlády České republiky, která musí změnit některé podmínky pro nezaměstnané.

Tabulka 25: Návrhy na snížení dlouhodobé nezaměstnanosti

Podporovat spolu s privátním sektorem vytváření nových pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané osoby a vyčlenit více finančních prostředků na zaměstnávání dlouhodobě evidovaných uchazečů. Výši finanční podpory poskytovat podle rizikového zatížení a kombinace těchto faktorů u uchazeče.
Vytvořit projekt pro dlouhodobě nezaměstnané osoby v rámci aktivní politiky zaměstnanosti úřadu práce. Tento projekt by nabízel pro zaměstnavatele možnost financovat nově vytvořená místa formou společensky účelných pracovních míst s podmínkou uzavření pracovních poměrů mezi zaměstnavateli a dlouhodobě nezaměstnanými osobami na dobu neurčitou. Tato pracovní místa by měla přispívat k dlouhodobějšímu pracovnímu uplatnění a předcházet tak vzniku opakované nezaměstnanosti. Finanční částky bych navrhoval diferencovat podle délky nezaměstnanosti. Doporučoval bych zvýhodnit uchazeče o zaměstnání s nejvyšší nezaměstnaností, prohloubit spolupráci s obcemi, státními a obecně prospěšnými společnostmi. Na tato místa doporučuji umísťovat především uchazeče, jejichž pracovní začlenění není možno uskutečnit v rámci společensky účelných pracovních míst.

Zlepšit informovanost firem o možnostech získání finančních prostředků na podporu vytváření pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané. Prohloubit vzájemnou spolupráci a více motivovat zaměstnavatele k přijímání lidí dlouhodobě evidovaných uchazečů.
Maximálně využívat prostředků Evropského sociálního fondu, jehož projekty se významně podílejí na snižování počtu dlouhodobě nezaměstnaných.
Doporučuji individuálně pracovat s dlouhodobě nezaměstnanými lidmi, k tomu účelu propracovat zásady individuální práce s těmito klienty. Navrhuji intenzivněji pracovat ve spolupráci s ostatními odborníky pomáhajících profesí s nejvíce problematickými nezaměstnanými, a to s ohledem na jejich individuální charakteristiku. V pravidelných intervalech sledovat a vyhodnocovat strukturu dlouhodobě evidovaných uchazečů z hlediska všech rizikových faktorů, které jim komplikují a znesnadňují situaci při hledání nového zaměstnání.
Navrhuji výrazně zvýšit finanční odměnu pro nezaměstnané lidi, kteří se účastní veřejně-prospěšných prací. Na druhé straně zvýšit postih pro dlouhodobě nezaměstnané, kteří odmítají těchto prací se účastnit. Zaměstnavatel musí těmto lidem dát práci, a také ji organizovat. Z tohoto důvodu by mohl být zvýšen příspěvek zaměstnavatelům, kteří nezaměstnané na VPP přijmou. Zaměstnavatel musí přeci zaměstnancům pořídit například ochranné pomůcky, musí zajistit dozor, který je bude kontrolovat a přidělovat práci, řešit vzniklé problémy, a na realizaci je zapotřebí dodatečné množství investic.

Zdroj: Autor

Motto: „**Pouze ti, kteří se odváží jít příliš daleko, mohou přijít na to, jak daleko se dá jít.**“
T. S. Eliot

12. Závěr

Nezaměstnanost je v současné době aktuálním problémem a dá se soudit, že se s ní budeme potýkat i nadále. Největší problém spojený s nezaměstnaností v naší společnosti nastal s přechodem na tržní ekonomiku. V tržní ekonomice je nezaměstnanost běžný stav, kdy část schopného obyvatelstva nemá odpovídající zaměstnání, nebo jsou lidé zcela bez práce. Nezaměstnanost je proto v dnešní době velmi aktuálním tématem ve všech zemích světa. S touto problematikou souvisí velké problémy týkající se nejen státu, ale i samotných jedinců, z nichž je každý odlišný. Je nezbytné brát v potaz, že na každého jedince bude mít ztráta zaměstnání jiný vliv, a to jak po sociální, tak i po psychické stránce.

Nepracujícího člověka může postihnout ztráta kontaktů, finanční problémy, újma společenské prestiže, ztráta autority v rodině, pokles sebevědomí, nebezpečí podlehnutí smutku a depresím a s tím spojené častější návštěvy psychologů a psychiatrů. Nezaměstnané osoby snadněji podléhají alkoholu a návykovým látkám. Jistě by bylo přínosné, kdyby lidé, kteří přijdou o práci, uměli dobu nezaměstnanosti vyplnit nějakou smysluplnou aktivitou, která by je psychicky posouvala dopředu. V dnešní době jsou často zdůrazňovány potřeby neustále se vzdělávat a zdokonalovat se. Je to pochopitelné, protože člověk musí držet krok spolu s rychle se vyvíjející dynamickou společností.

Nezaměstnaní, kteří po dobu své nezaměstnanosti sportují, nebo pracují na zvelebování svého obydlí, mají menší psychické problémy než ti, co nemají žádné zájmy. Podle výsledků kvalitativního šetření se projevuje vyšší aktivita v oblasti sportu a domácích pracovních aktivitách, následně jsou tyto lidé aktivnější při hledání nového zaměstnání.

Tato práce je určena osobám, kteří nevědí, co je hlavním problémem nezaměstnanosti. Pojednává o lidech, kteří s touto hrozbou mají bohaté zkušenosti, což se negativně podepsalo na kvalitě jejich života. Na druhou stranu ale prožili něco, co je zároveň posílilo v jejich žití. Obohatili tak svůj život o informace, na kterých dnešní doba stojí. Na základě informací pak může člověk lépe posoudit svou vlastní situaci a při dostatečné míře sebepoznání uznat, kde udělal chybu a jak ji napravit. Tito lidé pak budou schopni a ochotni pomoci ostatním, alespoň v malé míře se nezaměstnanost projeví jako kladné slovo.

V závěrečné části práce jsem se pokusil zformulovat vlastní návrhy na řešení dlouhodobé nezaměstnanosti. Tyto vyslovené návrhy na zlepšení by měly přispět ke zlepšení fungování a efektivnosti řešení nezaměstnanosti zejména s ohledem na osobu nezaměstnaného s co nejlepším řešením jeho práv.

Přínos této práce vidím v uvedení přehledu jednotlivých nástrojů politiky zaměstnanosti a nezaměstnanosti, na které mají nezaměstnané osoby nárok. Text diplomové práce by mohl sloužit jako návod pro nezaměstnaného a výčet jeho povinností a názorů vůči státu. Jaké druhy sociálních dávek mu mohou být poskytnuty, na jaký úřad se může se svou žádostí obrátit. Setká-li se člověk se stejným problémem podruhé, využije již získaných zkušeností a bude se snadněji orientovat, přičemž výsledné řešení nezaměstnanosti pak bývá mnohem lepší. Pro lepší životní pohodu se člověk bude muset umět vyrovnávat s možnou ztrátou zaměstnání. Zapotřebí ale bude, nesoustředit se pouze na jedno povolání a jednoho zaměstnavatele, ale myslet na budoucnost, průběžně se vzdělávat a získávat tak další vědomosti a zkušenosti.

Diplomová práce splnila stanovený cíl a poskytla řadu poznatků pro další výzkumy. Čtenář po přečtení práce by tak mohl mít dostatek nutných informací o sociální události nezaměstnanosti a seznámit se s nástroji k jejímu řešení. Může být, vzhledem k množství dat a obsáhlé teoretické části, vhodným zdrojem pro veřejnost i odborníky.

Seznam použitých zdrojů

Seznam bibliografických citací:

- BROŽOVÁ, D., *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha, Sociologické nakladatelství, 2003, 140 s. ISBN 80-86429-16-4.
- BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2002. 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- BUCHTOVÁ, B. ŠMAJS, J. BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. vydání, Praha: Grada Publishing, 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4282-3.
- DVOŘÁKOVÁ, Z. a kol. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: C.H. Beck, 2012. 1. vyd. ISBN 978-80-7400-347-9.
- HELÍSEK, M. *Makroekonomie: základní kurz*. 2. vyd. Praha: Melandrium, 2002, s. 326. ISBN 80-86175-25-1.
- HERSCH, Joni., *Sex Discrimination in the Labor Market*. Hanover: Publishers, 2006. str. 1-17.
- KEBZA, V., ŠOLCOVÁ, I. *Syndrom vyhoření*. 2. rozšířené a doplněné vydání. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 23 s. ISBN 80-7071-231-7.
- KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. 263 s. ISBN 80-200-1307-5.
- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI publishing, 2002, 376 s. ISBN 80-86395-33-2.
- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2007. 4. vyd. ISBN 978-80-7357-276-1.
- MACHÁČEK, V. *Zaměstnanecké benefity*. Praktická pomůcka jejich daňového řešení. Praha: C.H.Beck, 2010. 1. vyd. ISBN 978-80-7400-301-1.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-60-5.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 151 s., ISBN 80-01424-9-4.
- PAVELKA, T. *Makroekonomie*. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-52-2.
- POTUŽÁKOVÁ, Z., *Strukturální změny českého trhu práce a proměna sociálního modelu*. Praha, Nakladatelství ČVUT, 2011, 109 s. ISBN 978-80-86729-75-6.
- POTŮČEK, M. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 1.vyd. ISBN 80-85850-01-X .
- SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Geschichte der tschechischen öffentlichen Verwaltung*. Grin Verlag, 2011. 1. auflage. ISBN 978-3-640-79720-2.
- SIEGEL, Z. *Jak hledat a najít zaměstnání*, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Praha, Grada Publishing, a.s., 2012, 110 s. ISBN 978-80-247-4407-0.
- SEXTON, J. J. *Long-term unemployment*. 1.vyd, Belgium: Office for Official Publications of the European Communities, 1988, s. 160, ISBN 92-825-8980-3.
- TOŠOVSKÝ, A. *Agenturní zaměstnání v praxi*, Praha, Wolters Kluwer ČR, 2011 160 s. ISBN 978-80-7357-652-3.
- VODIČKA, Milan. *Den, kdy došly prachy*. 1. vydání. Praha: Práh, 2009. 247 s. ISBN 978-80-7252-260-6.

Elektronické zdroje:

Míra nezaměstnanosti v EU [online]. [cit. 2014-11-12] Dostupné z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Unemployment_rate_2001-2012_%28%25%29.png&filetimestamp=20140108102114%3E.

Míra registrované nezaměstnanosti v ČR [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0507.pdf

Kursycu. [online]. [cit. 2014-11-12] Dostupné z:

<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/?G=4&A=2&page=2>

Nezaměstnanost v Libereckém kraji [online]. [cit. 2014-12-12] Dostupné z

http://www.vykazy.cz/xl/redakce.nsf/i/140610_nezam

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výkazů - Metodika VŠPS [online]. [cit. 2014-02-21]

Dostupné z: http://www.vykazy.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps

Legislativní předpisy:

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí pod č.209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. .

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 675/2004 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2005.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Kraje České republiky	47
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Míre nezaměstnanost v procentech.....	22
Tabulka 2: Nezaměstnanosti EU v letech 2005 - 2012.....	24
Tabulka 3: Nezaměstnanost ČR v letech 2005 - 2012.....	26
Tabulka 4: Nezaměstnanost v České republice podle krajů - květen 2014	48
Tabulka 5: Pohlaví respondentů	52
Tabulka 6: Věková skladba.....	53
Tabulka 7: Rodinný stav	53
Tabulka 8: Kolik členů v rodině	54
Tabulka 9: Nejvyšší vzdělání.....	55
Tabulka 10: Statut.....	55
Tabulka 11: Registrace na úřadu práce.....	56
Tabulka 12: Doba nezaměstnanosti	56
Tabulka 13: Ztráta zaměstnání.....	57
Tabulka 14: Hledání zaměstnání.....	58
Tabulka 15: Důvěra státu, či spolehnutí	58
Tabulka 16: Zhoršení celkového zdraví.....	59
Tabulka 17: Vnímání pocitů	60
Tabulka 18: Vlivy v rodině.....	60
Tabulka 19: Představa o budoucnosti	61
Tabulka 20: Osobní data kategorie 1	69
Tabulka 21: Doporučení ke kategorii 2	73
Tabulka 22: Doporučení ke kategorii 3	76
Tabulka 23: Doporučení ke kategorii 4	80
Tabulka 24: Doporučení ke kategorii 5 a 6.....	86
Tabulka 25: Návrhy na snížení dlouhodobé nezaměstnanosti.....	91

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	52
Graf 2: Věková skladba	53
Graf 3: Rodinný stav	53
Graf 4: Kolik členů v rodině	54
Graf 5: Nejvyšší vzdělání	55
Graf 6: Statut.....	55
Graf 7: Registrace na úřadu práce.....	56
Graf 8: Doba nezaměstnanosti.....	56
Graf 9: Ztráta zaměstnání	57
Graf 10: Hledání zaměstnání	58
Graf 11: Důvěra státu, či spolehnutí	58
Graf 12: Zhoršení celkového zdraví	59
Graf 13: Vlivy v rodině.....	60
Graf 14: Představa o budoucnosti	61

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník k průzkumnému šetření	I
Příloha 2: Seznam otázek k strukturovaným rozhovorům.....	IV
Příloha 3: Budova Úřadu práce v Liberci	V

Příloha 1: Dotazník k průzkumnému šetření

Vážení respondenti,

rád bych Vás poprosil o pár minut při vyplnění tohoto dotazníku, který zkoumá psychologické a sociální dopady nezaměstnanosti na jedince. Je určen především pro ty, jenž se v některém období života musel s nezaměstnaností vypořádat. Dotazník je anonymní a získané informace použiji jako součást této diplomové práce.

Pokud máte zájem podílet se na mém výzkumu, odpovězte prosím na všechny otázky co nejobjektivněji. Předem Vám děkuji.

1. Vaše pohlaví

- Žena*
- Muž*

2. Kolik je Vám let?

- 15 – 27 let*
- 28 – 35 let*
- 36 – 45 let*
- 50 a více let*

3. Rodinný stav?

- Svobodný/svobodná*
- Ženatý/vdaná*
- Rozvedený/rozvedená*
- Ovdovělý/ovdovělá*

4. Kolik členů rodiny bydlí s Vámi v jedné domácnosti? (počet uveďte včetně sebe)

- Žiji sám/sama*
- 2 členy*
- 3 členy*
- 4 členy*
- 5 a více členů*

5. Nejvyšší dosažené vzdělání

- Vysokoškolské*
- SŠ s maturitou*
- SŠ bez maturity*
- Vyučen/a*
- Základní*

6. Váš statut je?

- Zaměstnaný*
- Nezaměstnaný*
- Ženy na MD*

- Ženy v domácnosti
- OSVČ

7. Jste registrovaný/á na úřadu práce

- Ano
- Ne

8. Jak dlouho trvala Vaše nejdelší doba nezaměstnanosti?

- Do 6 měsíců
- 6 měsíců – až 1 rok
- Dále jak rok
- Více jak 2 roky
- OSVČ

9. Důvod ztráty práce?

- Neprodlení pracovní smlouvy
- Výpověď ze strany zaměstnavatele
- Výpověď z mé strany
- Byla jsem na mateřské dovolené
- Podnikal/a jsem
- Pracoval/a jsme na dohodu o provedení práce či dohodu o pracovní činnosti
- Teprve si hledám své první zaměstnání
- Jiná možnost, uveďte jaká:

10. Jakým způsobem si převážně hledáte práci? (uveďte více odpovědí.)

- Na internetu
- Z tisku
- Přes rodinu a známé
- Přes úřad práce
- Přes personální agenturu
- Nehledám, nemá to žádný význam
- Jiná možnost, uveďte jaká:

11. Při hledání nového zaměstnání spoléháte spíše sami na sebe či důvěřujete státu, že se o své občany dokáže postarat?

- Pouze sám na sebe
- Spíše sám na sebe, ale stát беру jako záchranu
- Spíše státu, ale snažím se hledat práci také sám
- Spoléhám pouze na stát

12. Pociťujete na sobě psychickou či fyzickou nerovnováhu a zhoršení celkového zdraví?

- Ano – hlavně po psychické stránce
- Ano – hlavně po fyzické stránce
- Ano – pociťuji ztrátu celkové kondice
- Ne – žádný vliv necítím

13. Nakolik vnímáte po ztrátě zaměstnání následující pocity? (u jedné položky, prosím označte, na kolik procent se Vás dotýká.) 0% znamená, že uvedenou skutečnost vůbec nepocítíte, 100% znamená naopak maximální pocit.

☐ <i>Rezignace</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Úzkost</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Smutek</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Snížené sebevědomí</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Deprese</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Nespokojenost</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Nespavost</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
☐ <i>Strach z budoucnosti</i>	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%

14. Které z uvedených změn jste pozoroval/a ve Vaší rodině po ztrátě zaměstnání? (vyberte všechny hodící se odpovědi)

- V rodině přibylo hádek*
- Mám pocit, že v očích partnera jsem klesl/a*
- Myslím, že snížila má autorita vůči dětem*
- Jako rodina spolu trávíme více času*
- Mám více času, věnovat se rodině*
- Další změn, uveďte jaké.....*

15. Jaká je Vaše představa o budoucnosti?

- Najít si zaměstnání na stejné pozici*
- Najít si zaměstnání na nižší pozici*
- Přijmout jakoukoliv volnou pozici*
- Jiná možnost, uveďte jaká.....*

Beru na vědomí, že veškeré informace, které jsem zde uvedl, jsou tajné a byly poskytnuty pouze v rámci této „Diplomové práce“. Současně prohlašuji a svým podpisem stvrzuji, že proti mně nebylo a není vedeno trestní stíhání, a veškeré informace, které jsem zde napsal, jsou pravdivé a vyjadřují mé skutečné postoje a zájmy.

podpis:

Příloha 2: Seznam otázek k strukturovaným rozhovorům

1. Anamnéza respondentů?

/věk, pohlaví, vzdělání, délka nezaměstnanosti, rodina, typ bydlení/

2. Myslíte si, že výše sociálních dávek v nezaměstnanosti je dostatečně vysoká na pokrytí potřeb nezaměstnaných lidí, jaká je pomoc Úřadů práce?

Domníváte se, že nezaměstnanost může ve vyšších věkových skupinách zvýšit riziko sociální izolace?

3. Domníváte se, že nezaměstnanost může ve vyšších věkových skupinách zvýšit riziko sociální izolace?

4. Je pro Vás období nezaměstnanosti stresující, a jaké fyzické a psychické potíže spojené s nezaměstnaností pociťujete?

5. Jaká omezení Vám nezaměstnanost přinesla, jaké měla naopak výhody. Jak nakládáte s volným časem, jsou pro Vás domácí práce oporou, například více pracujete okolo domu či se raději věnujete sportu.

6. Jak Vám práce na zlepšení obydlí pomáhá překonat stres ze ztráty zaměstnání.

Příloha 3: Budova Úřadu práce v Liberci

Zdroj:

<https://www.google.cz/search?q=úřad+práce+Liberec&client=opera&hs=8jJ&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=uX8IVf26EYePPaOjgfgM&ved=0CAgQ_AUoAg&biw=1920&bih=981#imgdii=_&imgrc=Zl8rZBKO5ne45M%253A%3B2f2viMcIAFWwKM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.liberecko.net%252Fimg%252Flbc%252Flibrec-s-tower.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.liberecko.net%252Furad-prace-librec%3B200%3B242>, vlastní zpracování